

LICHAMELIJKE **MAGAZINE** *opvoeding*

NUMMER 6 Jaargang 108 | september 2020

TOPIC

Sport als derde opvoedingsmilieu

VERVOLG TOPIC LO 5 BEWEGINGSONDERWIJS EEN
DOELBEWUSTE PRAKTIJK (2)

HOE ZIT HET MET DE SCHOLINGSBEHOEFTE VAN ONZE LEDEN?

HOE VERANDERT BEWEEGGEDRAG VAN LEERLINGEN IN
OVERGANG PO NAAR VO?

kvlo.nl

 KVLO

Topic: Sport als derde opvoedingsmilieu

Als we het over opvoeden hebben dan weten we dat het gezin op nummer 1 staat. De school volgt maar de sport wordt wellicht onderschat als het gaat om het overbrengen van waarden en normen. Op de verenigingen zelf was men daar lange tijd ook niet echt mee bezig. Daar is verandering in gekomen. In dit nummer aandacht voor de pedagogische waarde van de sportclub, hoe je het overbrengen gestalte kunt geven, wat de rol van studenten is en een kijkje in het buitenland naar inclusief onderwijs

Artikelen op de website

Masteropleidingen aan de universiteit / Adri Vermeer

Dit artikel sluit aan bij het artikel van Lars Borghouts (LO Magazine, 108, 3, pp 46-48) die schreef over de hbo-masters

Corona: het reisadvies en je recht op loon /

mr. Maarten Segers

Naar aanleiding van de column van Mery Graal is dit een tekst die verduidelijkt hoe het zit als je reist naar of vanuit een gebied met code oranje of rood.

21

38 Win-winsituatie voor de sportvereniging en de Haagse ALO
Anne Luderus en Frank Jacobs

Topic

6 Sport als derde opvoedingsmilieu (1)
Nicolette Schipper van Veldhoven en Johan Steenbergen

12 Inclusief bewegingsonderwijs in het primair onderwijs
Esther van Rijn, Hans van Ekdorf en Sanne de Vries

10 Sport als derde opvoedingsmilieu (2)
Johan Steenbergen en Nicolette Schipper van Veldhoven

16 Kids First, een sociale innovatie bij de sportvereniging
Yoni Even-Zur en Harold Hofenk

6

Vervolg Topic LO 5

40 Bewegingsonderwijs een doelbewuste praktijk (2)
Henk van der Palen

Rubrieken

- 2** Inhoud
- 3** Voorwoord
- 5** Van het bestuur / De koers van de KVLO
- 20** Recht
- 37** Onderwijs
- 48** Boeken
- 50** Column Mery Graal
- 54** Scholing / Aankondiging enquête scholingsbehoefte leden KLVO
- 55** Nieuws
- 55** In memoriam Jan Kan vanuit Curacao

Reageren op
vakbladartikelen?
Twitter @KVLONL

Praktijk

21 Begin van het schooljaar

Maarten Massink

26 CrossFit in het bewegingsonderwijs (1)

Danny Wals en Jennifer Nuij

30 Circus

Hans Dijkhoff

32 Ontwerp een sociaal schoolplein

Erik Boot

En verder

45 Artikelreeks cao vakleerkrachten PO

Oscar Scipio en Wiebe Faber

51 Van PO naar VO: wat verandert er in het beweeggedrag van leerlingen en waar vindt de verandering plaats?

Teun Remmers, Dave van Kann en Steven Vos

Foto cover: Anita Riemersma

Colofon Redactie: Hans Dijkhoff (hoofdredacteur) Maarten Massink (praktijkredacteur) Jacqueline Tangelder (redactiemedewerkster) Redactieraad: Monique van Ark, Berend Brouwer (VZ), Dorien Dijk, Douwe van Dijk, Harold Hofenk, Frank Jacobs, Pieter Matthijssse, Marijke Slotboom, Jan Willem Teunissen, Herman Verveld. Redactieadres: KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, Tel.: 030 69 20 847, e-mail: redactie@kvlo.nl. Abonnementen: Jaarabonnement € 60,- (buitenland € 85,-) Losse nummers € 5,- (excl. verzendkosten). Iedere week verschijnt er een digitale nieuwsbrief. Aanmelden via www.kvlo.nl. Verschijningsdata: zie www.kvlo.nl. Handelsadvertenties: OnderwijsMedia, Tel.: 030 - 210 23 86, e-mail: sales@onderwijsmedia.nl, www.onderwijsmedia.nl Vormgeving en opmaak: FIZZ | Digital Agency - fizz.nl, Meppel. Aanbieding en plaatsing van teksten en foto's houdt tevens mogelijk gebruik via andere media-uitingen van de KVLO in, uiteraard met vermelding van auteur en fotograaf. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na goedkeuring van de auteur. De redactie is verantwoordelijk voor de samenstelling. Niet alle artikelen behoeven de (volledige) instemming van de redactie te hebben. Wij hebben dit magazine met uiterste zorg samengesteld. Wij hebben daarbij steeds getracht mogelijke rechthebbenden te achterhalen. Indien u onverhoopt meent rechten te kunnen doen gelden, dan verzoeken wij u dit kenbaar te maken bij de redactie.

VOORWOORD

Terug van weggeweest

De afgelopen periode bestreden we de wederopstanding van Covid-19. Maar daar wil ik deze keer eigenlijk niets over zeggen. Liever schrijf ik over de koers die weer terug is. Jullie denken dan misschien aan de Tour de France die nu bezig is, maar ik bedoel toch echt onze eind 2019 voor vier jaar goedgekeurde KVLO-koers. In deze *Lichamelijke Opvoeding* de start van wat deze koers betekent voor onze dienstverlening aan jullie en voor de samenwerking met onze partners.

Echt terug van weggeweest zijn natuurlijk alle vakantiegangers. En als je in Nederland bent gebleven, heb je de warmste periode ooit overleefd. Het was zelfs te heet om te turen naar de tureluur, te gluren naar de burens op de camping of voor een actieve dansmeditatie op groen Gronings gras. Hopelijk zijn jullie uitgerust en gezond weer thuisgekomen en met nieuwe energie aan de slag gegaan. Samen met je collega's het jaarprogramma 'finetunen' en je periode- en lesplannen concretiseren. Maar vooral samen weer met je leerlingen/studenten - die mogen gelukkig ook weer - aan de slag met leerdoelen.

De vraag naar doelen kreeg een impuls met de hernieuwde aandacht voor het pedagogisch handelen in de sport. Jammer alleen van de oorzaak: de discutabele trainingsmethoden en omgangsvormen in de turnsport. Nu gaat in alle opvoedingsmilieus (gezin, school, (sport)vereniging/omgeving en het virtuele milieu) wel eens iets mis, maar in (top)sport is druk altijd aanwezig. Opgelegd door de sporter maar ook van buitenaf. Druk van pushende papa's of mama's die jarenlange geïnvesteerd hebben in hun kind of vanaf de zijkant gemiste kansen uit hun jeugd willen inhalen. Druk van sommige trainers die hun carrièrekansen denken te vergroten met een wereldkampioenschap van hun pupil/team. En soms druk van bondsboebo's die menen het eigen imago of dat van hun bond op te kunnen vijzelen met olympische medailles.

Maar bij het grenzeloos omhoog stuwen van prestaties dreigen sporters behandeld te worden als object. Niemand is blij met de onrust die zo in de turnwereld ontstond, maar het debat over (ped)agogisch handelen in de sport staat daardoor wel op de kaart. Het voedt de discussie over de relatie tussen lichamelijke opvoeding en sport.

Over de toegevoegde waarde van de lichamelijke opvoeding, in met name de jeugdsport, zijn allerlei vragen te stellen: over gedifferentieerd benaderen, het behouden van plezier, het betrekken van de opvoeders, het belang van sociale contacten, het leren van elkaar, het bewaken van de balans, etc.

Vragen die we overigens ook moeten stellen over onze eigen lessen. Een aantal antwoorden daarop vind je in dit magazine. Want hoe actueel kun je als vakblad zijn met een topic over 'sport als derde opvoedingsmilieu'. Met daarin bijzondere artikelen, zoals over een sociaal innovatieproject in sportverenigingen op weg naar een pedagogisch klimaat en over hoe de Halo-studenten leert om sport als derde opvoedingsmilieu te stimuleren? Heel leerzaam, en goed leren bewegen kan in alle milieus. Bovendien is het goed voor wat we denken en wat we doen door soms eens te veranderen van omgeving.

Stella Salden

**MEDILEX
ONDERWIJS**
MEESTERS IN SCHOLING

www.medilexonderwijs.nl

Probeer nu 1 maand gratis!

E-learning - Altijd en overal leren

Onbeperkt te volgen voor abonnees

Al meer dan 40.000 collega's bezochten onze congressen en cursussen. Zij lieten zich inspireren door onze praktische programma's en bevroegen sprekers. Nu maken we je het nóg gemakkelijker met e-learning: interactieve online modules, samengesteld door onze congresontwikkelaars en sprekers. Zelf ervaren? Kijk op medilexonderwijs.nl/abonnement voor ons volledige aanbod.

Leren op je eigen tempo!

**SCAN DE CODE EN
PROBEER GRATIS**

medilexonderwijs.nl/abonnement

De koers van de KVLO

Op de laatste fysieke jaarvergadering is de koers van de KVLO voor de komende vier jaar goedgekeurd. De koers staat gepubliceerd op onze website. In de komende nummers nemen we je mee in wat deze koers betekent voor onze dienstverlening aan de leden maar ook wat het betekent voor de samenwerking met onze partners.

De infografic (zie LO-magazine 5) geeft in tien stappen aan wat de koers van onze vereniging inhoudt. In dit deel kijken we naar stap 1 en 2.

Mijlpaal

In de afgelopen jaren heeft de KVLO zich er hard voorgemaakt dat in het PO twee uren voor lichamelijke opvoeding werden geborgd. Vanaf 2016 waren de Kamerleden Van Nispen en Heerema, gesteund door de KVLO, bezig om de wet op dit gebied te veranderen. Nu, vier jaar verder, is de wet, zowel door de Tweede als door de Eerste Kamer, aangenomen. Op 4 februari gebeurde dat in de Tweede Kamer en op 30 juni waren de leden van de Eerste Kamer zover. Op onze website is alles nog eens na te lezen. Hiermee liggen we dus op koers!

Kwaliteit vakleraar

De KVLO vindt het heel belangrijk dat hij/zij die de lessen geeft een deugdelijke opleiding moet hebben genoten. Daarom gaat de voorkeur uit naar iemand met een ALO-achtergrond. Iemand die de Leergang Bewegingsonderwijs via Pabo heeft gedaan, komt ook in aanmerking.

Kwaliteit leergebied

Door ondersteuning van de Bijzondere Leerstoel Lichamelijke Opvoeding die op de Universiteit van Utrecht is gevestigd levert de KVLO een bijdrage aan de kwaliteit van ons leergebied.

Daarnaast zorgt Team Onderwijs er met allerlei scholingen voor het op peil houden van de kennis van onze leden.

Wordt vervolgd

01

**Alle kinderen
op school goed
leren bewegen**

02

**Kwaliteit
leergebied
en vakleraar**

Contact
bestuur@kvlo.nl

Sport als derde opvoedingsmilieu (1)

Samen gericht werken aan een pedagogische sportcultuur

Sport wordt, naast gezin en onderwijs, wel het derde opvoedingsmilieu genoemd. Echter, dit is gemakkelijker gezegd dan gedaan! Immers, waar gezin en onderwijs sinds jaar en dag worden gezien als vanzelfsprekende settings waar kinderen worden opgevoed, is dit voor sport nog helemaal niet zo onbetwistbaar. Alleen een uurtje sport aanbieden, de training als technische opbouw van oefenstof zien, wedstrijden en competitie organiseren, maakt niet dat jeugdigen als vanzelf worden opgevoed door sport en dat sport bijdraagt aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling. De cijfers naar grensoverschrijdend gedrag in de sport (Vertommen e.a., 2016) laten ook zien dat sport niet altijd leuk en gezellig is en jeugdigen daar ook zelfs ernstige schade door kunnen oplopen. Dit vraagt om een bewuste visie over die opvoedende rol. Hoewel de afgelopen drie decennia binnen onderzoek en programma's meer aandacht is voor de opvoedkundige waarde in en door sport, is het voor verenigingen nog altijd niet gemakkelijk om deze rol in en aan te nemen. In dit artikel geven we een aantal handvatten dat sportverenigingen kan helpen bij het creëren van een pedagogisch sportklimaat (deel 1) en de daarvoor noodzakelijke cultuurverandering in gang te zetten (deel 2).

TEKST NICOLETTE SCHIPPER-VAN VELDHOF EN JOHAN STEENBERGEN

Een pedagogisch sportklimaat - een gezamenlijke verantwoordelijkheid

Binnen een pedagogisch sportklimaat staat de persoonlijke en sociale ontwikkeling van de sportende jeugd centraal (Schipper-van Veldhoven, 2016a). Oftewel 'Kind Centraal' in plaats van het gebruikelijk 'Sport centraal', met het grote accent op winnen, presteren en technieken. Binnen de sport zijn tal van voorbeelden waar, of we nu willen of niet, pedagogisch handelen noodzakelijk is. Een team is te hoog ingedeeld en verliest ieder weekend met forse cijfers. Als coach wil je het team en de spelers gemotiveerd houden, zodat ze toch plezier ervaren en ook wat leren. Hoe doe je dat als coach en hoe zorg je ervoor dat kinderen toch succeservaringen hebben? Soms ben je als trainer aan het zoeken naar goede oefenstof die aansluit bij wat iemand nog (net) kan. Niet te moeilijk, ook weer niet te eenvoudig, maar aansluiten bij de mogelijkheden van kinderen. Een hele uitdaging, vooral als het ook nog

gaat om een team met kinderen die van elkaar verschillen, zowel in sociaal als motorisch opzicht. In een team valt het je op dat de sfeer onderling niet altijd goed is. Er wordt onderling gemopperd, sommige kinderen sneeuwen wat onder en er is groepsvorming. Wat kun je

**"Je gaat het pas zien
als je het doorhebt"
(Johan Cruijff)**

als trainer/coach doen om dit te doorbreken? Welke groepsdynamische processen zijn hier werkzaam en welke manieren zijn er om dit als trainer positief te beïnvloeden? Maar ook, hoe creëer je nu een klimaat waarbinnen de sporters ook daadwerkelijk een omgeving ervaren die (psychologisch) veilig is? Dat wil zeggen,

▲
*Mooie
duik*

een omgeving waarin openheid is en een sfeer van vertrouwen tussen de sporters onderling en in relatie met coaches en trainers is.

Zo zijn er tal van voorbeelden te geven, en in het kader van dit artikel kunnen we slechts enkele opvoeren, waarin pedagogisch handelen centraal staat. Dus niet alleen als er sprake is van ongewenst of zelfs grensoverschrijdend gedrag, maar vooral ook waar het gaat om aan te sluiten bij de leef- en belevingswereld van kinderen en hoe een klimaat te creëren van onderling vertrouwen, waarbinnen plezier de boventoon voert en er ook goed gepresteerd wordt.

Daarbij is het niet één iemand die verantwoordelijk is voor een pedagogisch sportklimaat, maar verschillende actoren binnen een sportvereniging dragen hierin een verantwoordelijkheid (Schipper- van Veldhoven, 2018). Actoren als bestuursleden, trainers, coaches, ouders, jeugdcoördinatoren en scheidsrechters vormen een sociaal systeem waarbinnen tal van wederzijdse verbindingen bestaan tussen actoren die elkaar op één of andere manier beïnvloeden. Stel, een trainer maakt voorafgaande aan het seizoen met jeugdspelers van een team en de ouders afspraken over gewenst gedrag, dan heeft dit ook invloed op het gedrag van de

spelers en ouders. Een bestuur dat gedragsregels heeft opgesteld en toeziet op de naleving hiervan, zal bijdragen aan een pedagogisch sportklimaat. Spelers die elkaar aanspreken op sportiviteit en respect tijdens een wedstrijd, dragen bij aan een goede sfeer.

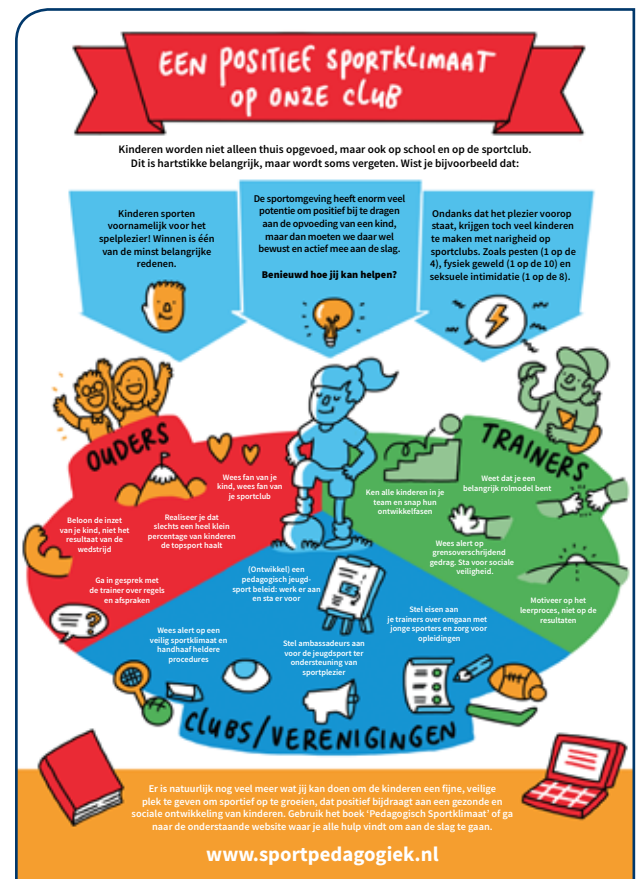
**Pedagogisch handelen is
niet altijd gemakkelijk**

Soms zijn er situaties die niet zo gemakkelijk zijn. Wat te doen met een speler die zich, ondanks meerdere waarschuwingen, ongewenst blijft gedragen? En maakt het verschil voor een trainer dat het hier om de beste speler gaat? Hoe spreken we een ouder aan die veel doet voor de club, maar zich aan de rand van het veld soms wat te uitdrukkelijk met de wedstrijd bemoeit? Er zijn tal van situaties binnen de sport (of sportvereniging) die te maken hebben met gedrag en het beïnvloeden hiervan en waar geen blauwdruk is over hoe te handelen. Vaak is er sprake van handelingsverlegenheid (Steenbergen & Romijn, 2018, pp. 9/10). Aan deze handelingsverlegenheid liggen vaak verschillende oorzaken ten grondslag. Bijvoorbeeld onduidelijkheid over het probleem of de signalen. Dit kan optreden bij een speler van wie je het vermoeden hebt dat deze iets heeft gestolen. Je twijfelt, want het is iemand die

zich altijd goed gedraagt tijdens de trainingen en wedstrijden. Kloppe de signalen en moet je een het gesprek met hem aangaan, met het gevaar dat er niets van klopt en je veel overhoop haalt doordat je iemand vals beschuldigt? Ook kan het zijn dat er simpelweg een gebrek aan kennis en ervaring is, en/of achtergrondkennis over de jeugdige(n). Een trainer heeft van alles geprobeerd om een goede sfeer in het team te krijgen, zoals aanspreken, belonen en individuele gesprekken voeren, maar zonder resultaat en de trainer is letterlijk door zijn 'didactisch en pedagogisch repertoire' heen. Er kunnen diverse redenen zijn waarom niet op een effectieve manier wordt gehandeld. We zien in de context van sport, en dan hier specifiek binnen de sportvereniging, veel voorbeelden van handelingsverlegenheid. De manier om hiermee om te gaan, is niet zwart-wit, maar bevindt zich soms in grijs gebied. Vaak neemt de moeilijkheid nog toe omdat het gaat om het beïnvloeden van attitudes en gedragingen die gezamenlijk 'de' cultuur van een sportvereniging bepalen (zie deel 2). Het vraagt om het verankeren van het pedagogisch denken in het DNA van trainers en sportclubs. Om dit proces te ondersteunen hebben we het pedagogisch kompas in de sport ontwikkeld. In samenspel met inzichten in factoren die de gewenste cultuurverandering kunnen ondersteunen werken we samen aan een pedagogisch sportklimaat.

Het pedagogisch kompas in de sport

Een eenduidige definitie van pedagogisch sportklimaat is verre van gemakkelijk. Er is simpelweg geen internationale overeenstemming over de definitie (Tinning, 2012; zie ook Schipper-van Veldhoven, 2016b). Vanuit een uitgebreide literatuurstudie (Schipper- van Veldhoven, 2016a; Fix e.a. 2017), naar mogelijke richtinggevend theorieën en hun kenmerken onderscheiden wij vier pijlers waarop een pedagogisch sportklimaat rust (Schipper- van Veldhoven, 2018). Wij noemen dit het pedagogisch kompas in de sport.

Deze 4 pijlers zijn:

- **Ontwikkelingsgericht klimaat:** er is een omgeving nodig die op een goede wijze de (holistische) ontwikkeling van jeugdigen ondersteunt. Een passend en flexibel (individueel) sportaanbod, waarbij trainers en coaches aandacht geven aan motorische, sociale en persoonlijke verschillen in het ontwikkelingsniveau van alle kinderen. Dit vraagt om een juist evenwicht te vinden tussen 'willen winnen' en 'persoonlijke ontwikkeling', tussen investeren in de beste teams en in alle andere teams. Alle jeugdigen hebben recht op goede didactische begeleiding (het wat) en een passend aanbod. Op clubniveau vraagt dit dus om het aanstellen van goede trainers en coaches waar je eisen aan stelt en waar wordt nagedacht over het aanbod op de club.

Alle jeugdigen hebben recht op goede didactische begeleiding (het wat) en een passend aanbod

- **Motiverend klimaat:** plezier is de belangrijkste reden voor jeugdigen om te blijven sporten. Plezier ontstaat als je iets goed kunt en positief wordt bekrachtigd. Dit vraagt om veel en positieve aandacht van trainers/coaches tijdens het leerproces en aan het toeschrijven

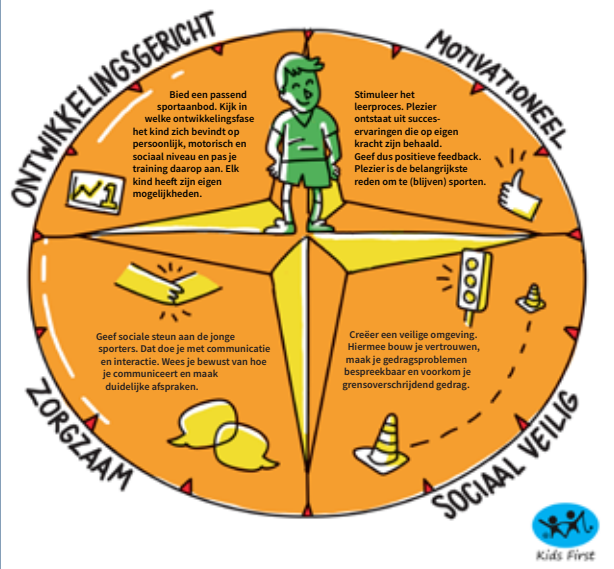
Bron: N. Schipper van Veldhoven (2020). Presentatie Kenniscafé Op naar een pedagogisch sportklimaat. Kenniscentrum Sport en Bewegen.

PEDAGOGISCH KOMPAS

OPVOEDEN IN EN DOOR SPORT MET DE VIER PILAREN VAN HET PEDAGOGISCH SPORTKLIMAAT

Sporten is meer dan alleen bewegen. Kinderen leren door sport niet alleen beter bewegen, maar ontwikkelen zich ook sociaal en mentaal. Jij kunt als trainer, ouder, bestuurder hieraan bijdragen door alle elementen in het kompas aandacht te geven. Als het iets minder gaat kan je je afvragen welk element in het kompas je te weinig aandacht hebt gegeven.

van het behalen van successen aan eigen kracht. Ook dit vraagt om goede didactische begeleiding (het hoe) voor alle jeugdigen.

- **Zorgzaam klimaat:** jeugdigen willen het gevoel krijgen ergens bij te horen. Daarom is het belangrijk dat ook in de sport relationele en sociale vermogens, zoals onderlinge betrokkenheid, aardig zijn en zorgen voor elkaar, bewust worden ontwikkeld. De relatie tussen de 'opvoeder' en de jeugdigen is hierbij essentieel alsook het goede voorbeeld geven. Dit vraagt om zelfreflectie van de volwassenen/ de begeleiders, dat zij in de spiegel kijken en zich afvragen 'wat is mijn stijl van begeleiden?'. Dit vraagt van de begeleiding en van de club goede communicatieve vaardigheden.
- **Sociaal veilig klimaat:** vanuit een gevoel van veiligheid wordt een optimaal leerklimaat geschapen. Een jeugdige moet waardig en onbedreigd zichzelf kunnen zijn in een omgeving die psychische en fysieke veiligheid garandeert. Dit vraagt van de begeleiding een goed inzicht in groepsdynamische processen en het bespreekbaar maken van gedragsproblemen. Daarop inspelen schept vertrouwen en helpt grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Het vraagt van de club om een optimaal preventief en repressief beleid, zodat men weet wat te doen als een incident plaatsvindt.

De vier pilaren geven een *theoretisch* onderscheid aan. Het kompas werkt zo als een kader bij het nadenken over situaties en vraagt aandacht voor alle vier de pilaren binnen een training en/of in de visie van een sportclub. In de praktijk van het handelen zal gedrag 'door elkaar lopen', zal het zorgzame aspect absoluut onderdeel zijn van het veilige aspect bijvoorbeeld maar zijn voor het didactisch aspect (bovenste deel van het kompas) weer andere kwaliteiten nodig dan voor het relationele (onderste deel kompas). Ook roept het kompas op om jeugdigen te begrijpen in kind zijn (linker deel van het kompas) en voor hen een gunstige leercontext te creëren (rechter deel van het kompas). Als we jeugdsport optimaal willen inzetten als maatschappelijke oefenterrein, voor persoonlijke en sociale ontwikkeling dan geeft het pedagogisch kompas in de sport de 'vaarrichtingen' aan.

Creëren van een pedagogisch sportklimaat betreft echter nooit een eenmalige actie, in de zin van 'vandaag ingezet, morgen gerealiseerd.'

Creëren van een pedagogisch sportklimaat betreft echter nooit een eenmalige actie, in de zin van 'vandaag ingezet, morgen gerealiseerd.' Het gaat vaak om het beïnvloeden van een verenigingscultuur en niet zelden om het doorbreken van een bestaande cultuur en dat vergt niet alleen lange adem, maar ook een gerichte en onderbouwde aanpak. Daarover gaat *deel 2* van dit artikel.

Tot slot

Sportverenigingen en trainers zijn zich niet altijd bewust van de pedagogische mogelijkheden. Door een visie te ontwikkelen op een pedagogisch sportklimaat kan een vereniging ervoor zorgen dat jeugdige sporters zich niet alleen beter ontwikkelen en met plezier blijven sporten, maar ook actiever en directer leren omgaan met risicovol gedrag. Een bewust ontwikkeld pedagogisch sportklimaat binnen een club, met in achtneming van de factoren voor cultuurverandering, zorgt ervoor dat jonge sporters gemotiveerd blijven voor de sport én voor de vereniging. Daarmee past het werken aan een pedagogisch sportklimaat ook perfect in de doelstellingen van het Nationale Sportakkoord.

Bronnen

- Fix, M., Schipper-van Veldhoven, N., Lara-Bercial, s., North, J., Rankin-Wright, A.J., et.al. (2017). Coaching Children Literature Review – I Coach Kids. <http://www.icoachkids.eu/icoachkids-literature-review.html>
- Schipper-van Veldhoven, N. (2016 a). Sport en lichamelijke opvoeding in pedagogisch perspectief, een gouden kans (Lectorale rede). Zwolle: Windesheimreeks kennis en onderzoek nr. 60
- Schipper-van Veldhoven, N., (2016 b). Sport en lichamelijke opvoeding in pedagogisch perspectief. Lichamelijke opvoeding, 5, 104, 4-6
- Schipper-van Veldhoven, N. (2018). Een pedagogisch- en veilig sportklimaat. In Bronkhorst, A, Van der Kerk, J., & Schipper-van Veldhoven, N. (Eds.). Een pedagogisch sportklimaat; het realiseren van een positieve clubcultuur. Uitgeverij Coutinho. Bussum, pp. 21-29.
- Schipper van Veldhoven, N. (2020). Presentatie Kenniscafé Op naar een pedagogisch sportklimaat. Kenniscentrum Sport en Bewegen. <https://www.allesoversport.nl/artikel/pedagogisch-sportklimaat-stimuleert-sportplezier-van-jongeren/>
- Steenbergen, J. & Romijn, D. (2018). Van goede bedoelingen naar goed gedrag: Tien inzichten in beïnvloeding van ongewenst gedrag voor trainers en bestuurders. Utrecht: Mulier Instituut.
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A., Neels, K., Van Den Eede, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. Child Abuse & Neglect 51, 223–236.
- Contact:**
n.schippervanveldhoven@windesheim.nl
- Kernwoorden:**
pedagogisch sportklimaat, sport als derde opvoedingsmilieu

Sport als derde opvoedingsmilieu (2)

Samen gericht werken aan een pedagogische sportcultuur

Dit is het tweede deel van het artikel 'Sport als derde opvoedingsmilieu'

In het eerste artikel gaven we een aantal handvatten dat sportverenigingen kan helpen bij het creëren van een pedagogisch sportklimaat. In dit deel gaat het erom hoe je de daarvoor noodzakelijke cultuurverandering in gang kunt zetten.

TEKST JOHAN STEENBERGEN EN NICOLETTE SCHIPPER-VAN VELDHOVEN

Cultuur en het beïnvloeden van de clubcultuur

Creëren van een pedagogisch sportklimaat betreft nooit een eenmalige actie, in de zin van 'vandaag ingezet, morgen gerealiseerd.' Het gaat vaak om het beïnvloeden van een verenigingscultuur en niet zelden om het doorbreken van een bestaande cultuur. Dat vergt niet alleen lange adem, maar ook een gerichte en onderbouwde aanpak. 'De' cultuur binnen een sportvereniging is diepgeworteld en betreft de manier waarop actoren de dingen doen zoals ze doen en hoe ze met elkaar omgaan. Zij samen vormen, delen en dragen de cultuur. De cultuur is vaak aangeleerd in de dagelijkse praktijk en niet altijd onmiddellijk zichtbaar. Cultuur is duurzaam, stabiel en moeilijk te beïnvloeden – ze is vaak resistent tegen verandering (vgl. Steenbergen, Van Bronkhorst

en Van der Kerk, 2018). Dat impliceert dat het belang van een pedagogisch sportklimaat en hoe hieraan bij te dragen tot de kern, het DNA van de vereniging, moet gaan behoren om ook daadwerkelijk 'iets' te veranderen.

Nu weten we dat cultuurverandering verre van gemakkelijk is (vgl. Schipper-van Veldhoven, 2018). Toch zijn er wel degelijk wat aanknopingspunten om een verenigingscultuur te beïnvloeden. Vrij naar Ten Have e.a. (2013) zijn er vier belangrijke voorwaarden om cultuurverandering tot stand te brengen (Steenbergen e.a., 2018, p.145-146):

- **Rationale.** De rationale is het waarom of idee van de beoogde verandering. Het is de beweegreden of aanleiding om te veranderen. Dus niet alleen 'we willen een vereniging zijn met een op-en-top pedagogisch sportklimaat' of 'we willen een club zijn waar alle kinderen plezier beleven'. Maar hier moet duidelijk worden het *waarom* hiervan, het zogenoemde 'grote verhaal van de verandering'. Dat kan zijn omdat er nu bijvoorbeeld een cultuur is waarbij de trainers van de jeugdteams te veel gericht zijn op presteren en winnen en te weinig op de ontwikkeling van de jeugd. Het waarom is dan gelegen in 'wij vinden het als sportvereniging belangrijk dat er een klimaat is dat bijdraagt aan de sociale en motorische ontwikkeling van kinderen.' De rationale bevindt zich op het niveau van de missie en legitimering van de verandering.
- **Effect.** Effect gaat over de vraag welke concrete, gewenste en ongewenste gevolgen het realiseren van de grote ambitie met zich meebrengen. Dit betreft het 'kleine verhaal' van de ingezette

▼
Concentratie

Foto Jan de Koning (KNVB)

of in te zetten verandering. Als pedagogische waarden en sportplezier meer centraal komen te staan, betekent dat misschien dat de beste trainers niet meer op de selectieteams maar op de jongere jeugd worden gezet. Of wanneer de ontwikkeling van de kinderen op de club een leidend principe wordt dan ligt het meer voor de hand om spelers op verschillende posities te zetten, in plaats op steeds dezelfde plek in het team. Om zicht te krijgen op de gevolgen van een ingezette verandering is het belangrijk deze steeds goed te monitoren en evalueren, door bijvoorbeeld in gesprek te gaan met de direct betrokkenen binnen de club en of ze nog steeds enthousiast zijn en 'meewillen' in de verandering.

"It takes a village to raise a child" (Afrikaans gezegde)

Beide factoren hebben betrekking op wat wel 'de verandervisie' wordt genoemd. Om deze verandervisie te kunnen waarmaken, moet de *capaciteit tot verandering* op een sportvereniging wel toereikend zijn. En dat betekent in ieder geval dat er moet worden voldaan aan:

- **Focus.** Waar rationale staat voor beweegreden, daar staat focus voor de beweegrichting. Deze factor richt zich op de mate waarin een vereniging voldoende in staat is focus op de gewenste verandering aan te brengen en te behouden. Hier gaat het er vooral om duidelijkheid te bieden *wat* er moet veranderen en *hoe* precies. Dan komen ook concrete veranderplannen in beeld en de doelen die men wil realiseren en welke prioriteiten zijn aan te brengen. Als het grote verhaal (de rationale) bijvoorbeeld is om te komen tot een club die staat voor een pedagogisch sportklimaat dan kan binnen de factor focus worden gekeken hoe daar te komen en wat daar voor nodig is, bijvoorbeeld het coachen van de trainers, het informeren van de ouders - 'winnen is belangrijk ... maar heeft geen prioriteit' - en welke werkzaamheden hierbij horen.
- **Energie.** Is er binnen de vereniging voldoende brandstof voor de verandering? Zijn er voldoende leden bereid die de handen uit de mouwen willen steken ('willen'), zijn deze daartoe ook voldoende toegerust ('kunnen') en beschikken ze over voldoende tijd, zijn zo wat zaken die binnen deze factor vallen. Soms zijn leden niet voldoende toegerust en ook komt voor dat de leden het wel kunnen, maar simpelweg niet willen ('weerstand'). Hier gaat bij de factor 'Energie' om de mensen of leden die willen meewerken aan de gewenste veranderingen. Als er te weinig brandstof is dan kunnen de

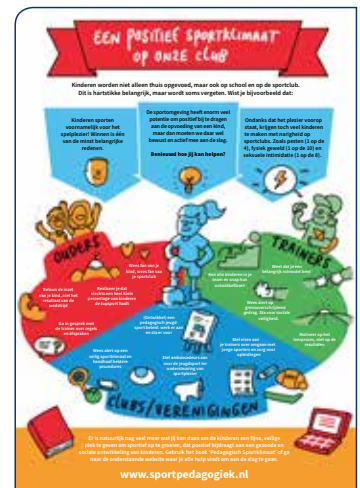
ambities logischerwijs niet (te) groot zijn. De vier factoren mogen niet los van elkaar worden gezien, maar ze hangen logischerwijs met elkaar samen. Stel het bestuur wil bijdragen aan een pedagogisch sportklimaat en besluit een plan op te stellen hoe dit aan te pakken (focus) en te volgen hoe dit gaat (effecten). Het enige wat over het hoofd is gezien is of trainers en coaches dit kunnen en willen (energie). Er is, met andere woorden, te weinig gecommuniceerd met de belangrijkste uitvoerders 'de trainers' en te veel topdown gewerkt. De kans dat er dan gezamenlijk wordt gewerkt aan een pedagogisch sportklimaat is gering. Wat dus belangrijk is, naast de vier genoemde factoren, is dat er visie is en voldoende concrete handvaten zijn om toe te werken naar een pedagogisch sportklimaat. Het zogenoemde pedagogisch sportkompas kan hier specifiek aan bijdragen.

Het pedagogisch sportkompas geeft kader voor visie en uitvoering

Op dit moment loopt er een groot actiegericht onderzoek "KIDS FIRST, op naar een pedagogisch clubklimaat" om 'op de werkvloer' een pedagogisch sportklimaat te realiseren, gesubsidieerd door het ZonMw Onderzoeksprogramma Sport en Bewegen (2018-2020). Hogeschool Windesheim (lectoraat Sportpedagogiek) is projectleider en onderzoekt samen met een groot consortium naar een werkwijze voor clubs, verenigingen en andere sportaanbieders om een pedagogisch sportklimaat te ontwikkelen en in te zetten. Het onderzoek is nog in volle gang en we hopen eind 2020 de resultaten te kunnen presenteren. Wel zijn binnen het project twee infographics uitgebracht om clubs te helpen om op een toegankelijke manier na te denken over het realiseren een pedagogisch sportklimaat en ook is een eerste opzet van een toolkit gereed (zie <https://www.sportpedagogiek.nl/>)

Tot slot

Sportverenigingen zijn zich niet altijd bewust van de pedagogische mogelijkheden en/of hun opvoedende taak. In Nederland sporten meer dan 1,3 miljoen kinderen in georganiseerd verband in de sportvereniging. Dit brengt een grote verantwoordelijkheid met zich mee. In het onderwijs, in de kinderopvang worden pedagogische eisen gesteld aan docenten/begeleiders en in 'de sport' laten we het over aan goed bedoelende vrijwilligers. Door een visie te ontwikkelen op een pedagogisch sportklimaat kan een vereniging ervoor zorgen dat zij hun opvoedende taak serieus nemen en dat zij werkelijk kunnen gaan bijdragen aan de ambities benoemd in het Nationaal Sportakkoord. Het wordt tijd voor een cultuuromslag waarbinnen de ontwikkeling van alle jeugd in de volle breedte aandacht krijgt.

Bronnen

- Schipper-van Veldhoven, N. (2018). Een pedagogisch- en veilig sportklimaat. In Bronkhorst, A., Van der Kerk, J., & Schipper-van Veldhoven, N. (Eds.). Een pedagogisch sportklimaat; het realiseren van een positieve clubcultuur. Uitgeverij Coutinho. Bussum, pp. 21-29.
- Steenbergen, J. & Romijn, D. (2018). Van goede bedoelingen naar goed gedrag: Tien inzichten in beïnvloeding van ongewenst gedrag voor trainers en bestuurders. Utrecht: Mulier Instituut.
- Steenbergen, J., Bronkhorst, A. & Kerk, J. van der (2018). Cultuurverandering op de sportclub. In A. Bronkhorst, J. van der Kerk en N. Schipper van Veldhoven, *Een pedagogisch sportklimaat – het realiseren van een positieve clubcultuur* (pp.137-158). Bussum: Cautinho.
- Ten Have, S., Ten Have, W., Huijsmans, A.B. & Van der Eng, N. (2013). Veranderkracht: Succesvol doelen realiseren. Rotterdam: Mediawerf.
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A., Neels, K., Van Den Eede, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. Child Abuse & Neglect 51, 223–236.
- Contact**
n.schippervanveldhoven@windesheim.nl
- Kernwoorden**
pedagogisch sportklimaat, sport als derde opvoedingsmilieu

Inclusief bewegingsonderwijs in het primair onderwijs

In het kader van dit topic kijkt de Haagse Hogeschool naar hoe het gesteld is met de leerlingen die in het kader van de 'Wet passend onderwijs' in het reguliere onderwijs blijven/geplaatst worden. In hoeverre kunnen ze (goed) deelnemen? Daarom wordt er onderzoek gedaan in acht Europese landen naar hoe de docent LO kan worden ondersteund bij het op een goede wijze integreren van deze leerlingen.

TEKST ESTHER VAN RIJN, HANS VAN EKDOM EN SANNE DE VRIES

Heden ten dage wordt er regelmatig gesproken over inclusief onderwijs. Maar wat verstaan we daar nu precies onder? Er bestaat een groot aantal definities, benaderingen en verwachtingen van inclusie (Florian, 2015). Op De Haagse Hogeschool wordt onder inclusief onderwijs verstaan: een leeromgeving die diversiteit erkent, participatie van elke student mogelijk maakt, fysieke belemmeringen zoveel mogelijk wegneemt en aansluit op leerbehoeften en voorkeuren. Inclusief onderwijs houdt rekening met de verscheidenheid aan vooropleidingen, culturele en sociale achtergronden, ervaringen en functiebeperkingen (De Haagse Hogeschool, 2017).

Nederland versus het buitenland

De verschillen in onderwijssystemen tussen landen zijn groot. In Italië, Noorwegen, Schotland en Spanje is er sprake van een inclusief onderwijssysteem. Zij kennen geen speciaal onderwijs. In andere Europese landen, zoals Oostenrijk en Engeland, zijn er per regio of onderwijsdistrict verschillende onderwijssystemen. Ook worden er in sommige landen op kleine schaal inclusieve onderwijsactiviteiten ontplooid door ouders of schoolteams (www.in1school.nl).

Passend onderwijs

In Nederland is in 2014 de Wet passend onderwijs (2014) ingevoerd. Met deze wet wordt ernaar gestreefd om alle kinderen een zo passend mogelijke plek in het onderwijs te bieden. Een plek waar het onderwijs iedere leerling uitdaagt, waar het onderwijs

uitgaat van ieders mogelijkheden en rekening houdt met de beperkingen van iedere leerling. Uitgangspunt is dat ieder kind als het kan naar het reguliere onderwijs gaat om op deze manier zo goed mogelijk voorbereid te worden op een vervolgopleiding en op een passende plek in de samenleving. In het kader van deze regeling krijgen leerkrachten in het reguliere onderwijs steeds vaker te maken met zorgleerlingen, leerlingen met extra behoeften ("additional needs"). Dit vraagt enorm veel van het vakdidactisch, organisatorisch, interpersoonlijk en pedagogisch handelen van de leerkracht. Uit een artikel op in1school.nl (2017) blijkt bijvoorbeeld dat in Gorinchem in 2005 afspraken zijn gemaakt om leerlingen in principe niet meer naar speciale scholen te verwijzen. Factoren die van groot belang leken in dit proces waren visie, opbouwen van deskundigheid, werken aan co-teaching en financiering. Door sommigen wordt dan ook gewezen op de verschillen tussen passend onderwijs en inclusief onderwijs. Bij passend onderwijs moet de leerling zich aanpassen aan de school. Een inclusieve school staat open voor iedereen en gaat ervan uit dat elk kind unieke talenten heeft. De school past zich aan de leerlingen aan (www.coalitievoorinclusie.nl).

Met de komst van de Wet passend onderwijs is het aantal zorgleerlingen in het regulier primair onderwijs toegenomen (DUO, 2017). In de dagelijkse praktijk blijkt het niet altijd even eenvoudig echt inclusief onderwijs te verzorgen. Dit geldt ook voor het bewegingsonderwijs.

Foto Jan de Koning (KNVB)

▲ *verdriet en vreugde*

Inclusief bewegingsonderwijs

Het is een grote uitdaging om alle kinderen in de lessen bewegingsonderwijs voldoende aandacht en mogelijkheden te geven om zich optimaal te ontwikkelen. De diversiteit, ook in fysieke mogelijkheden, is toegenomen. Daarbij gaat het niet alleen om een stijging van het percentage kinderen met een fysieke beperking of gedragsproblemen in het reguliere primair onderwijs, maar ook om het toegenomen percentage kinderen met overgewicht of een motorische achterstand. Met deze toene-

Het proces van waarderen van diversiteit en het respecteren van de individuele verschillen die in elke school aanwezig zijn, is een voortdurende zoektocht naar betere manieren om te reageren op en te leren van diversiteit

mende diversiteit in scholen (gymzalen) is het van vitaal belang dat individuele verschillen worden erkend en begrepen door leerkrachten en kinderen. Bij het waarderen van diversiteit is het belangrijk dat leerkrachten de kinderen betrekken bij de dialoog over verschillen, diversiteit, tolerantie, vertrouwen, respect en inclusie (Unesco, 2015).

De Haagse Hogeschool doet in het kader van een Europees onderzoeksprogramma (Erasmus +) onderzoek naar mogelijkheden

DIPPE project:

Het Erasmus + project Disentangling Inclusion in Primary Physical Education inventariseert 'good practices' van inclusief bewegingsonderwijs in Europa en verwerkt deze in een online toolbox met lesmodules voor vak- en groepsleerkrachten.

om (vak)leerkrachten te ondersteunen bij "inclusief bewegingsonderwijs". Het project heet "Disentangling Inclusion in Primary Physical Education" (afgekort als DIPPE) en wordt uitgevoerd door opleidingsdocenten en onderzoekers uit acht Europese landen, te weten Luxemburg, Spanje, Schotland, Ierland, Engeland, Slowakije, Zwitserland en Nederland.

In het onderzoek wordt inclusie begrepen als een gevoel van saamhorigheid, wat inhoudt dat je je gerespecteerd en gewaardeerd voelt voor wie je bent, en dat je een niveau van ondersteunende energie en betrokkenheid van anderen voelt. Dit betekent dat diversiteit wordt gewaardeerd en wordt bevorderd binnen leergemeenschappen. In overstemming met Overton, Wrench en Garrett (2017) wordt in het consortium de noodzaak benadrukt om een kritisch begrip van inclusie te ontwikkelen – het gaat niet alleen om het herkennen van verschillen, maar ook om het voorzien in verschillen door middel van aanpassingen en wijzigingen in het curriculum en de pedagogiek.

Waarderen en respecteren

Het proces van waarderen van diversiteit en het respecteren van de individuele verschillen die in elke school aanwezig zijn, is een voortdurende zoektocht naar betere manieren om te reageren op en te leren van diversiteit. Dit proces omvat het identificeren en wegnemen van belemmeringen voor participatie door middel van creatieve probleemoplossing om volledige participatie en het bereiken van leerresultaten in het hele curriculum mogelijk te maken. Het waarderen van diversiteit vereist het ontwikkelen van manieren om iedereen in de klas volledig te betrekken en te laten profiteren, ongeacht de extra behoeften van de kinderen. Er is geen 'one size fits all'-oplossing, maar er zijn algemene principes die in veel contexten kunnen worden toegepast.

Ten eerste, om de prestatie van elk kind te bevorderen, kan worden gestart met een volledig en nauwkeurig begrip van de vaardigheden, bekwaamheden en behoeften van alle leerlingen. Dit stelt de leerkracht in staat om de juiste doelen en ondersteuning binnen de gymzaal te identificeren. Dit kan worden gedaan met de steun van een multidisciplinair team. Het kind zelf, de ouders, betrokken zorgverleners zoals bijvoorbeeld fysiotherapeuten, de vakleerkracht

en de groepsleerkracht kunnen elkaar voorzien van relevante informatie van waaruit een aanpak binnen het bewegingsonderwijs opgesteld kan worden.

Ten tweede kan het huidige curriculum volledig en nauwkeurig worden geëvalueerd en worden aangepast om manieren te vinden om aan de behoeften en mogelijkheden van elk kind te voldoen, zowel voor degenen met als zonder extra behoeften. Dit stelt elk kind in staat om te floreren binnen de lichamelijke opvoeding. Voorafgaand aan de ontwikkeling van de toolbox is er een Europees vragenlijst onderzoek uitgevoerd om per land in kaart te brengen wat de situatie is ten aanzien van inclusief onderwijs in het bewegingsonderwijs en welke behoeften de groeps- en vakleerkrachten hebben aan ondersteuning van de dagelijkse praktijk in de gymzaal. Er hebben 1206 respondenten uit 19 Europese landen aan het vragenlijst onderzoek meegedaan. Daarnaast is er een literatuuronderzoek uitgevoerd en is er een expertmeeting gehouden om de resultaten van de vragenlijst te interpreteren en aanbevelingen te formuleren voor het ontwikkelen van ondersteuning van de leerkrachten in de vorm van thematische modules en een toolbox.

Inclusief bewegingsonderwijs in Europa

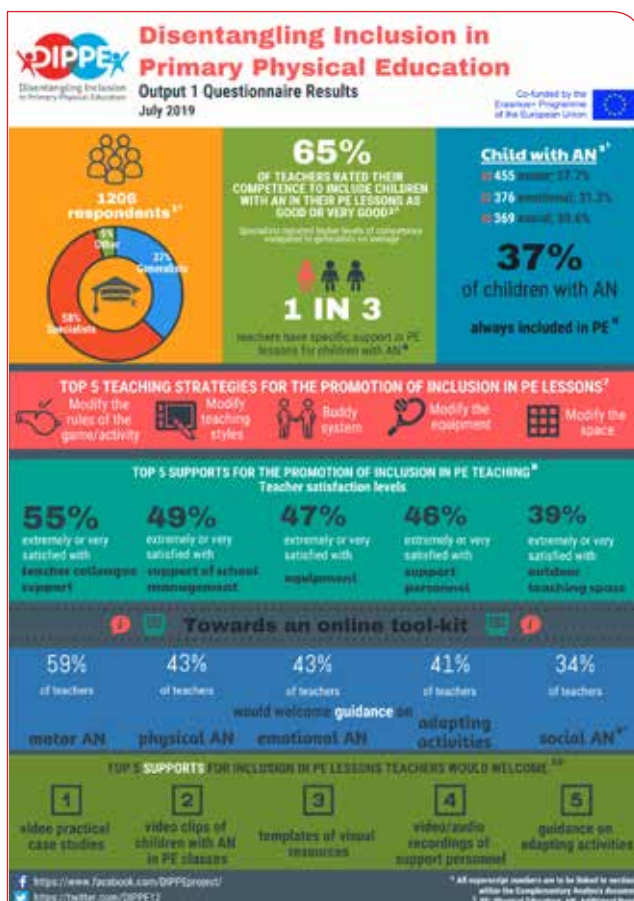
DIPPE Infographic, mei 2020

Uit het vragenlijstonderzoek kwam het volgende naar voren:

- Slechts 37% van de kinderen neemt altijd deel aan de lessen bewegingsonderwijs.
- Meer dan 60% van de leerkrachten vindt inclusief bewegingsonderwijs op de basisschool in hun land belangrijk.
- 58% van de kinderen krijgt bewegingsonderwijs van gespecialiseerde vakleerkrachten, terwijl 37% van de kinderen les krijgt van groepsleerkrachten.
- 65% van de leerkrachten beoordeelde hun competentie om kinderen met extra behoeften in hun lessen bewegingsonderwijs te betrekken als goed of zeer goed (hoewel specialisten doorgaans hogere competentieniveaus rapporteren dan generalisten en anderen).
- Ongeveer de helft van de leerkrachten is redelijk tot zeer tevreden over de ondersteuning die ze ontvangen van onderwijscollega's, schoolleiding en ondersteunend personeel, om meer inclusief bewegingsonderwijs te realiseren.
- Slechts 25% van de leerkrachten geeft aan zeer tevreden te zijn over de digitale hulpmiddelen als ondersteuning, 40% is matig tevreden en 30% ontevreden.
- Leerkrachten zijn tevreden over de ondersteuning van vakverenigingen voor bewegingsonderwijs, nascholingscursussen en gehandicaptenorganisaties.

De leerkrachten passen momenteel een aantal leerstrategieën toe om inclusief bewegingsonderwijs te bevorderen, waaronder het aanpassen van de regels van de activiteit, de onderwijsstijl, ruimte en materialen en het bevorderen dat een kind samenwerkt met een "maatje" in de les. Deze leerstrategieën zullen meegenomen worden bij de ontwikkeling van de thematische lesmodules, aangevuld met strategieën die in de literatuur zijn geïdentificeerd. De leerkrachten hebben aangegeven vooral behoefte te hebben aan ondersteuning in het lesgeven aan leerlingen met motorische-, fysieke- en sociaal-emotionele aanvullende behoeften. Daarnaast werden zaken genoemd als het aanpassen van de activiteiten en arrangementen aan de behoeften van kinderen, omgaan met kinderen met obesitas, chronische ziektes en leerproblemen (Marron et al., 2019). Hoewel de respondenten zich over het algemeen gesteund voelden in hun professionele ontwikkeling, blijkt er toch veel behoefte te zijn aan ondersteuning door middel van:

- Video's en scenario's van leerkrachten die kinderen met extra behoeften in de lessen bewegingsonderwijs ondersteunen ("good practices")
- Videoclips van kinderen met extra behoeften in de lessen bewegingsonderwijs
- Visuele hulpmiddelen en bronnen ter ondersteuning van het leren.

- Video- en/of geluidsopnames van ondersteunend personeel, bijv. fysiotherapeuten en ergotherapeuten
- Begeleiding bij het aanpassen van activiteiten, het geven van gedifferentieerd onderwijs op maat

Samengevat bleek uit het vragenlijstonderzoek dat veel leerkrachten zich competent voelen om kinderen met aanvullende behoeften in hun lessen lichamelijke opvoeding op te nemen. Ze zijn echter niet in staat om alle kinderen in de les te betrekken zonder verdere ondersteuning zoals hierboven beschreven.

Thematische modules en de online toolbox

Op basis van de bevindingen uit het vragenlijstonderzoek, wetenschappelijke literatuur en bestudering van beleidsdocumenten, handboeken en lesmethodieken en -materiaal uit de verschillende landen, is besloten acht thematische modules te ontwikkelen ter ondersteuning van inclusief bewegingsonderwijs. De eerste module is meer algemeen van aard en biedt een theoretisch kader voor een beter begrip van inclusief onderwijs en het plannen en organiseren daarvan in de praktijk. De overige zeven modules richten zich op een specifieke aanvullende behoefte:

- 1 Inclusief bewegingsonderwijs: wat en hoe?
- 2 Motorisch
- 3 Fysiek
- 4 Sociaal-emotioneel
- 5 Chronische aandoeningen
- 6 Sensorisch (zien en horen)
- 7 Verbale- en non-verbale communicatie
- 8 Aandacht en concentratie.

Deze modules zullen in een (gratis) online toolbox beschikbaar worden gesteld en zodoende de mogelijkheid bieden om een leerkrachtennetwerk te creëren dat via internet kan communiceren, voorbeelden van inclusieve praktijk in het onderwijs in lichamelijke opvoeding kan delen en mentorschap kan bevorderen. In de diverse modules wordt specifiek aandacht gegeven aan:

- Het helpen nadenken over de context en de uitgangspunten van het eigen onderwijs alvorens te kijken naar de specifieke uitdaging
- Het overbruggen van de kloof tussen theorie en praktijk
- Leerkrachten stimuleren een breed aanbod aan bewegingsactiviteiten aan te bieden, aangepast aan het niveau en de behoefte van de individuele leerling, zodat kinderen een activiteit als plezierig gaan ervaren, ervan leren en gemotiveerd worden een leven lang met plezier te blijven bewegen
- Modellen van inclusieve onderwijsstrategieën, bijvoorbeeld STEP, TREE
- Ontwikkeling van onderwijsplannen in verband met extra behoeften van het kind

- Het verstrekken van visuele hulpmiddelen en overige nuttige bronnen
- Het verstrekken van video's van 'good practices'.

Aankondiging studiedag "Inclusief bewegingsonderwijs"

Een van de doelstellingen van het DIPPE-project is om kennis en ervaring op het gebied van inclusief bewegingsonderwijs te delen met de (vak)leerkrachten in het primair onderwijs in de diverse Europese landen. Dat gebeurt deels met de hiervoor beschreven toolbox, maar ook door het in eigen land organiseren van een studiedag met lezingen en praktische workshops over dit onderwerp. De Halo is voornemens dit samen met de KVLO en de andere ALO's in Nederland te organiseren voor een brede doelgroep. We richten ons hierbij niet alleen op vakleerkrachten, maar ook op groepsleerkrachten die bewegingsonderwijs verzorgen. Natuurlijk zijn ALO-/Pabo-studenten en -leerkrachten ook van harte welkom. Door de coronacrisis is de planning hiervan helaas nog onzeker, maar we gaan ons best doen dit begin 2021 te organiseren. Dan zal ook de toolbox nader worden geïntroduceerd en online beschikbaar komen.

Aanbevelingen

Het is voor elke leerkracht een uitdaging om alle leerlingen daadwerkelijk te betrekken bij alle lessen en onderwijs op maat te verzorgen, en in het bijzonder de kinderen die aanvullende behoeften hebben in het reguliere onderwijs. Het is daarom aan te bevelen om de randvoorwaarden voor goed onderwijs zo gunstig mogelijk te maken, waarbij te denken valt aan:

- Een groepsgrootte van maximaal 20 kinderen
- Ondersteuning van vakleerkrachten m.b.t. inclusief onderwijs (onderwijsassistent/ netwerken van collega's/ nascholing etc.)
- Coaching van groepsleerkrachten door vakleerkrachten (pedagogisch en methodisch-didactisch).

Ook in de opleiding van leerkrachten zou het thema inclusief onderwijs wellicht meer aandacht moeten krijgen, zodat studenten zich realiseren dat leerlingen op vele aspecten van elkaar verschillen, en dat gedifferentieerd onderwijs niet alleen op motorisch vlak nodig is maar dat het moet inspelen op alle andere mogelijke aanvullende behoeften van kinderen (fysiek, cognitief, sociaal-emotioneel, cultureel, communicatief etc.). Dat is misschien wel de paradox van inclusief onderwijs: om iedereen te betrekken bij de les en gelijke kansen te geven om te leren, zich te ontwikkelen en plezier te beleven aan het onderwijs moet de leerkracht juist oog hebben voor de verschillen die er zijn tussen kinderen en daar op inspelen met aangepast onderwijs, zonder een buitenbeentje te maken van het kind!

Bronnen

Coalitie voor inclusie. <https://coalitievoorinclusie.nl/informatie-over-inclusie/wat-is-inclusie/> geraadpleegd, 22 juni 2020

De Haagse Hogeschool (2017). *Onderwijsvisie & kader; voltijd bacheloronderwijs*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.

DUO Onderwijsonderzoek & Advies, Woud, L. van der, Grinsven, V. van, Hooten, M. (2017). *Onderzoek passend onderwijs*. Utrecht: DUO Onderwijsonderzoek & Advies.

Florian, L. (2015). Conceptualising inclusive pedagogy: The inclusive pedagogical approach in action. In JM Deppeler, T. Loreman, R. Smith & L. Florian (eds), *Inclusive Pedagogy Across the Curriculum*. vol. 7, *Inclusive Pedagogy Across the Curriculum*, vol. 7, Bingley: Emerald Group Publishing Limited, pp. 11-24.

In1school.nl (2017, 23 maart). Inclusief onderwijs in Gorinchem:visie (1).

Geraadpleegd van www.in1school.nl

Marron, S., Murphy, F., Carty, C., Gallagher, J., Vecchione, H., Steel, E., & Scheuer, C. (2019). *DIPPE Intellectual Output 1 – Recommendation document on disentangling inclusive primary physical education*. Dublin: Dublin City University

Overton H., Wrench A., & Garrett R. (2017). Pedagogies for inclusion of junior primary students with disabilities in PE. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22(4), 414-426.

United Nations Economic and Social Council (UNESCO) (2015a). *International Charter for Physical Education, Physical Activity and Sport* [online]. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235409e.pdf>

United Nations Economic and Social Council (UNESCO) (2015b). *Marseille Declaration* [online]. Retrieved from <http://www.justdoutfit.com/marseille-declaration/>

United Nations Economic and Social Council (UNESCO) (2015c). *Quality Physical Education (QPE). Guidelines for policy-makers* [online]. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231101>

United Nations Economic and Social Council (UNESCO) (2015d). *The Pathway to Diversity* [online]. Retrieved from: <http://unesco.ittralee.com/about-us/pathway-to-diversity/>

Contact

j.w.vanekdom@hhs.nl

Kernwoorden

pedagogisch sportklimaat, bewegingsonderwijs

Kids First, een sociale innovatie bij de sportvereniging!

In deze casestudy wordt verslag gedaan van de ontwikkelingsgang van hoe een voetbalvereniging uit Zwolle stappen maakt op weg naar een pedagogisch sportklimaat. Deze casestudy beschrijft het veranderverhaal binnen een sociale innovatie (narrative of change). Deze verhalen helpen om het gat tussen de beoogde toekomst en de activiteiten en ontwikkelingen in het hier en nu te overbruggen (Wittmayer et al 2019). De gekozen projectmatige insteek bleek al snel onhoudbaar en niet geschikt voor dit complexe verenigingsvraagstuk met veel ingesloten cultuuraspecten. Door te kiezen voor de meer werkende weg-benadering van sociale innovatie verminderde de voorspelbaarheid maar werd het eigenaarschap en het lerend vermogen van de vereniging des te groter.

TEKST YONI EVEN-ZUR, HAROLD HOFENK

ZoNMW-project Kids First:

Jeugdsport draagt bij aan een aantal positieve aspecten zoals zelfvertrouwen. Helaas komt bijvoorbeeld ook pesten of intimidatie op sportverenigingen voor. Om de waarde van jeugdsport te vergroten en probleemgedrag te verminderen moet er een pedagogisch klimaat gecreëerd worden. Een pedagogisch sportklimaat zet het kind centraal en focust op plezier, positieve coaching en sociale veiligheid. De vraag is hoe sportverenigingen een pedagogisch sportklimaat tot stand kunnen brengen. Het doel van dit onderzoek is het ontwerpen en invoeren van een hulpkader om een pedagogisch sportklimaat op clubniveau te realiseren. Het project wordt uitgevoerd bij 4 voetbal- en hockeyverenigingen in vier gemeenten (Zwolle, Arnhem, Utrecht en Rotterdam) met sporters tussen de 12 en 15 jaar. Het vernieuwende van dit project is dat standaard manieren van informatieverzameling zoals vragenlijsten gecombineerd worden met nieuwe manieren zoals bewegingssensoren en social media. Het onderzoek wordt uitgevoerd door hogeschool Windesheim (Zwolle), in samenwerking met Hanzehogeschool Groningen, Haagse Hogeschool, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Mulier Instituut, Kennispraktijk, NOC*NSF, KNHB en KNVB.

Wat is een pedagogisch sportklimaat?

Een pedagogisch sportklimaat waar de sociale innovatie op gericht was, verwijst naar de intentie om gunstige voorwaarden te scheppen ter ondersteuning van de ontwikkeling van jeugdigen in en door sport (Veldhoven, Kerk, & Bronkhorst, 2018). Ook verwijs ik naar twee andere artikelen in dit magazine waarin het pedagogisch sportklimaat wordt uitgelegd. Voor het duiden van een pedagogisch sportklimaat onderscheiden we vier relevante pedagogische steunpilaren:

- 1 Ontwikkelingsgericht klimaat: Sporten draagt bij aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling van jeugdigen en is gericht op autonomie en zelfsturing.

Guiding principles voor Sociale Innovaties

- Ontwikkel eigenaarschap voor de innovatie bij alle stakeholders.
- Creëer een leerklimaat dat veilig en kritisch is en experimenteren faciliteert.
- Maximaliseer afstemming, samenwerking en co-creatie tussen stakeholders in alle fases van de innovatie.
- Creëer een flexibel ondersteuningsstructuur voor ontwikkeling van agency en planning, management en communicatie van de innovatie.
- Bouw relatiegericht aan een stabiele en inclusieve gemeenschap.
- Adopteer met de gemeenschap een inspirerend, gezamenlijk langetermijndoel.
- Voed en koester een eigen identiteit en cultuur in de gemeenschap.
- Bewaak de diversiteit binnen de gemeenschap, zoals de achtergrond, het domein, de cultuur en rol van de stakeholders.
- Integreer een ontwikkelgerichte evaluatiestrategie in de innovatie om richting te geven aan besluitvorming en acties en om de impact te duiden.

COP4HL Hanzehogeschool Groningen 2020

Foto Hans Dijkhoff

▲
Lekker voetballen
zonder zorgen

- 2 Zorgzaam klimaat: Sporten gebeurt in een zorgzame context, waarin communicatie en interactie centraal staan (morele sfeer).
- 3 Motiverend klimaat: Sporten wordt gestimuleerd vanuit plezier in sport als belangrijkste dragende factor om aan sport te (blijven) doen.
- 4 Sociaal veilig klimaat: Sporten vanuit een veilige omgeving en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag zoals (seksuele) intimidatie, pesten en fysiek geweld.

(Historische) context van de club bij aanvang van het traject

De Orgware (organisatie)

De voetbalclub in kwestie kent een lange en roemrijke historie. Zowel de dames als de heren hebben jaren in de hoogste afdelingen gespeeld. Sinds 2007 zijn ze op een nieuw sportpark

gevestigd naast een BVO. Na een aantal jaren van financiële tekortkomingen, bestuurswisselingen en teruglopende ledenaantallen zit de club nu in rustiger vaarwater. De voetbalclub ligt in een relatief 'jonge' stad met gemeentelijk sportbeleid dat actief werkt aan een positief klimaat waarin kinderen kunnen opgroeien en zich ontwikkelen. Eveneens zijn de contacten met de KNVB, BVO en Sportservice van de gemeente dusdanig dat er gezamenlijk van allerlei initiatieven plaatsvinden.

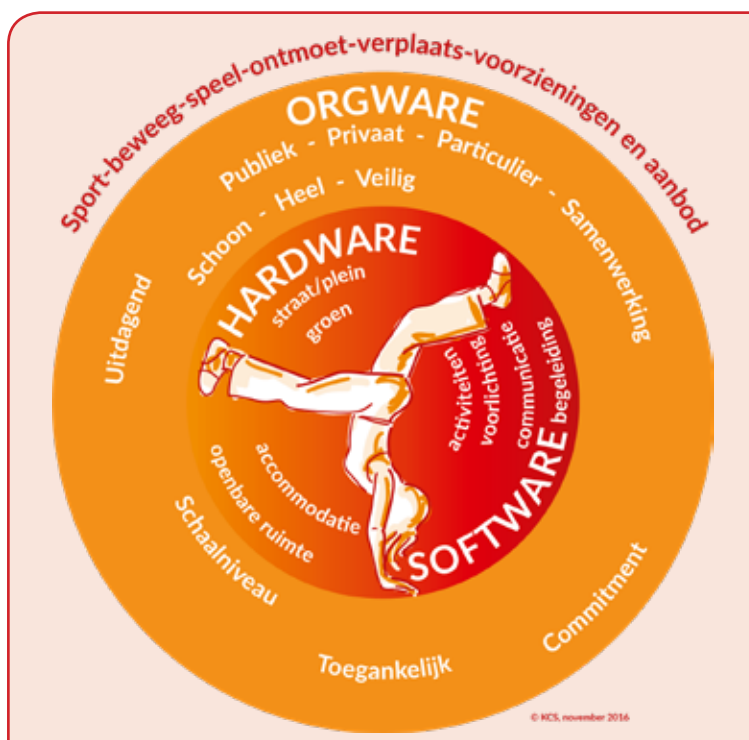
De Software (programma's)

De voetbalclub ontleent zijn identiteit aan meerdere invalshoeken. De club is in de eerste plaats een voorvechter van breedtesportvoetbal op recreatief vlak. Daarnaast wordt de voetbalclub door een aantal gezien als een springplank (voor de jeugd) naar een BVO. Al lange tijd is de club behoorlijk succesvol met vrouwenvoetbal en neemt de club zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid door tientallen kinderen vanuit het jeugdsportfonds op te nemen in het pupillenvoetbal.

De hardware (infrastructuur)

De infrastructuur (ZETA-principe, Bloeme, 2015) kenmerkt zich door een clubhuis dat direct tegen de ingang van het sportpark is aangebouwd. Het staat, als je het sportpark op komt lopen, min of meer in de weg. Het clubhuis dat drie meter boven het maaiveld is geplaatst, dient ook als de tribune. Op het sportpark liggen zes velden (waar de BVO ook gebruik van maakt), de routing is aangegeven. Vanuit het raam van het clubhuis heb je alleen zicht op het hoofdveld.

Het lijkt erop dat er tussen de tribune en het clubhuis gerookt mag worden want er staan grote asbakken. Niet ideaal voor de kinderen. Om het gedrag te reguleren zijn er tien normen en waarden opgesteld die gericht zijn op saamhorigheid en sfeer. De sociale veiligheid wordt, bij aanvang van het project, onder meer gewaarborgd door de aanstelling van een vertrouwenspersoon. Er is ook een Fair Play-cie, die vooral alleen in actie komt wanneer er iets is misgegaan. Zowel de aansturing als de uitvoering van beleid kent een sterk 'voor en door leden'-aanpak. Zowel een bestuurslid als een aantal commissieleden maken een energieke positieve indruk en geven heel duidelijk aan dat alles erop gericht is om iedereen dezelfde kansen te geven. Wanneer kinderen zich aanmelden wordt gekeken waar zij het best passen qua sportbeleving en ontwikkeling. Het bestuur is voornemens om met een werkgroep de principes van een pedagogisch sportklimaat verder uit te werken omdat dan de prestaties dan vanzelf wel komen. In die zin staat voor het bestuur een positief sportklimaat en presteren niet tegenover elkaar maar veel meer naast of

in het verengde van elkaar. Het prestatie-denken zou bij de jeugd dan vanaf twaalf jaar zijn intrede doen. Tegelijk bestaat er binnen de club een stroming die het prestatiedenken eerder wil laten domineren. Evenzeer met eenzelfde betrokkenheid en passie maar met een andere visie op de ontwikkeling van jeugdsport!

Start van het project bij de club

Na de selectie van een voetbalclub was een aantal sleutelfiguren vanaf het eerste uur aangehaakt bij het project. Vanuit een sterk geloof in het gedachtegoed en de overtuiging dat dit de club verder zou helpen was de eerste kennismakingsbijeenkomst snel gepland. Na een rondleiding stond al snel de inhoud en organisatie centraal om dit seizoen mogelijk al kleine succesjes te kunnen boeken. Wel met de veronderstelling dat er meer tijd nodig is dan de looptijd van het project om daadwerkelijk een cultuurverandering te realiseren. Al snel volgde een bijeenkomst met meerdere commissieleden, vergezeld van iemand van de KNVB en Sportservice van de gemeente, die betrokken waren bij de jeugd van de club. Opmerkelijk was dat de voorzitter met drukke baan eigenlijk vanaf het eerste moment volop meedeed. De projectleider Kids First had ruime ervaring met sportprojecten, kende de ontwikkelingsgang van de club en had expertise op het gebied van vergelijkbaar onderzoek. De selectie van een jeugdteam voor de in de nulmeting volgde zeer snel. En de ontvangst van trainers/coaches, kinderen en ouders werd als zeer open en hartelijk ervaren. Iedereen vertoonde evenveel passie en betrokkenheid. Waar het voor de één ging om JEUGD-sport ging het voor de ander vooral om jeugd-SPORT.

Actieproces

Na de nulmeting was het tijd voor analyse/diagnose met betrekking tot een meer pedagogisch verantwoord sportklimaat. De werkgroep bestond uit de voorzitter, de projectleider Kids First vanuit de club, een vrijwilliger in de rol van communicatieadviseur, een vertegenwoordiging van Sportservice, een sportconsulent van de KNVB, studenten Sportstudies in wisselende samenstelling en de onderzoeker vanuit Kids First. De samenstelling moest zorgen voor

enerzijds inhoudelijke invulling en anderzijds voor een passende strategie voor het invoeren binnen de club. Uit de analyse kwam voort dat de aanpassingen onderdeel zouden moeten zijn van de transitie die de KNVB al in gang heeft gezet. Het zou een proces van uitproberen en bijstellen moeten zijn om langzaam de gewenste kanteling in gang te zetten. Als het om succesvolle bouwstenen gaat, zouden de ambassadeurs van het gedachtegoed een sterkere positie moeten krijgen en is in het samen optrekken een korte cyclus van PDCA nodig om met elkaar een 'reflectieve leergemeenschap' te zijn.

Onderkend werd dat er een samenhangend plan met verschillende interventies op micro-, meso- en macroniveau nodig is om effectief te kunnen zijn. Op microniveau zou begeleiding van trainers en coaches, ouders langs de kant en 'start competitie moment' de aandacht verdienen. Op mesoniveau sportiviteit en respect, selectiebeleid, verdeling en toegang tot diensten en materiaal. Macroniveau zou in het teken moeten staan van borging op middellange termijn zodat de identiteit van de club opschuift. Aan de hand van een interventiematrix werd periodiek met de gehele werkgroep in dialoog voortgang en resultaat en opschaling besproken.

Voorbeeld van de procesgang

Als exemplarische uitwerking van de procesgang wordt de ontwikkeling van de trainersacademie geduid aan de hand van de designthinking-methode (zie kader).

Een deel van de kerngroep Kids First nam dit initiatief voor zijn rekening. De voorzitter, een student master HAP & consulent KNVB en twee sportconsulenten van Sportservice Zwolle waren betrokken

Fase 1: Empathisch begrip karakteriseerde zich door 15 trainers die hun (hulp)vragen, wensen en frustraties in dialoog konden ventileren (met geeltjes) onder leiding van sportconsulenten van Sportservice Zwolle.

Fase 2: Probleem definiëren bestond uit het groeperen van alle uitingen tot herleidbare thema's.

Fase 3: De thema's zijn in dialoog gedeeld, min of meer gevalideerd en onderverdeeld in subthema's.

Vanuit het subthema: begeleiden van trainers kwam de behoefte naar voren om bij 'een team in de problemen' door een expert een proces op te starten om het voetbalplezier voor iedereen in ere te herstellen.

Vanaf begin november werden de haarscheurtjes echt zichtbaar en werd er door het JO15-team zelf aan de bel getrokken. Het plezier in voetbal was weg!

Fase 4: De expert heeft samen met spelers, trainers en ouders een aantal bouwstenen geformuleerd voor een duurzame oplossingsrichting:

- **Co-creatie:** Gezamenlijk oplossingen bedenken, ambities formuleren en strategieën bedenken
- **De kwaliteit van de relatie tussen de trainer en de speler** bleek een bepalende factor te zijn voor het plezier en de ontwikkeling van de speler
- **Ondersteuning** van trainers door middel van observatie en feedback aan de hand van de vier inzichten voor trainerschap" (Reflectietool vier inzichten voor trainerschap (NOC*NSF, 2018))

Fase 5: Nu nemen vier ouders de trainingen over. Is er een activiteitencommissie voor JO15-4 bestaande uit twee spelers en ouders en zijn er in gezamenlijkheid tien gouden regels opgesteld. Het voetbalplezier is terug!

Afsluiting/borging

Vanuit de interventiematrix wordt tegelijkertijd gestuurd op kleine successen op het veld maar ook op systeeminterventies die van nature wat meer duurzaam zijn. Zo komt het start competitie moment jaarlijks terug. Heeft de trainersacademie vaste vormen aangenomen, is de samenwerking sterk verbeterd met Sportservice en de KNVB. De selectie van jonge spelers is ondergebracht bij de jeugdcommissie. En wordt er een project 'Beste Ouders' uitgevoerd waarbij ouders feedback krijgen van hun eigen kind na de wedstrijd over gedrag langs de

kant. Allemaal interventies die bijdragen aan een pedagogisch sportklimaat. Vanuit een meer reflectieve houding zijn de Lessons learned van de sociale innovatie:

- wanneer er, in de uitvoering, congruentie bestaat tussen:
  - 1 wat er zich op het veld afspeelt, (microniveau)
  - 2 hoe commissies de uitvoering van beleid vormgeven (mesoniveau)
  - 3 welke identiteit en bestaansrecht de club representeert (macroniveau) dan kan een club op volle sterkte het pedagogisch klimaat éénduidig vormgeven
- aanbieden van lichte ondersteuning kan leiden tot werving van nieuwe vrijwilligers
- de helft van de verenigingsleden ziet een positief sportklimaat als soft en niet als voorwaarde voor prestaties op latere leeftijd.

Kortom: Binnen een sportvereniging is het best lastig om op alle niveaus beleid te maken en uit te voeren dat bijdraagt aan een pedagogisch sportklimaat. In het basis- of voortgezet onderwijs is de kwaliteit geborgd door onder meer een vakleerkracht. Datzelfde kind maakt na 15.00 uur vaak de overstap naar de sportvereniging. Daar lijkt het soms toeval of het pedagogisch klimaat gegarandeerd is. Dit experiment was een eerste stap in kijken wat werkt op dit gebied. Hoop dat er nog veel volgen.

Bronnen

Twée maal Twée. (2019). All posts in Design Thinking. Nederland: Dutch-design-Thinking. <https://2maalee.nl/category/design-thinking/>

Kids First <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/sport-en-bewegen/programmas/project-detail/onderzoeksprogramma-sport-en-bewegen-2017/kids-first-towards-a-pedagogical-sport-climate/>

R. Bloeme (2015) Zeta-principe <https://www.omgevingspsycholoog.nl/sociaal-veilig-ontwerpen/> 1e druk / 2018 / Arnold Bronkhorst, Jens van der Kerk, Nicolette Schipper-van Veldhoven

Kerk, & Bronkhorst (2018). Pedagogisch sportklimaat Het realiseren van een positieve clubcultuur Uitgeverij Coutinho

Contact

h.g.hofenk@pl.hanze.nl

Kernwoorden

pedagogisch sportklimaat, sport als derde opvoedingsmilieu

10 gouden regels JO15-4

- 1 We luisteren naar elkaar en praten niet door elkaar heen, schelden wordt niet getolereerd.
- 2 We zijn in en naast het veld betrokken bij het spel, geen telefoons op het veld.
- 3 We zijn op tijd, beter een kwartier eerder dan een één minuut te laat.
- 4 Uiterlijk één dag van te voren melden we ons af, direct bij de trainer.
- 5 Iedereen maakt fouten, we coachen positief en helpen elkaar zodat het de volgende keer beter gaat.
- 6 Alle spelers hebben recht op ongeveer evenveel speeltijd. Tenzij je vaak op de training afwezig bent of je niet aan één van deze 10 regels houdt.
- 7 We zijn bereid om op alle posities te spelen, hier leren we van.
- 8 De kleedkamer is na de wedstrijd het domein van de spelers, zij zorgen dat de kleedkamer netjes wordt achtergelaten.
- 9 Samen dragen we zorg voor het materiaal. Hier gaan we goed mee om en we helpen na de training met het opruimen hiervan.
- 10 We sluiten elke training af met een partijspel.

De uitzendkracht en arbeidsvoorwaarden

Een lager salaris omdat je niet rechtstreeks in dienst bent van de school?

Je bent op zoek naar een baan als vakleerkracht in het primair onderwijs. Je verwacht in je zoektocht vooral vacatures tegen te komen bij onderwijsinstellingen (scholen). Maar terwijl je zoekt valt het op dat er veel vacatures te vinden zijn uitgezet door (uitzend)bureaus (vaak sportservicebureaus) die je rechtstreeks in dienst willen nemen om je vervolgens "uit te lenen" aan scholen. De bureaus bieden vaak echter niet het salaris dat je collega's verdienen die in een soortgelijke functie rechtstreeks in dienst zijn van de school. Ook hanteren ze vaak een lager aantal vakantie-uren en een hogere lestaak. Hoe zit dat precies? Mag dat?

Binnen het (bewegings)onderwijs zijn de termen 'detachering', 'uitzending' en 'payrolling' helaas niet onbekend. Uitzendkrachten, gedetacheerden en payrollmedewerkers (in de rest van het artikel: 'uitzendkrachten') zijn formeel in dienst bij de 'uitlenende organisatie' (vaak een uitzendbureau). Zij werken in de praktijk echter bij de 'inlenende organisatie' (bijvoorbeeld de school). De inlenende organisatie heeft met het inschakelen van uitzendkrachten een aantal voordelen tegenover het zelf in dienst nemen van een werknemer. Denk aan een lagere administratielast, geen of minder kosten bij ziekte en vaak de mogelijkheid om weer snel afscheid te kunnen nemen van de uitzendkracht. Scholen kunnen zo makkelijker en sneller schakelen en anticiperen op teruglopende leerlingaantallen en veranderingen in de politiek en het onderwijsbeleid. Maar niet alleen de behoeften om kosten te besparen en gebruik te maken van een flexibele schil in het personeelsbestand leidt tot de vraag naar uitzendkrachten. Ook de introductie van de combinatiefunctionaris in 2007 heeft geleid tot meer uitzendkrachten binnen het onderwijs. De combinatiefunctionaris wordt vaak vanuit één werkgever gedetacheerd naar meerdere werkgevers binnen verschillende sectoren waaronder de sector onderwijs.

Wanneer is er sprake van een uitzenden of detacheren?

Elke situatie waarin een werknemer door zijn formele werkgever wordt uitgeleend aan een andere werkgever is een uitzend- of detacheringsconstructie. Uit de bedrijfsnaam van een werkgever hoeft dus helemaal niet te blijken dat het gaat om een uitzend- of

detacheringsbureau (denk aan sportservicebureaus). Het gaat erom of het bureau een of meerdere werknemers daadwerkelijk "uitleent/uitzendt", zo ja dan gaat het om een uitzend- of detacheringsconstructie.

Aan de slag gaan als uitzendkracht kan in de start van je carrière een laagdrempelige en snelle manier zijn om bij verschillende inlenende organisaties (onderwijsinstellingen) je visitekaartje af te geven. Helaas zien wij in de praktijk dat er vooral nadelen aan kleven om als uitzendkracht aan de slag te gaan en dus niet rechtstreeks in dienst te zijn van een onderwijsinstelling. Veel uitzendkrachten worden geconfronteerd met een lagere beloning en minder gunstige arbeidsvoorwaarden dan werknemers met een (soort) gelijke functie die rechtstreeks in dienst zijn bij de inlenende organisatie (school). Een voorbeeld is de docent LO die in dienst van een sportbureau als vakleerkracht werkt op een PO-school. De docent verdient daarmee op fulltime basis € 2.200,- bruto per maand. Dit terwijl de collega's van deze docent (die rechtstreeks in dienst zijn bij de school) in dezelfde functie minimaal ingeschaald zijn in schaal L10 conform de cao PO. Deze collega's verdienen daarmee op fulltime basis minimaal € 2.678,- bruto per maand. En de docent die in dit voorbeeld bij het sportbureau in dienst is, ontvangt niet alleen een te laag salaris maar krijgt ook minder vakantie en geeft relatief meer uren dan zijn collega's die rechtstreeks in dienst van school zijn.

Tegen deze ongelijkheid hebben de wetgever (overheid) en de cao-partijen iets willen doen. Zo bepaalt de WAADI (Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs) dat 'de ter beschikking gestelde arbeidskracht' (uitzendkracht) recht heeft op eenzelfde

beloning als de werknemer die rechtstreeks in dienst is in een gelijke of gelijkwaardige functie. Deze bepaling strekt echter niet alleen tot de beloning van de uitzendkracht maar ziet ook toe op toepassing van o.a. de bij de inlenende geldende arbeidstijden, rusttijden, pauzes, de duur van vakantie en het werken op feestdagen etc.

Daarnaast is in de cao's PO, VO, mbo en hbo vastgelegd dat uitzendkrachten een salaris dienen te ontvangen dat gelijk is aan het salaris van werknemers die in een (soort) gelijke functie rechtstreeks in dienst zijn bij de inlenende organisatie. In de cao's is ook vastgelegd dat de inlenende organisatie (de school) de plicht heeft om die gelijke beloning in de uitzendovereenkomst met de uitlenende organisatie te bedingen.

Mag je lager beloond worden omdat je niet rechtstreeks in dienst bent van de school?

Het antwoord is heel simpel: nee. Zowel de nationale wetgeving als de onderwijscao's bepalen dat de uitgezonden werknemer recht heeft op dezelfde arbeidsvoorwaarden rondom loon en overige vergoedingen als die welke gelden voor werknemers werkzaam in gelijke of gelijkwaardige functies en die rechtstreeks in zijn dienst van de school.

Uit de praktijk blijkt dat niet alle werkgevers zich houden aan het beschermende recht dat in de WAADI en de cao's is opgenomen. Dat is een kwalijke zaak, temeer omdat veel uitzendkrachten in een kwetsbare en afhankelijk positie verkeren. Zij zijn vaak tijdelijk en/of op basis van een oproepcontract in dienst van een uitzendbureau.

Ben jij een uitgezonden werknemer die bijvoorbeeld minder verdient dan de ondergrens van de schaal waarin collega's in een (soort) gelijke functie zijn ingedeeld? Trek dan aan de bel. Bespreek het met je werkgever en wijs je werkgever op het feit dat dit niet kan en mag. Maak daarnaast ook een melding bij de KVLO. Kom je er niet uit, twijfel je of je ongelijk wordt beloond, of durf je je werkgever hiermee niet te confronteren? Twijfel dan niet contact op te nemen voor hulp en/of advies. ■

Contact juristen@kvlo.nl

Aandacht voor bewegingsvaardigheden

Begin van het schooljaar

Leerlijnen en deelnamebekwaamheden

Het begin van het schooljaar staat voor de deur. We gaan na een welverdiende vakantie weer de zaal in of het veld op. Vooral na de corona-lockdown is er weer energie om aan de slag te gaan en te werken aan de leerdoelen. Dat betekent weer jaarprogramma's en periodeplannen erbij pakken en lesplannen maken voor de klas. Maar waar werken we aan? Wat is ons doel? Twee vragen zijn daarbij belangrijk; Wat zijn de leerlijnen waar we aan willen werken (jaar-/periode-/lesplanning)? Hoe werken we aan het verbeteren van deelnamebekwaamheid van leerlingen? In dit artikel aandacht voor werken aan, en onderscheid tussen leerlijnen en deelnamebekwaamheden.

TEKST MAARTEN MASSINK

Deelnamebekwaamheid

Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur. (2000, Harry Stegeman, Belang van bewegingsonderwijs).

Bekwaam maken betekent aandacht voor:

- 1 beter leren bewegen (bewegingsbekwaam worden staat voorop)
- 2 leren samen te bewegen (de sociale component is op school belangrijk)
- 3 leren over bewegen (hoe organiseer ik als leerling het dat het voor mij en anderen leuk en steeds leuker wordt en beter gaat).

Zelfstandige deelname betekent aandacht voor:

- 1 leren bewegen zonder hulp van docent (geleidelijk minder vangen, minder instructie)
- 2 leren regelen door leerlingen zelf (meer rollen uit handen geven).

Verantwoorde deelname betekent aandacht voor:

- 1 kennis en inzicht in fysieke veiligheid
- 2 waardensysteem meegeven en aandacht voor sociale veiligheid.

Perspectiefrijke deelname betekent aandacht voor:

- 1 juiste keuze van activiteiten (dat wat waarde heeft voor het ontwikkelen)
- 2 afgestemde op de behoefte van leerlingen en gevarieerd aanbod

▼
*Voorbeeld 1:
periode plan klas 1
(vakwerkplan OSG
de Meergronden)*

PER	DOMEIN	ACTIVITEIT
1	Atletiek	Coopertest 12-minutenloop waarbij je wordt beoordeeld op de het leren een gelijkmatig tempolopen met een optimale afstand.
	Spel	Voetbal/hockey Je verbetert je samenspeelvaardigheid in (niveau)groepen. Je speelt 4:4 op twee doeltjes per team.
	Spel	Korfbal Korfbal is de manier om te leren samenspeelen. Er wordt monokorfbal gespeeld met recht van aanval. Je speelt 4:4.
	Spel	Frisbee De beginselen van het frisbee worden je aangeleerd. Je vaardigheid en betrokkenheid in het spel worden beoordeeld. Je speelt 4:4
	Spel	Basketbal Je leert de beginselen van het basketbal. We spelen in heterogene en homogene vaardigheidsgroepen met recht van aanval en beschermd balbezit. We spelen maximaal 4:4 op één of meerdere baskets (doelkansen vergroten). Accent op samenspeelen.
	Reflectie	Je geeft feedback op de afgelopen periode.
2	Spel	Badminton Je leert de beginselen van het enkelspel. Je leert techniek en tactiek, zodat je op het juiste niveau deelneemt aan het badmintontoernooi.
	Spel	Volleybal Je gaat 2:2 spelen. Accent ligt op het bovenhands spelen op 4 niveaus. Samen met je teamgenoot, probeer je tot een spel te komen. Je wordt op je vaardigheid en samenspel beoordeeld.
	Turnen	Ringen/trapeze/tumbling/trampoline/acrogym/freerun Je werkt van het ene naar het opvolgende niveau toe. Er worden activiteiten aangeboden, waardoor je in staat wordt gesteld aan het turn-freeruntoernooi deel te nemen.
	Spel	Tik- en afgooispelen In kleine groepjes spelen van tik- en afgooispelletjes, waarbij het accent ligt op het kunnen regelen en het op gang houden van het spel.
	Zelfverdediging	Judo De beginselen van het judo worden je aangeleerd. Je leert elkaar uit balans te brengen en onder controle brengen en houden vanuit 'vriendjesjudo' (op de knieën).
	Spel	Unihockey Je leert de basisvaardigheden van unihockey. Je wordt beoordeeld op het toepassen van de spelregels, je vaardigheid en betrokkenheid (samenspel) bij het spel. Je wordt gecoacht door je klasgenoten. Je speelt 3:3 of 4: 4.
	B&M	Dans In kleine groepjes leer je jezelf een voorgeschreven dans. Daarna mag je het dansje aanpassen en verzinnen jullie nog een aantal tellen erbij. Deze dans presenteer je aan de klas. Je wordt beoordeeld op je creativiteit en ritmegevoel.
	Atletiek	Atletiek vijfkamp Je oefent en coacht elkaar op de volgende disciplines: hoogspringen, verspringen, kogelstoten, 60 meter sprint, 2000 meter. Je wordt beoordeeld op je verbetering tijdens de lessen en je eindresultaat tijdens de vijfkamp. Het coachen tijdens de les wordt ook beoordeeld.
3	Reflectie	Je geeft feedback op de afgelopen periode.
	Spel	Flagrugby De beginselen van het rugby worden je aangeleerd. Je speelt maximaal 4:4 flagrugby. Je vaardigheid en betrokkenheid in het spel worden beoordeeld.
	Atletiek	Softbal Je leert de beginselen van het softbal. Je speelt van cricketsoftbal naar 3-honkensoftbal. Je speelt op alle posities en je wordt beoordeeld op je vaardigheid en betrokkenheid in het spel.
	Atletiek	Triatlon Je gaat trainen om deel te nemen aan de triatlon. Dit is 1/10 van de hele triatlon en dat houdt in 380 meter zwemmen, 18 km fietsen en 4,2 km hardlopen. Je wordt beoordeeld op je inzet tijdens de lessen.
	Reflectie	Je geeft feedback op het afgelopen jaar.

3 met wendbare leerresultaten en transferwaarde naar andere activiteiten.

Blijvende deelname betekent aandacht voor:

- 1 plezier in deelnemen aan de activiteiten
- 2 meer dan oppervlakkig plezier door plezier in het leren beheersen en vorderen in bewegen.

(Bron; vakwerkplan OSG de Meergronden)

In het voorbereiden van de lessen en het lesgeven zelf werken we aan de (deel)doelstellingen. We maken dit duidelijk aan de leerlingen voorafgaand aan de periode of les. We gebruiken hiervoor rubrics (niveau-overzichten op vier niveaus) om leerlingen duidelijk te maken hoever ze zijn op weg naar deze doelstellingen. Hieraan is ook ons systeem van beoordelen gekoppeld (zie voorbeeld 2 leerlijn doelspelen vakwerkplan OSG de Meergronden, Almere).

Programma op basis van leerlijnen

We hebben in ons vakwerkplan een periodeplanning voor ieder leerjaar opgenomen waarin is aangegeven welke leerlijnen we aan de orde stellen. (Zie voorbeeld 1 van periode plan klas 1). Daar worden de keuzes zichtbaar aan welke bewegingssituaties en aan welke deelnamebekwaamheid van leerlingen we willen werken.

In deze periodeplanning is er aandacht voor de leerlijnen. In dit leerjaar komen aan bod;

- bij spel de leerlijn doelspelen (voetbal, hockey, basketbal, flagrugby) en de leerlijn terugslagspelen (badminton, volleybal), en de leerlijn inblijven en uitmaken (tik- en afgooispelen en softbal)
- bij atletiek de leerlijn lopen (duurloop en sprint), werpen (kogelstoten) en springen (ver en hoog)
- bij bewegen op muziek een dans maken
- bij zelfverdediging stoelspelen (judo)

De minitriathlon aan het einde van het jaar is een actuele en regionale bewegingsactiviteit in Almere.

Aandacht voor de leerlijnen gaat in combinatie met meervoudige deelnamebekwaamheid. Er is naast aandacht voor bewegingsvaardigheden ook aandacht voor bekwaamheden die nodig zijn om deel te kunnen nemen aan bewegingssituaties en het in gaan op bewegingsuitdagingen en oplossen van bewegingsproblemen. Daarbij spelen sociale vaardigheden een rol en is kennis en inzicht nodig.

Deelnamebekwaamheid verbeteren en differentiëren

Deelnamebekwaamheid verbeteren betekent in de eerste plaats leerlingen planmatig kennis laten maken met de bewegingssituaties. Daaruit blijkt meteen hoeveel ervaring en aanleg leerlingen hebben met die bewegingssituatie en welke bekwaamheden er nodig zijn om het deelnemen te verbeteren. Bij sommige leerlingen is de bewegingsvaardigheid de beperkende factor. Bij andere

leerlingen is het de werkhouding (inzet, zelfstandigheid, samenwerking) of sociale vaardigheden datgene dat deelnemen kan blokkeren.

Bijvoorbeeld bij voetbal zijn er leerlingen die zich in de 4 tegen 4 situatie uitstekend kunnen redden qua bewegingsvaardigheid. Zij hebben veel voetbalervaring. De vraag is hoe ik als LO-docent kan werken aan het verbeteren van hun voetbalvaardigheid. Waarschijnlijk hoef ik met hen niet te oefenen in passen, aannemen en vrijlopen zoals bij beginnende voetballers. Je kunt met hen meer in de diepte gaan door deze leerlingen aan te spreken op elkaar coachen, op tempo spelen en dienstbaar spelen. Dienstbaar spelen betekent zo spelen dat je rekening houdt met de vaardigheden van je teamgenoten en tegenspelers zodat zij zich kunnen verbeteren. Dit kan door aanwijzingen geven, complimenten geven, speelwijze afstemmen, teamsamenstelling afwisselen en cetera.

Een andere groep leerlingen met minder voetbalervaring heeft misschien meer baat bij eerst het oefenen van passen en trappen en aannemen, vrijlopen en dribbelen met de bal op basisniveau. Het spelen van 4 tegen 4 gaat dan waarschijnlijk beter als ze in een niveau-homogene groep spelen. Zij worden dan als groep voor dezelfde basale spelproblemen en -uitdaging gesteld, en ontmoeten een tegenstander en medespeler met dezelfde spelproblemen en -uitdagingen. De leerlijn waarin gestart wordt in klas 1 voor voetbal (hockey) is uitgeschreven met een rubric waarin het deelnameniveau is aangegeven met een letter A,B,C of D (zie voorbeeld 2 Leerlijn doelspelen vakwerkplan OSG de Meergronden).

▼
Spelen in homogene groepjes

Deze homogene groepering kan bewust afgewisseld worden met heterogeen groeperen. Maar dan wordt uitdrukkelijk een andere speelstijl van de vaardige voetballers gevraagd. Ze zullen zich

► *Aandacht richten*

nog meer dienstbaar moeten opstellen en hun vaardigheid moeten richten op het verbeteren van de voetbalvaardigheid van minder voetbalvaardige leerlingen. Dit is een bewuste keuze en vraagt een andere vaardigheid dan alleen voetbalvaardigheid.

Het leerdoel en de werkvorm is in dit voorbeeld voor alle leerlingen hetzelfde maar het vaardigheidsniveau en manier waarop gewerkt wordt kan verschillen per leerling (zie het voorbeeld). Daarmee kan de werkwijze verschillen per groep. Het ene groepje doet eerst oefenvormen het andere groepje speelt meteen wedstrijdvormen. Hoewel de vaardigheidsniveaus sterk uiteen kunnen lopen, werken alle leerlingen aan het verbeteren van hun deelnamebekwaamheid. Bij de ene groep leerlingen is de bewegingsvaardigheid het aandachtspunt voor verbetering. Dit wordt al oefenend verbeterd. Bij het andere groepje wordt geprobeerd met elkaar zelfstandig spelend en elkaar coachend te komen tot verbeteringen.

Niveaubeschrijving

Na afloop van de periode van vier weken geven de leerlingen aan welk niveau van spelen zij hebben met een A,B,C of D. De docent zegt of hij het hiermee eens is. Meestal komen de meningen verrassend vaak overeen. Daarbij is het niet noodzakelijk dat leerlingen gedurende deze vier weken

een niveau opschuiven. Soms lukt het maar het is (te) kort om in vier weken dermate grote veranderingen te verwachten dat ze de stap maken naar een hoger niveau. Binnen een niveau wordt er wel gewekt naar een verbetering richting het volgende niveau. De rubric en de niveaubeschrijving maakt duidelijk voor leerlingen en de docent wat er binnen een niveau verbeterd kan worden en waar de aandacht zich op kan richten.

► *Voorbeeld 2: leerlijn doelspelen klas 1 (Vakwerkplan OSG de Meergronden)*

Leerlijn LO doelspelen, thema spelen met voet/stick

Leerjaar 1

Thema voetbal/hockey

Leerdoelen:	Voetbal Zelfstandig kunnen spelen in kleine partijen en jezelf kunnen verbeteren in samenspelen
Werkvormen:	Spel: 4 tegen 4 met scoren op twee doelen per team. Afmeting 15 x 30 m.
Vaardigheden:	Accent op: meegaan in de aanval en verdediging (niet op doel blijven hangen). Kijk welk doeltje het minst verdedigd wordt en val daar aan. Gericht overspelen en dribbelen in vrije ruimte.
Duur:	Vier weken

Toetsing:

Voetbal. Ik ...

- A** loop (wandelen) mee met het spel of sta stil, en speel de bal ongericht weg, doe geen doelpogingen, loop bij balverlies niet mee terug in de verdediging.
- B** loop vrij en speel de bal gericht over, krijg af en toe doelmogingen, loop bij balverlies mee terug in de verdediging.
- C** loop vrij op snelheid en speel gericht over met 1-2 combinatie, doe regelmatig doelpogingen, loop bij balverlies mee terug tussen bal en eigen doel.
- D** loop vrij met versnellingen, speel gericht op 1-2 combinatie, schep veel doelmogingen en speel deze goed uit, speel **dienstbaar**, loop bij balverlies tussen bal en eigen doel en geef rugdekking.

Materialen: Vier doelen met 8 pylonnen, hoedjes voor zijlijnen, 1 voetbal/hockeybal

Enkele voorbeelden. Een speler in niveau A kun je bewust maken van proberen de bal niet zomaar weg te spelen, maar gericht naar een medespeler te spelen en mee te bewegen met de bal in de aanval en de verdediging. Een speler in niveau B kun je coachen op het vrijlopen en proberen in de aanval doelpogingen te doen. Een speler in niveau C kan zijn aandacht richten op na het afspelen meteen aan te bieden met een vrijlooptactie op snelheid. Dit vraagt meer snelheid van handelen. En een speler op niveau D heeft snelheid van handelen en kan deze proberen op te voeren. Maar hij heeft ook aandacht vrij vanwege automatismen om coachend en dienstbaar te spelen en anderen beter te laten spelen.

Deze manier van niveau-indeling betekent dat het waardevrij moet gebeuren, dat wil zeggen een beoordeling met A, B, C of D heeft geen gevolgen voor een rapportcijfer met cijfers of onvoldoende, voldoende of goed. Als A betekent onvoldoende of een cijfer 5 dan wil niemand een A zijn. We willen daarmee duidelijk maken dat je een A kan zijn en proberen je te deelnamebekwaamheid te verbeteren door je aandacht te richten op het spelprobleem van A; gericht overspelen en meebewegen met het spel. Als je aandacht gericht is op het verbeteren is het goed.

Rubric voor werkhouding

Voor het richten van de aandacht en het zelfstandig kunnen spelen gebruiken we ook een rubric om niveaus te duiden. Deze gerichtheid op het verbeteren van deelnamebekwaamheid willen we wel normeren met een O, M, V of G (onvoldoende, matig, voldoende of goed). De gedachte hierachter is dat we niet van een leerling verwachten dat je je voetbalvaardigheid in vier weken tijd kan verbeteren van A naar B (soms lukt het wel). Maar we verwachten wel dat de leerling

werkt aan gericht verbeteren van de bewegingsbekwaamheid binnen zijn niveau waarbij het oplossen van het bewegingsprobleem steeds beter gaat lukken. Voor de werkhouding hebben we ook een rubric ontwikkeld die een afgeleide is van

Inzet/zelfstandig werken

O	Ik kan niet actief blijven zonder de aanmoediging van de docent. Ik zit daarom vaak aan de kant.
M	Ik moet worden aangemoedigd om actief te blijven.
V	Ik ben betrokken bij de activiteit door actief mee te doen tijdens de hele les.
G	Mijn manier van spelen/uitvoering maakt anderen enthousiast, wat een positief effect heeft op de activiteit van anderen.

een vakoverstijgende rubric op school.

Spelend verbeteren

Het verbeteren van de bewegingsbekwaamheid kan tot stand komen door leerlingen regelmatig in dezelfde bewegingssituatie te plaatsen met verschillende doelspelen als voetbal, hockey, frisbee, basketbal et cetera (leren door transfer). Het vertrouwd raken met de bewegingsuitdagingen en het herkennen van bewegingsproblemen leidt vaak tot verbeteringen zonder dat er expliciet voor geoefend wordt. Soms is het vooraf expliciet oefenen van een bewegingsvaardigheid of -situatie wel aan te raden bijvoorbeeld uit oogpunt van veiligheid. Denk aan gooien en vangen met softbal, of het invoeren van de tackle bij de overgang van flagrugby naar tacklerugby.

Een goed begin

Het werken aan het verbeteren van de deelnamebekwaamheid van leerlingen begint met het helder programmeren van leerlijnen waaraan gewerkt wordt. Het is het goed dit binnen de vakgroep af te spreken en het programma overzichtelijk voor leerlingen te maken. Een vakwerkplan met jaarplanning, periodeplanning en lesplanning is daarbij noodzakelijk. Vervolgens is het belangrijk dat iedere leerling op zijn eigen niveau kan werken aan zijn deelnamebekwaamheid. Het hangt van de bewegingsvaardigheid en werkhouding van de leerlingen af wat het punt van aandacht wordt in de komende periode. Goed observeren en overleggen en differentiëren zijn daarbij belangrijke vaardigheden van de docent. Deelnamebekwaamheid is daarbij meervoudig en meer dan alleen aandacht voor bewegingsvaardigheden die in leerlijnen wordt weergegeven.

Betrokken bij de activiteit

Kernwoorden

deelnamebekwaamheid, leerlijnen, vakwerkplan

Contact

m.massink1@upcmail.nl

Foto's:

Anita Riemersma

Bronnen

Vakwerkplan OSG de Meergronden

Stegeman, H. (2000). *Belang van bewegingsonderwijs*. Zeist, Jan Luiting Fonds.

Brouwer, B., e.a., (2007). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor onderbouw vo.* Zeist, Jan Luiting Fonds.

CrossFit in het bewegingsonderwijs (1)

CrossFit is leuk, gevarieerd en *community based*. Op het moment van schrijven zijn de scholen in het VO gesloten vanwege de coronacrisis. CrossFit blijkt een mooie manier te zijn om leerlingen thuis, buiten en tijdens de lessen op hun eigen niveau in beweging te krijgen (zie figuur 1) (Nuij, 2020). Met deze artikelenreeks willen we je inspireren om CrossFit op te nemen in de lessen bewegingsonderwijs. Dit doen we door praktische, succesvolle manieren te omschrijven die je direct kunt toepassen om je (online) lessen te verrijken en nog leuker en gevarieerder te maken!

TEKST DANNY WALSH EN JENNIFER NUIJ

Tijdens de lessen bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs zijn we traditiegetrouw bezig met leerlijnen of kernactiviteiten die hun oorsprong vinden in de traditionele domeinen: turnen, spel, atletiek, zelfverdediging, bewegen op muziek of zwemmen (SLO, 2007). Vandaag de dag zijn er echter steeds meer bewegingsactiviteiten die niet voortkomen vanuit een traditionele sport, maar die verschillende bewegingsvaardigheden combineren. Hierbij kun je denken aan bossaball, freerunnen en bijvoorbeeld CrossFit. Bossaball is een terugslagspel dat vaardigheden combineert vanuit het turnen (trampolinespringen), voetbal en volleybal. Freerunnen is een combinatie van atletiek en turnen. Het gaat om het overwinnen van obstakels. CrossFit is een op fitness georiënteerde (bewegings)activiteit. Deze drie voorbeeldactiviteiten hebben iets gemeen: ze doen allen een beroep op het aanpassingsvermogen

van de atleet. Goede bewegers zijn namelijk in staat om efficiënt om te gaan met verschillende bewegingssituaties (Wormhoudt, Savelsbergh, Teunissen, & Davids, 2018).

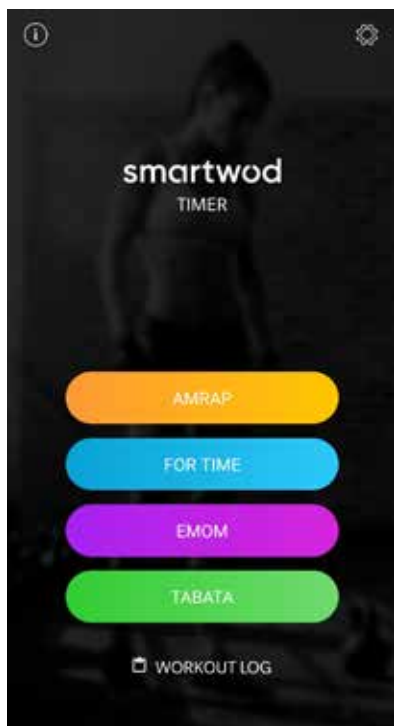
Wat is CrossFit?

CrossFit staat voor een enorme diversiteit aan fysieke uitdagingen. Het is een sport waarbij atletiek, turnen en gewichtheffen samen komen tot functionele bewegingsopdrachten die zijn gebaseerd op alledaagse bewegingen. Hierbij wordt een veelzijdig beweegpatroon nagestreefd door veel verschillende bewegingsvormen aan te bieden en te combineren (CrossFit, 2018). De variatie aan workouts in CrossFit is oneindig. Roeien, gewichtheffen, handstand push ups, squats, burpees, pull ups, maar ook outdoor activiteiten als mountainbiken, paddleboarden en hardlopen kunnen de revue passeren. Bij CrossFit-wedstrijden wordt bijvoorbeeld gezocht naar manieren

CrossFit in de zaal
en op het veld met
whiteboard

▲
SmartWOD
Timer 1 en 2

om de atleten uit hun comfortzone te halen door combinaties van opdrachten te maken die niet vanzelfsprekend lijken (CrossFit, 2018). Tijdens de CrossFit Games van 2019 was er sprake van een workout waarbij de atleten tot het moment dat ze het speelveld betraden niet op de hoogte waren van de opdracht. Als CrossFit-atleet moet je in staat zijn om je snel aan te passen aan de opdracht en word je geacht veelzijdig te kunnen bewegen. Zo moet je, op topniveau, in staat zijn om op het ene moment een marathon te kunnen roeien op een roeimachine en op het andere moment een stuk op je handen te lopen.

CrossFit vindt plaats in een CrossFit-box. Workouts zijn kort, intens en gevarieerd. Waar variatie als een rode draad door de activiteiten loopt, geldt dit ook voor de structuur van de workouts. Er wordt gewerkt met de 'workout of the day', oftewel de WOD (CrossFit, 2018). Hiervoor wordt een dagelijks klassement bijgehouden. Verschillende WODS zijn gestandaardiseerd en worden wereldwijd op dezelfde wijze uitgevoerd. Door de score te 'loggen' kan de atleet later, wanneer hij of zij dezelfde workout nogmaals doet, zien in hoeverre er progressie is geboekt. Hier liggen ook kansen voor het bewegingsonderwijs. Door de scores van de leerlingen te noteren, kan dezelfde workout op een later moment nogmaals gedaan worden en is het voor de leerlingen mogelijk om van zichzelf te 'winnen'. Wanneer de workout door iedereen is afgerond, kunnen de leerlingen hun score op een whiteboard noteren of op een (digitaal) scoreformulier.

Tot slot wordt CrossFit gekenmerkt door samen plezier maken, creativiteit en elkaar uitdagen om je persoonlijke grenzen te verleggen. Het doel is om de beste versie van jezelf te worden, ongeacht

je prestatieniveau en dat maakt het voor iedereen toegankelijk. Dat maakt deze sporten interessant als aanvulling op het traditionele curriculum.

Omgaan met verschillen

Bij CrossFit gaat het er om het beste uit jezelf te halen, om een allround atleet te worden. De term atleet kan daarbij in de breedste zin van het woord gebruikt worden.

Kenmerkend voor CrossFit is dat het uitblinkt in differentiatie. Het is voor iedereen.

Bij elke beweging zijn er verschillende niveaus. Ben je nog niet toe aan een pull up? Dan wordt de opdracht aangepast. Je maakt dan bijvoorbeeld 'jumping pull ups' of je doet 'ring rows'. Voor elke atleet, of deelnemer, is er de kans op zijn eigen niveau een goede trainingsprikkel te krijgen.

Verschijningsvormen van CrossFit

Hieronder worden de belangrijkste verschijningsvormen van CrossFit-workout uitgewerkt. Deze dienen als basis voor ontwerpen van lessen. Deze termen behoeven misschien wat toelichting. Als ze eenmaal ingeburgerd zijn, zijn ze prima werkbaar. Het gebruik van een timer is hierbij noodzakelijk. Er zijn hiervoor meerder mogelijkheden te bedenken. Het is mogelijk om de timer van een iPad te gebruiken, eventueel gestreamd naar een scherm, of te werken met een CrossFit-timer die aan de muur hangt. De app 'SmartWOD Timer – WOD timer for Cross Training' biedt voor de verschillende soorten werkvormen timers. Verder zijn er veel timers te vinden op YouTube.

Rounds not for time (RNFT)

Hier gaat het om het afleggen van het aantal rondes met opdrachten. Het is hierbij niet van belang hoe lang je hier over doet. Dit is goed te gebruiken in de warming up.

Voorbeeld Rounds not for time (RNFT):

3 rondes:

- 200 meter rennen
- 8 burpees
- 15 sit-ups.

Rounds for time (RFT)

Dit is bijna dezelfde vorm als de RNFT, maar nu staat de klok aan. Aan het eind van de rondes wordt de tijd genoteerd.

Voorbeeld Rounds for time (RFT)

3 rondes:

- 40 single unders (of 20 double unders) touwtje springen
- 20 Wall ball shots (dit kan ook met een basket- of medicinbal)
- 20 mountainclimbers
- 4 modified rope climbs.

As many rounds as possible (AMRAP)

Hoeveel rondes kunnen de leerlingen in een bepaalde tijd afronden? De workout duurt bijvoorbeeld vijftien minuten en in die tijd voeren de leerlingen de opdrachten zoveel mogelijk uit. Na afloop van deze vijftien minuten noteert de leerling het aantal rondes én het aantal losse herhalingen. Als de atleet de workout precies doet zoals voorgeschreven, dan is de workout 'RX' gedaan. Er wordt dan RX genoteerd naast het resultaat van de workout. Zijn er aanpassingen gedaan, bijvoorbeeld qua gewicht of een alternatieve opdracht, dan is de workout 'scaled' (SC) uitgevoerd. Naast de score wordt dan SC genoteerd.

Zie kader voorbeeld AMRAP.

Voorbeeld As many rounds as possible (AMRAP)

15 minuten:

- 10 airsquats
- 5 push-ups
- 15 sit-ups
- 8 box jumps
- 8 ring rows

Noteer dit als volgt:

De atleet heeft vier hele rondes van de voorbeeld AMRAP afgerond. In ronde vijf is na drie push ups de tijd voorbij. De atleet noteert dan 4R + 13H (vier rondes en tien airsquats + drie push-ups (dertien losse herhalingen)).

Every minute on the minute (EMOM)

Voor elke opdracht heeft de leerling een minuut de tijd. De tijd die van die minuut overblijft is rust. De opdracht kan uit één oefening bestaan, maar ook uit meerdere. Bij een EMOM van vijf keer acht burpees, maakt de leerling elke minuut acht burpees. Doet de leerling 40 seconden over acht burpees, dan houdt de leerling 20 seconden over om rust te houden. Daarna start de volgende serie. Gebruik hierbij een timer en laat de leerlingen eventueel noteren hoelang zij elke minuut over het aantal herhalingen deden. Fluctueren deze herhalingen gedurende de EMOM? Dan hebben de leerlingen wellicht hulp nodig bij het verdelen van hun energie over het aantal herhalingen. Zij kunnen dan winst boeken bij het 'pacen' van hun bewegingen. Tevens is het mogelijk om zes weken de EMOM nogmaals te doen en te kijken of de leerlingen progressie hebben geboekt.

Voorbeeld Every minute on the minute (EMOM)

8 minuten:

- 20 single unders (touwtje springen)
- 5 push ups.

Voorbeeldactiviteiten CrossFit in de lessen bewegingsonderwijs

Naast de WOD uit figuur 1 volgen hieronder nog twee voorbeeldactiviteiten die toegepast kunnen worden tijdens de lessen bewegingsonderwijs:

- Wall ball challenge
- TeamWOD: raad het woord

Wall ball challenge 100

- 1 Maak groepjes van ongeveer zeven leerlingen.
- 2 Ga in een kring staan met een wall- of medicinball.
- 3 Gooi de wall ball 100 keer hoog door de lucht naar elkaar. Dit mag in willekeurige volgorde en de bal moet minimaal 40 centimeter boven je hoofd de lucht in gegooid worden. Als je de bal vangt ga je door je knieën, je squat, je gooit de bal direct naar iemand anders door je explosief uit te strekken.
- 4 Zet de timer aan en speel! Hoe lang doet jouw groepje erover om 100 keer over te gooien. Wanneer de bal op de grond valt, komt er een extra herhaling bij. Valt de bal vier keer op de grond? Dan gooit jouw groepje 104 keer over.

Differentieer door verschillende gewichten te gebruiken. Bijvoorbeeld een groep met een wall ball van 4 kg, één met 6 kg en één met 8 kg. Gebruik een timer om nog meer beleving te creëren. Je strijd met elkaar om een goede score neer te zetten, niet om een ander groepje te verslaan. Noteer na de workout de tijd van jouw groep op het bord.

Wall ball

Workout of the Day

Met dank aan Danny Wals en Manta Bosse

Deze workout is ideaal om even tussendoor lekker te bewegen. Je gaat trainen op tijd en je probeert een zo goed mogelijke prestatie neer te zetten. Daag jezelf uit!

Je hebt geen materialen nodig, al zal een matje of een andere zachte ondergrond de sit-ups wat comfortabeler maken. Vergeet geen flesje water te vullen en zo nu en dan een slok te nemen. Wil je een professionele timer bij je training? Download dan de [smartWOD timer](https://smartwod.app/) op je telefoon of tablet. Kies dan voor de functie van AMRAP en stel hem in op 15 minuten (zie ook: <https://smartwod.app/>).

Part 1: warming up

Doe twee rondes achter elkaar van de volgende oefeningen:

10 jumping jacks (<https://youtu.be/c4DAnQ6dF8>)

10 shoulder rotations (<https://youtu.be/1408TnMcH8>)

10 wisselende lunges (<https://youtu.be/18f6v09rzz8>)

30 seconden plank (https://youtu.be/K2U2a6ua_mY)

Bonus als je het kunt: 20 seconden handstand tegen de deur

Part 2: As Many Rounds As Possible (AMRAP)

Je gaat 15 minuten lang deze oefeningen in deze volgorde uitvoeren. Daag jezelf uit om zoveel mogelijk rondes en herhalingen te doen. Ben je klaar met de eerste ronde? Dan start je weer opnieuw met de burpees. Zitten de 15 minuten erop? Noteer dan voor jezelf je score en doe de AMRAP later in de week en/of in de meivakantie nog een keer om te jezelf te verslaan!

Je noteert voor jezelf de hele rondes die je gedaan hebt en de herhalingen van de onafgemaakte ronde. Ben je geëindigd bij 4 sit-ups, nadat je 2 rondes hebt gedaan, dan noteer je 2+ 10h.

Part 3: 15 min. AMRAP

6 burpees (<https://youtu.be/7U80YVWn0IU>)

9 sit-ups (https://youtu.be/_H0T00Dx72w)

12 air squats (https://www.youtube.com/watch?v=C_Vt0Yc5j5c)

15 back extensions (<https://youtu.be/Ra5YUQTt58>)

18 mountain climbers (<https://youtu.be/cm7005E884>)

Part 4: cooling down

Klaar met de workout? Neem een paar slokken water en doe deze cooling down, om ervoor te zorgen dat je goed herstelt en je een optimaal effect van je training hebt. Je volgt de aanwijzingen en voorbeelden in deze youtube video: <https://youtu.be/AlkmdG49P88>

in balans op school

Jennifer Nuij

6

Figuur 1 - Een uitgebreide WOD in het sportjournaal ten tijde van de coronacrisis.

Opdrachten

NR	LETTER	OPDRACHT	NR	LETTER	OPDRACHT
1	A	20 set shots raken (basketball)	11	N	20x scoren op de korf (team)
2	U	30 rope swings (team)	12	T	300 rope jumps (team)
3	T	Floorball dribbel parcours	13	I	3x 12m duckwalk
4	O	60 slam ball (medicinbal) (team)	14	E	25 push ups
5	B	Agility parcours (shuffles)	15	L	30 modified rope climbs (team)
6	A	100 sit ups (team)	16	D	100 airsquats (team)
7	N	50 burpees	17	O	10 rope climbs (team)
8	D	50 mountainclimbers	18	P	50 box jumps (team)
9	V	40 wall ball shots (team)	19	J	3x 12m bear crawl
10	E	50x jongleren met een racket (team)	20	E	Wall ball carry estafette (parcours)

skills op de juiste manier aan te leren. Dat kan, bijvoorbeeld, door de oefeningen eerst stationair te oefenen en daarna pas in een CrossFit-werkvorm te gieten of door de opdrachten voorafgaand aan een CrossFit-les als tussendoortje aan te bieden aan de leerlingen. In het vervolg van deze reeks wordt elke keer de vertaalslag gemaakt naar de praktische toepassing in de eigen gymzaal en/of sportveld en wordt dit verder toegelicht.

Er worden een hoop CrossFit termen gebruikt in dit artikel. We zijn ons ervan bewust dat de herkenbaarheid van deze termen niet vanzelfsprekend is. Daarom hebben we de oefeningen waarover we schrijven zoveel mogelijk visueel gemaakt door ze te verzamelen in een YouTube afspeellijst. Je vindt hier ook inspirerende vormen: <https://bit.ly/2Z77kehl>

Met dank aan Orlando Callender, Manta Bosse en Onno den Otter.

Over de auteurs

Jennifer Nuij is docent bewegingsonderwijs, docent BSM, motorische remedial teacher en athletic skills model instructeur (specialist) bij het Damstede Lyceum in Amsterdam. Tevens is zij auteur van 'Turnen voor beginnerz' (2016) en 'Judo, maar dan anders' (in press). Jennifer heeft een diepe interesse in motorisch leren waarbij zij graag de vertaalslag maakt naar het bewegingsonderwijs.

Danny Wals is docent bewegingsonderwijs & BSM bij het Blaise Pascal College in Zaandam. Tevens is hij werkzaam als technisch docent voor de KNVB. Hij gespecialiseerd in motorisch leren en athletic skills model instructeur (specialist). Naast het rennen van lange afstanden en obstacle runs is hij buitengewoon geïnteresseerd in CrossFit.

Contact

danny.wals@gmail.com

jen.nuij@gmail.com

Kernwoorden

CrossFit, WOD Workout of the day, fysieke uitdaging

Foto's

Danny Wals

Referenties

Nuij, J. (2020). *Sportjournaal Special Edition*. 20-4 t/m 10-5.

CrossFit (2018). *Level 1 Training Guide*. Washington DC, Washington, USA: CrossFit, Inc. KVLO (2017). *Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding*. Nieuwegein, Nederland: Arko Sports Media.

SLO (2007). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Zeist, Jan Luiting Fonds.

Wormhoudt, R., Savelsbergh, G.J.P., Teunissen, J.W., & Davids, K. (2018). *The Athletic Skills Model, optimizing talent development through movement education*. Abingdon, UK: Routledge.

Disclaimer

'Het schrijven van dit artikel over CrossFit heeft maandenlang geduurd. Maanden waarin we de (on)mogelijkheden van deze wijze van sporten binnen het bewegingsonderwijs verkend hebben. Vlak voor de publicatie van dit artikel werden ook wij geconfronteerd met ongenueanceerde uitspraken van de founder en voormalig CEO van CrossFit, Greg Glassman. Deze waren van racistische aard en resulteerden in het breken van sponsoren, boxen en atleten met het merk CrossFit. Ook wij distantiëren ons van deze uitspraken. Dit artikel is geschreven met het idee dat de sport CrossFit van waarde kan zijn in het bewegingsonderwijs en we benadrukken dat de boodschap van op een gezamenlijke wijze sporten waarin elk individu meetelt en op zijn of haar eigen niveau kan deelnemen altijd de boventoon blijft voeren.'

Team WOD: Raad het woord

Deze WOD kan een heel lesuur duren. Er wordt in groepjes van vier leerlingen gewerkt. Het doel van de WOD is om het woord te raden. Het is een woord van bijvoorbeeld 20 letters (autobandventiendopje) en voor elke goed afgeronde opdracht, kan de teamcaptain een letter bij de docent ophalen. Elke opdracht heeft een eigen letter die correspondeert met de plek die die letter in het woord inneemt. Bijvoorbeeld: Opdracht drie staat voor de letter T. Het groepje dat het woord als eerste heeft geraden, heeft gewonnen. Zij noteren hun eindtijd op het whiteboard. Alle andere groepjes doen hetzelfde.

Voor elke oefening geldt dat het aantal herhalingen door de groep gedaan moet worden, waarbij het totaal aantal herhalingen niet eerlijk verdeeld hoeft te worden over het aantal groepsleden. Wanneer er een leerling bijvoorbeeld goed is in touwklimmen, kan deze leerling meerdere keren touwklimmen. Een andere leerling, die bijvoorbeeld niet kan touwklimmen, kan dan meer herhalingen maken bij bijvoorbeeld de burpees. Met elkaar verdelen de leerlingen de last en maken zij gebruik van elkaar kwaliteiten.

Let op: In elk groepje mag maar één leerling tegelijk bezig zijn met de opdracht. Je wisselt elkaar dus continu af.

Wat doe je als een groepje klaar is? Dat hangt af van het vooraf gestelde doel: gaat het om het winnen? Dan kun je de activiteit beëindigen als een groepje het woord correct heeft geraden. Als het gaat om de activiteit zelf, dan kunnen de groepjes door blijven werken tot iedereen het woord (zelf) heeft geraden. De overige leerlingen kunnen dan aanmoedigen of coachen.

Tot slot

Het is belangrijk om te beseffen dat de verschillende oefeningen niet zomaar door de leerlingen uitgevoerd kunnen worden én al helemaal niet op volle intensiteit en snelheid. Dit zou de kans op blessures natuurlijk enorm vergroten. Het is dan ook van belang om in het bewegingsonderwijs tijd en ruimte te maken om de verschillende

Circus

Je komt in winkelcentra en -straten regelmatig mensen tegen die staan te jongleren met knotsen, balletjes, bordjes, devilsticks enzovoort, al dan niet voorzien van een omgekeerd op de grond liggende pet of kartonnen doos waarin geld gedeponeerd kan worden. Dit artikel wil weer eens een lans breken voor de mogelijkheden die circusactiviteiten bieden om diverse onderwijsdoelen te bereiken.

TEKST HANS DIJKHOFF

▲
Jongleren in de LO-les

Al met goedkope eenvoudige middelen is het mogelijk op school circusachtige vormen aan te bieden. Juist omdat de activiteiten verschillende kerndoelen dienen, is circus uitstekend in het leerplan in te passen. Voordat we met de lesstof beginnen eerst iets over het ontstaan.

Geschiedenis

Circus is een oeroude kunst, waarin beweging en lichamelijke expressie centraal staan. Al uit zo'n 2000 jaar voor onze jaartelling kennen we gravures en tekeningen uit Egypte en China waarop jongleurs, koorddansers en acrobaten staan afgebeeld. Zo zijn uit iedere periode in de geschiedenis wel afbeeldingen te vinden waarop mensen staan die circusachtige trucs uitvoeren.

Circus in zijn huidige vorm, met de ronde piste, komen we aan het eind van de 18de eeuw tegen, geïntroduceerd in Europa door de Engelse onder-officier Philip Astley. In de 19de eeuw zagen we de circusartiesten in de variététheaters (bijvoorbeeld Carré in Amsterdam) terug, maar na de Tweede Wereldoorlog taande de belangstelling, mede onder invloed van de film.

► In de jaren tachtig komt het circus weer terug in de belangstelling doordat straatartiesten

gezamenlijk festivals organiseren. Ze plaatsen de kunsten in een meer theateraal kader en zo worden de nieuwe circussen geboren als 'Cirque du Soleil' en 'Cirque Plume'. Dit heeft een spin off naar de vrijetijds- en opvoedingssector, want zoals reeds gesteld, ontegenzeggelijk heeft het circus opvoedkundige waarde.

►
Acro-demonstratie

Trampoline-act

Circus in de les LO

Een aantal circusdisciplines heeft bewegingsverwantschap met sportdisciplines zoals acrogym. Dat is nu een op zichzelf staande sport geworden. Circus heeft betrekking op het leren en oefenen van bewegingsvaardigheden, maar ook op het presenteren daarvan. Competitie staat daarbij niet voorop. Juist omdat het presenteren op alle niveaus kan plaatsvinden, kunnen ook motorisch minder succesvolle leerlingen goed aan hun trekken komen. De kans is heel groot dat de leerlingen motorische competentie verbeteren en een fitte gezonde levensstijl ontwikkelen. Ze kunnen een positief zelfconcept ontwikkelen en omdat er veel moet worden samengewerkt, komt de sociale competentie ook aan bod. De manier waarop de leerling tot zijn resultaat komt, het proces, is net zo belangrijk als het product zelf. De docent moet een veilig klimaat scheppen waardoor de leerling niet bang is om fouten te maken. De 'open' problemen nodigen uit tot reflectie. Door middel van differentiatie is de kans groot dat iedere leerling op zijn eigen niveau aan zijn trekken komt. Alle leerlingen zijn medeverantwoordelijk voor het resultaat.

In het huidige onderwijs staat zelfstandig werken/leren voorop. Het gebruik van lesbrieven en kijkwijzers ondersteunt dit proces. Met die manieren van werken kun je bij circusactiviteiten je voordeel doen. De rol van de docent hierbij is het begeleiden van het proces. Juist door de zelfstandigheid van de leerlingen is de docent beter in staat om individuele aandacht te geven. Circusactiviteiten zijn dus niet alleen leuk om te doen maar ook zeer zinvol. Gelukkig hebben ze, vooral in het PO, een plek gevonden.

Slacklinen, dansen op het slappe koord

Kernwoorden

circus, samenwerken

Contact

hans.dijkhoff@kvlo.nl

Foto's

Anita Riemersma, Fam. Zoetewij

Ontwerp een sociaal schoolplein

Hoe creëer je een speelplein waar leerlingen samen zelfstandig kunnen spelen en waar iedereen met zorg voor elkaar plezier beleeft aan bewegen; Hoe regel je een speelplein waar, ook met oog voor minder vaardigen, iedereen leert? 'Zportivo' is een methode, die scholen en kinderopvangorganisaties helpt bovenstaande te verwezenlijken.

TEKST ERIK BOOT

Op de basisschool 'de Fontein' in Alkmaar rennen de leerlingen het speelplein op. "Yes", de leerlingen weten al welke spelen er zijn. Bij elk spel staan materialen in bakjes. Ze gaan direct in kleine groepjes aan de gang, of het nooit anders is geweest. De juf vraagt aan het eind van de pauze of er leerlingen zijn, die een 'Zportivo'; een sportief compliment hebben gehad. En ja hoor, vingers gaan omhoog. Eén kind kreeg van

een ander kind te horen, dat hij goed samenwerkte bij de oceaan-oversteek; een groene activiteit, waarin je met behulp van materialen samen tegelijk 'droog' aan de overkant moet zien te komen.

De directeur van de school, Rob Starreveld, geeft aan, dat het speelgedrag het laatste jaar enorm verbeterd is. Er is nu een aantrekkelijk speelplein met duidelijke kleurenvakken en aandacht voor

▼
Plaatsgebonden door
belijning

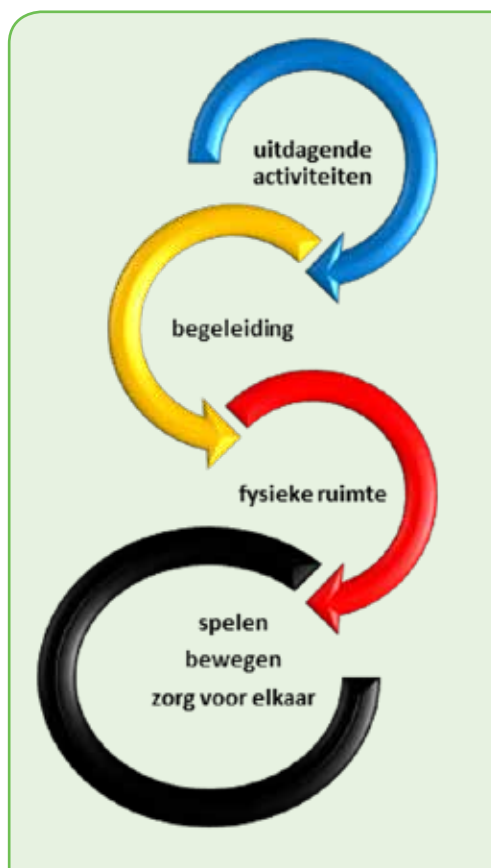

coachend begeleiden. De school is sinds kort genomineerd als voorbeeldschool burgerschap in Nederland door de manier waarop de school omgaat met verschillende culturen. Dit succes is mede dankzij de inbreng van 'Zportivo', zo geeft hij aan. Het spelen op het speelplein is voor de leerlingen voorspelbaarder geworden en dat voelt veiliger met zichtbaar meer speelplezier.

**HET SPEELPLEIN IS
HET ECHTE LEVEN
DAAR LEER JE HOE JE MET
ELKAAR OMGAAT**

In dit artikel worden de belangrijkste aandachtspunten weergegeven van de kleurenmethodiek van 'Zportivo' voor een 'sociaal bewogen' speelplein. Vrijwel elke school en elke kinderopvang kan er mee uit de voeten.

Figuur 1:

Buitenspelen als troef

Meer spelen, meer bewegen, zelfverantwoordelijkheid, met zorg met elkaar omgaan zijn belangrijke opbrengsten van een implementatie van de methodiek. Door het speelplein te voorzien van gevarieerde activiteiten, begeleiding en genoeg fysieke ruimte voor iedereen, creëer je een veilig

en uitdagend klimaat waar iedereen zich kan ontwikkelen; dit voor vaardigen, maar ook voor minder vaardigen. Het samenspelen is vandaag de dag minder vanzelfsprekender dan we vaak hopen. Het beeldscherm, het gebrek aan speelruimte doen spelen, bewegen en sociale omgang geen goed. Dit 'gat' kunnen we dichten door bewust buitenspelen in te zetten als troef om ons onderwijs springlevend te houden en leerlingen bewuster sociaal in beweging te brengen.

Je kunt met de 'Zportivo methodiek' de complexiteit van sociaal-, emotioneel- en relationeel gedrag koppelen aan alle activiteiten, die je kunt doen in de zaal, sportveld, bos, klas of speelplein. Van touwtje springen tot dans, van tafeltennis tot samen een hut bouwen, van boompje verwisselen tot jongleren, van hardlopen tot voetbal. Je kunt het succes van spelen sterk bevorderen door activiteiten te introduceren, die voor de leerlingen haalbaar zijn en toch voldoende uitdaging bieden. Bovendien kun je met deze methodiek bewust differentiëren in de mate van verantwoordelijkheid, welke de leerlingen aangaan met elkaar.

Hoe werkt de methodiek?

De ontwikkeling van sociaal gedrag verloopt doorgaans van gericht zijn op jezelf (Me), naar contact met anderen (You) en uiteindelijk naar de gezamenlijkheid van een groep of team (We). Om alle activiteiten binnen het segment lichamelijke opvoeding in te kunnen kleuren, zijn er zes kleuren; wit en blauw (Me), geel en oranje (You), groen en rood (We). Met behulp van deze indeling in kleuren kunnen per leerling/groep activiteiten worden gekozen voor succesvolle ervaringen in sociaal-, emotionele-, en relationele vaardigheden gerelateerd aan lijf, bewegen en sport (Do). Leerlingen, leerkrachten en ouders begrijpen die kleuren, nemen de verantwoordelijkheid, en spreken zo met elkaar dezelfde taal.

Don Hellison heeft onderzoek gedaan naar verantwoordelijkheid en uitgewerkt in zijn boek 'Teaching Personal and Social Responsibility through Physical Activity' (2011). Hij schetst, in de context lijf, bewegen en sport, dat verantwoordelijkheid in fasen zich ontwikkelt van zelfverantwoordelijkheid naar steeds meer verantwoordelijkheid en zorg naar anderen. Hellison onderstreept waarden als zelfcontrole, respect, empathie, autonomie, helpen en zelfreflectie. In elke activiteit, in elke kleur, kunnen leerlingen zich meer of minder verantwoordelijkheid leren toe-eigenen. Hij onderschrijft de enorme waarde die de docent daarin heeft.

▲ *Figuur 2:
kleurenmethodiek*

Hoe regel je buitenspelen?

Meestal is het buitenspelen in de pauze gerelateerd aan de eigen keuze van de leerlingen. Het blijkt dat een goed geregeld gekleurd plein betere keuzemogelijkheden geeft. Veelal echter, is er (te) weinig geregeld op een speelplein. Er is vaak weinig materiaal, weinig activiteiten, veel leerlingen tegelijk met één bal, waardoor leerlingen in de knel kunnen komen. Dit kan leiden tot bijvoorbeeld conflicten; niet mee mogen doen; snel af zijn, lang wachten et cetera. Zodra een speelplein beter geregeld is, straalt dit direct af op de leerlingen en op de school. Iedereen kan er fijn en plezierig bewegen en spelen en er is geen tijd nodig ná de pauze om conflicten uit te praten.

▼ *Speelkaarten*

Mogelijkheden

1 *Een kleurrijk, aantrekkelijk en goed georganiseerd plein*

Een goed op kleur ingedeeld speelplein met veel kleine veldjes en aangegeven wachtplekken voor groepjes leerlingen, genoeg klein materiaal en met veel keuzemogelijkheden, is zeer gewenst. Een voetbalveld wat ongeveer de helft van het speelplein inneemt is meestal géén goede optie. Bovendien wordt voetbal vaak 'rood' gespeeld, waarin vaak de besten de dienst uitmaken. Een optie is om meerdere kleinere veldjes te creëren, waar kleinere aantallen leerlingen spelen. Je kunt dan op een plek voetbal in 'rood' spelen met

winnen en verliezen, maar ook op een veldje in 'oranje' spelen, waarin leerlingen meer recreatief samen zijn en bijvoorbeeld met een kameleon spelen, die in de aanval met beide partijen meedoet of dat er niet gewisseld wordt als er gescoord wordt, maar op tijd wordt gewisseld.

2 Buitenspeelrooster

Een rooster met allerlei verschillende activiteiten in alle kleuren voor een periode geeft structuur. Met de kleuren borg je variatie en zo voor ieder wat wils. In een rooster kun je ook inspelen op het aantal leerlingen tegelijk op een speelplein; denk aan gescheiden pauzes, wisselschema voor hotspots voor groepen per dag, of het gebruik van veldjes net buiten het hek voor oudere leerlingen. Speelkaarten bij een activiteit geven richting aan zelfstandigheid van de leerlingen. Zportivo heeft voor vele activiteiten vele zogenaamde 'doe-het-zelfkaarten' gemaakt. Een goed systeem voor materialen is essentieel; een gebruikte bal moet ook weer heel terug. Een mogelijke optie is om deze taak van materiaal te leggen bij junior-coaches (oudere leerlingen), maar het kan ook via speelkisten in een groep of via een uitleensysteem bij het materialenhok of ingang van de school.

**Met de kleuren
borg je variatie
en zo voor ieder
wat wils**

3 Transfer

Sterk is om de activiteiten voor buiten, eerst in de gymzaal te spelen bij een (vak)leerkracht, bijvoorbeeld een week van tevoren, zodat iedereen de nieuwe spelen al (her)kent. Het kleurensysteem op het schoolplein is overigens ook prima toepasbaar voor de lessen Lichamelijke Opvoeding. Op sommige scholen zijn deze kleuren uitgangspunt in de les bewegingsonderwijs, vaak om een betere balans te bewerkstelligen tussen motoriek en gedrag. Een andere optie is dat de leerkracht, of onderwijsassistent buiten de pauze om, de spelen gaat 'oefenen' met de groep op het speelplein, zodat in de pauze deze activiteiten beter verlopen. Een extra voordeel is, dat de leerkracht zo een 'energizer' moment inbouwt om na die activiteit, eenmaal weer binnen, weer fris aan de gang te kunnen met andere zaken.

4 Stap voor stap

Een implementatie van een toekomstbestendig speelplein, is een proces. Met 'Zportivo' gaat het

meestal zo: in de voorbereiding is een werkgroep actief. In de werkgroep zit vaak de directeur en enkele medewerkers. Er wordt een jaarplanning gemaakt voor implementatie. Een onderdeel is, dat het team kennismakt met de methodiek door enkele trainingen te volgen. Stap voor stap wordt iedereen zich bewust van hoe het werkt. Eenmaal gestart zal een beweegteam de uitvoering voor zijn rekening nemen. Een beweegteam kan bestaan uit (vak)leerkrachten, begeleiders, schoolleider, conciërge, onderwijsassistenten, sport en bewegen stagiaires en leerlingen. Zij overleggen regelmatig om het verloop van het buitenspelen bij te stellen. De werkgroep houdt het tempo en de opbrengsten in de gaten passend bij het team, organisatie en alles wat er nog meer speelt op school.

**ALS ER WAT SPEELT
OP EEN SCHOOL,
LAAT HET DAN VOORAL
DE LEERLINGEN ZIJN**

5 Een proactieve rol van de leerkracht

In plaats van pleinwacht, kun je de rol van een leerkracht oppakken als speelcoach. Hoe leuk is het als een leerkracht even mee doet of stimulerend aanwezig is. Natuurlijk kun je dan ook de leerlingen leren het zelf te doen. Met de kleurenmethodiek in handen kun je succesbeleving bevorderen. Bijvoorbeeld door win-verlies-activiteiten in grotere groepen om te zetten naar spelen in kleinere groepjes en/of het spel meer 'oranje', 'geel' of 'blauw' of zelfs naar 'wit' te transformeren. Je leert de leerlingen stap voor stap zelfstandig speelgedrag aan. Dit sluit vaak naadloos aan bij de visie van de school of kinderopvang. Het is een uitdaging om als school of kinderopvang in te spelen op de actievare rol van begeleiding op het speelplein en het functioneren in een beweegteam en is expliciet aandachtspunt in de implementatie.

6 Een proactieve rol van de leerlingen

In de methode wordt ingespeeld op de verantwoordelijkheid van het kind. De kleuren geven al helder aan wat er van je gevraagd wordt bij een bepaalde activiteit; bijvoorbeeld 'rekening met elkaar houden', 'op je beurt wachten', 'eerlijk spelen', 'samenwerken' of 'respect tonen'. Dit kun je bewuster maken door de kleuren te bespreken, vóórdat de leerlingen het plein op gaan. De kleur 'geel' bijvoorbeeld, geeft aan, dat je even moet kunnen wachten en een ander voldoende ruimte moet geven. Je creëert daarmee een situatie dat de leerlingen zelf ook een

Ingericht speelplein

▲ goede keuze (leren) maken om te gaan spelen bij een spel wat voor hen succes kan opleveren. Een andere stap in verantwoordelijkheid nemen door de leerlingen is, om oudere leerlingen als junior coach in te zetten. Zij krijgen een heuse opleiding en worden gewaardeerd in taken om activiteiten klaar te zetten, te begeleiden en weer op te ruimen. Zij leren veel van hun taken. Van belang is hen te begeleiden en samen met hen terug te kijken naar hun taakuitvoering, zoals initiatief nemen. In de meeste gevallen vinden de junior coaches het zelf op die manier erg leuk.

7 Buiten leren

Voldoen aan de beweegnorm, gezonde buitenlucht, leren door doen, bewegend leren zijn trends van de laatste jaren. En terecht, we worden te zwaar, minder vaardig in bewegen, komen te weinig buiten en zitten teveel. Een prachtige optie is daarom het speelplein vrijwel elke minuut van de dag in te zetten; daar is ruimte om te bewegen, en het is goed voor sociale vaardigheden, teamgeest en hersenfuncties. Veel lessen op school kunnen met wat creativiteit omgevormd worden tot bewegende lessen op het speelplein; met letter-hinkelen leer je bijvoorbeeld speels bewegend spellen.

Slot

Het is een kans om het buitenspelen op je school of kinderopvang een belangrijke plek te geven. Leerlingen zijn in ieder geval gemotiveerd. Het speelplein kent duizend en één mogelijkheden om veel te leren in de buitenlucht. Als er voldoende draagvlak is in een onderwijsteam, kun je stap voor stap gewenste veranderingen doorvoeren met vaak verbluffende resultaten in een korte tijd. 'Zportivo' kan helpen om de implementatie vanuit de kleurenmethodiek vorm te geven, zodat het een kwaliteitsimpuls geeft met borging voor vele jaren. De ervaring leert dat een succesvolle implementatie energie oplevert in het team met als winnaar de leerlingen. Het bezoeken van een school waar het kleurensysteem op het schoolplein reeds geïmplementeerd is, hoort tot de mogelijkheden.

Voor meer informatie:

Contact: zportivospeelgedrag@gmail.com

Website: www.zportivo.nl

Tel: 0619193044

Contact

zportivospeelgedrag@gmail.com

Kernwoorden

Zportivo, sociaal schoolplein

Foto's

Erik Boot

Door de QR-codes te scannen kom je direct op de pagina's van de voetnoten.

Richtlijnen en adviezen opstart scholen schooljaar 2020-2021: ventilatie gymzalen

Minister Slob heeft op woensdag 12 augustus de Tweede Kamer geïnformeerd over een aantal zaken betreffende de opstart van het nieuwe schooljaar, waaronder de ventilatie en de afstand tussen leerlingen. De KVLO heeft nadrukkelijk gekeken naar de ventilatie bij gymzalen. Onderstaand volgen adviezen en een stappenplan (bij twijfel aan een goede werking van de ventilatie).

Wanneer is de gymzaal goed geventileerd?

De eerste scholen beginnen op maandag 17 augustus weer en ook de gymlessen worden weer gegeven; zoveel mogelijk buiten, maar ook binnen sporten

is weer mogelijk. De vraag is of de gymzaal goed geventileerd is en wat goede ventilatie inhoudt. Die vraag hebben we aan het RIVM gesteld en afgestemd met VNG en VSG.

Dit zijn de kernpunten van het advies:

- Er vindt continu ventilatie plaats tijdens de gymlessen, in lijn met het *Bouwbesluit*.
- De volledige ruimte-inhoud van een gymzaal is gemiddeld binnen een uur geventileerd.
- Na elke gymles wordt gedurende 10 tot 15 minuten de lucht verversd door ramen en/of deuren tegen elkaar open te zetten; hierdoor wordt een groot deel van de lucht snel verversd. In ieder geval ook tijdens de pauzes en voor en na schooltijd.
- De toevoer van de verse lucht dient rechtstreeks van buiten te komen.
- Het geluidsniveau van het ventilatiesysteem dient minder dan 40 dB(A) te zijn.

RIVM

Aan het RIVM hebben we de vraag gesteld 'wat zijn goede normen voor ventilatie'?

Het RIVM antwoordt dat gebouwen (en dus ook gymzalen) moeten voldoen aan het *Bouwbesluit*; daarin staat de

juiste toepassing van ventilatie beschreven. Mogelijk moeten daarvoor aanpassingen worden gedaan aan het gebouw. Als de ventilatie niet aan het *Bouwbesluit* voldoet, kan de school contact opnemen met de lokale GGD; zij adviseren over passende maatregelen (zie ook de brief van minister Slob).

Bouwbesluit

In het *Bouwbesluit*, dat vanaf 1992 geldt, zijn eisen opgenomen over ventilatie. Het RIVM heeft hier aangegeven dat m.b.t. ventilatie ook

gebouwen van vóór 1992 dienen te voldoen. Daan de eisen van het huidige *Bouwbesluit*: *"Ook gebouwen die gebouwd zijn voor de inwerkingtreding van het Bouwbesluit of die oorspronkelijk niet bedoeld waren voor binnen-sport moeten voldoen aan de eisen voor ventilatie in het Bouwbesluit. Zo wordt een slecht geventileerde ruimte voorkomen. Hoe deze eisen worden behaald is aan de gebouwbeheerder, hiervoor kan een expert worden ingeschakeld."*

De KVLO adviseert de ventilatie(systeemen) te laten controleren door een expert met de vraag of de eisen voor ventilatie voldoen aan het *Bouwbesluit*.

Kosten

De kosten die mogelijk gemaakt worden voor het inhuren van een expert en het uitvoeren van aanpassingen volgens het *Bouwbesluit*,

zijn voor de (juridische) eigenaar van het gebouw. In het PO is dat meestal de gemeente (zie artikel 117 WPO) en in het VO is dat vaak het bestuur van de school. Echter de school heeft als werkgever voor haar werknemers en voor de leerlingen een zorgplicht voor een goede en veilige werk- en leeromgeving. De omstandigheid dat de school/werkgever niet de eigenaar is van de gymaccommodatie, ontslaat de school er dus niet van te zorgen voor een veilige werk- en leeromgeving en contact op te nemen met de eigenaar van de accommodatie om eventuele aanpassingen uit te voeren.

In de praktijk

Problemen met ventilatie doen zich vaak voor bij de oudere sportaccommodaties en gymzalen. Hier ontbreken ventilatiesystemen en kan er enkel op natuurlijke wijze (ramen en deuren openen) geventileerd worden. We zien in de praktijk dat diverse gemeenten ventilatiespecialisten rapporten laten opmaken over individuele locaties. Ze beoordelen de resultaten van het op natuurlijke wijze ventileren met de geldende eisen uit het *Bouwbesluit* en de aanvullende eisen van NOC*NSF t.a.v. ventilatie. In de gevallen die wij teruggekoppeld hebben gekregen volstaat het tegen elkaar open kunnen zetten van ramen en deuren voor gymzalen. Voor nu lijkt dit dan ook een oplossing, maar we beseffen dat dit in de koudere maanden een probleem kan gaan vormen.

Op de nieuwspagina staat een stappenplan wat te doen bij twijfel over de werking van de ventilatie.

Contact
ondervijs@kvlo.nl

Win-winsituatie voor de sportvereniging en de Haagse ALO

Wat doet de Halo om studenten toe te rusten en tegelijkertijd ook de sport als derde opvoedingsmilieu te stimuleren?

Het vak lichamelijke opvoeding (bewegingsonderwijs) heeft tot doel dat leerlingen beter leren bewegen vanuit een pedagogisch perspectief. Ze worden meer(voudig) bekwaam en enthousiast om nu en later deel te nemen aan de beweeg- en sportcultuur (Bax, Brouwer, Klaassen, van der Palen, Roelofsen, Vervoorn, Weeldenburg, de Wit, 2016). In Den Haag lopen de studenten stage bij de sportvereniging om daar dit pedagogische perspectief ook mee te nemen.

TEKST ANNE LUDERUS EN FRANK JACOBS

De in opleiding zijnde studenten aan de Haagse ALO zijn op weg zich te ontwikkelen als professional waarbij het stimuleren en adviseren van kinderen tot deelname aan de bewegingscultuur centraal staat. Het is belangrijk dat wanneer het bewegingsonderwijs dit stimuleren en adviseren doet, de kinderen ook in een pedagogische sport- en beweegcultuur terecht komen. Een sport- en beweegcultuur die getypeerd kan worden als 'pedagogisch' waarbij het de kinderen ontvangt en ondersteunt in hun blijvende meervoudige deelnamebekwaamheid. Het gericht zijn van de professie bewegingsonderwijs op onder andere *de sport* (als veld binnen de beweeg- en sportcultuur) geeft direct een sterke binding met *dit derde opvoedingsmilieu*.

Verantwoordelijkheid binnen het vak bewegingsonderwijs

De leraar is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn onderwijs (vakinhoudelijk bekwaam) en de manier waarop hij deze inhoud leerbaar maakt voor zijn leerlingen (vakdidactisch bekwaam). Daarbij is hij verantwoordelijk voor het creëren van een veilig, ondersteunend en stimulerend leerklimaat (pedagogisch bekwaam). De leraar bewegingsonderwijs deelt deze verantwoordelijkheid met collega's, ouders en anderen. De leraar bewegingsonderwijs heeft een maatschappelijke opdracht en speelt een belangrijke rol in de vorming van leerlingen tot zelfstandige en verantwoordelijke mensen die hun weg kunnen vinden in de maatschappij.

Als de docent bewegingsonderwijs leerlingen stimuleert om deel te nemen aan de bewegingscultuur mag er verondersteld worden dat die bewegingscultuur getypeerd kan worden als een veilige en goede beweegcontext. De taakstelling van de leraar bewegingsonderwijs is daarmee breed. Binnen en buiten de school (binnen bijvoorbeeld verenigingen) dient hij de samenwerking en verbinding aan te gaan met collega's/professionals rond vakoverstijgende thema's zoals persoonlijke vorming, socialisatie, sport- en bewegingsstimulering en gezondheid (Bax, Brouwer, Klaassen, van der Palen, Roelofsen, Vervoorn, Weeldenburg, de Wit, 2016). Om deze verantwoordelijkheid in de toekomst te kunnen dragen wordt in de ALO-opleidingen gewerkt aan deze bekwaamheden. In twee studieonderdelen heeft de Haagse ALO-student tijdens zijn opleiding heel direct te maken met het veld van de sport- en beweegcultuur namelijk de verenigingsstage en in de keuzemodule 'Trainersbegeleiding'.

De verenigingsstage

In het eerste jaar van de opleiding aan de Halo lopen de studenten een verenigingsstage (naast de onderwijsstages). De verenigingsstage vindt plaats gedurende het gehele sportseizoen – dus ongeveer gedurende 30 weken – met een minimum van twee trainingen per week. Vanuit opleidingsperspectief is deze context - de sport - gekozen in het eerste jaar, omdat de studenten zo, in vaak een voor hen al bekende context (hun eigen sport) de eerste beginselen van het lesgeven

Foto Anita Riemersma

▲
*Onder het toezicht
oog van de trainer*

kunnen ervaren. Zij voelen zich vaak op hun gemak in deze voor hen vertrouwde omgeving, ze kennen vaak al veel andere leden van de club en daarom is het een goede context om te starten met het proces van het leren lesgeven.

De Halo verwacht dat de student de aangeboden onderwijsinhoud van de opleiding terug laat komen tijdens deze verenigingsstage. De nadruk ligt hierbij op de interpersoonlijke, - professionele- en pedagogische competenties, waarna vervolgens specifiek aan de organisatorische en vakinhoudelijke competenties wordt gewerkt. Tevens moet er ruimte zijn voor de competentie samenwerken met collega's. Heel concreet verwacht de opleiding van de studenten dat ze in de vereniging:

- Veilige bewegingssituaties leren organiseren en kinderen op een verantwoorde manier begeleiden in hun leerproces bij de uitvoering.
- Communiceren met de verschillende betrokkenen bij het organiseren en aanbieden van het beweegaanbod.

(Studiehandleiding verenigingsstage, 2019-2020)

De student kan dus werken aan zijn competenties in deze verenigingsstage. De sportvereniging heeft er een kracht bij met deze student die op een goed voorbereide wijze beweegsituaties arrangeert die gehoor geven aan ook de pedagogische competentie. Met deze student in de vereniging wordt er niet alleen gewerkt aan de eigen competenties van

de student maar draagt de student ook bij aan de pedagogisch verantwoorde beweegcontext waar de kinderen aan deelnemen. Hier dus voor beide een 'winsituatie'.

Keuzemodule 'Trainersbegeleiding'

In het curriculum van de Haagse ALO is ruimte voor de student om enkele keuzevakken te kiezen. Een keuzevak kent drie credits (ECTS) wat neerkomt op 84 uur studiebelasting. In de opleiding kunnen in het tweede jaar twee keuzevakken gekozen en gevolgd worden en in het derde jaar ook twee keuzevakken. Een van deze keuzevakken is 'Trainersbegeleiding'. In deze keuzemodule leren de studenten jeugdige, toekomstige sporttrainers op de verschillende sportclubs in en rond Den Haag te begeleiden naar trainerschap. De module is erop gericht het sportplezier in de regio Den Haag te vergroten door de jeugdige trainers met kennis en vaardigheden te helpen in hun trainersontwikkeling. De studenten werken samen met hun contactpersonen in de verenigingen aan een structuureel, sportief, veilig en stimulerend sportklimaat. Ze gaan aan de slag als trainersbegeleider en begeleiden en stimuleren een onervaren, jeugdige trainer op het gebied van zijn/haar pedagogische vaardigheden. Voor de sport(vereniging) is deze inzet relevant: de student draagt zo bij aan een langdurige sportparticipatie van de sporters door jeugdtrainer(s) te ondersteunen en te begeleiden ten aanzien van voornamelijk de pedagogisch te ontwikkelen competenties. Dit zorgt voor meer sportplezier voor zowel de jeugdige trainer als bij de sporters. De studenten kunnen door middel van deze keuzemodule trainers/coaches én daarmee de vereniging op een hoger pedagogisch plan tillen. Ook in dit samenwerkingsverband van de HALO en de sport is er sprake van een win-win situatie.

Voor de toekomst

Verder kijkend naar de toekomst: het zou een vervolgstap kunnen zijn om na het keuzevak bijvoorbeeld een keuzestage (als minor) in het vierde en laatste jaar invulling te gaan geven met een vervolg van het coach-de-coachtraject (coachen en begeleiden van jong op te leiden trainers/coaches). Dit ontwikkelproces moet nog geëxploreerd worden en besproken worden binnen de opleiding voordat het een mogelijkheid voor studenten kan worden. De gedachten gaan in de richting van een verblijf bij een vereniging voor langere tijd om het pedagogisch niveau van jeugdige trainers te stimuleren en structureel te initiëren en monitoren. Dit uiteraard onder mede verantwoording en aansturing van professionals uit de praktijk van de vereniging en professionals op de Haagse ALO. Dit is toekomstmuziek. Het zou de win-winsituatie van de sport en de Haagse ALO verder kunnen uitbouwen.

Contact

f.m.jacobs@hhs.nl

Kernwoorden

pedagogisch
sportklimaat. Sport derde
opvoedingsmilieu

Bewegingsonderwijs: een doelbewuste praktijk (2)

Deelnemen aan de beweeg- en sportcultuur

Dit is het tweede artikel van een drieluik over doelstellingen van het vak bewegingsonderwijs en effecten ervan op de praktijk. De artikelenreeks beschrijft een vakopvatting waarin beter leren bewegen de kern vormt. Daarbij wordt een aantal actuele ontwikkelingen binnen de vakwereld gepositioneerd.

De reeks neemt de vakdoelstelling uit het beroepsprofiel van de leraar LO als anker.

"Het vakgebied lichamelijke opvoeding heeft als doel dat leerlingen beter leren bewegen vanuit een pedagogisch perspectief. Ze moeten meervoudig bekwaam én enthousiast worden om nu en later deel te nemen aan de beweeg- en sportcultuur" (Bax, et al., 2017).

TEKST HENK VAN DER PALEN

Het eerste artikel (*Lichamelijke Opvoeding Magazine*, 2020, nummer 5) ging over *beter leren bewegen vanuit een pedagogisch perspectief*. Leren bewegen wordt opgevat als het (beter) bewegingssituatie-specifiek leren oplossen van beweegproblemen. Het pedagogische perspectief van bewegingsonderwijs vraagt van leraren een normatieve inkleuring van de praktijk en tegelijkertijd ontwikkelruimte voor leerlingen. Daarbij is beter leren bewegen 'op zichzelf pedagogisch'.

Door de vermaatschappelijking van onderwijs, is de 'toerustingsvraag' over de jaren heen nadrukkelijker op de voorgrond komen te staan. De beweeg- en sportcultuur is omvangrijk, kent veel verschillende activiteiten, bestaat uit meerdere contexten, wordt gekleurd door een diversiteit aan deelnamemotieven, vraagt in toenemende mate om zelfregulerende vaardigheden van bewegers/sporters, enzovoort. Complex dus. Deze cultuur verandert ook nog eens voortdurend. Er komen nieuwe beweegactiviteiten bij, de behoeften van deelnemers wijzigen en politiek-maatschappelijke claims vertonen nogal eens een grillig verloop.

Wat is de betekenis hiervan vanuit een doelstellingsperspectief? En voor de inrichting van programma's? Daarover gaat dit tweede artikel, waarbij ook de vraag aan de orde komt of wat leerlingen leren het deelnemen aan de beweeg- en sportcultuur overstijgt.

Een onderliggend standpunt bij deze tekst is dat in de huidige vermaatschappelijkingsstendens van het onderwijs de school als onderwijs- en opvoedingsinstituut en daarmee ons vak, ook een eigenstandige rol moeten blijven vervullen. Leerlingen wordt een veilige oefenplek geboden, waarin ten gunste van subject-verbonden ontwikkelingsperspectieven óók weerstand wordt geboden aan maatschappelijke verlangens (Meirieu, 2007). Zo kan bijvoorbeeld op passende momenten het sportdagium 'strijden om te winnen' worden gerelativeerd. De inzet is dan niet om afwijzingen te genereren, maar wel om te dialogiseren, als "voortdurende uitdaging – de uitdaging om met het andere te bestaan" (Biesta, 2020, p. 113).

De beweegcultuur is in de zaal en op het veld

Allereerst en dit ter relativering van allerlei gedachten over te initiëren onderwijsveranderingen op basis van maatschappelijke tendensen: de beweeg- en sportcultuur is in het bewegingsonderwijs 'als vanzelf' aanwezig in de zaal en op het veld. Leerlingen leren meedoen aan activiteiten die voor een belangrijk deel worden ontleend aan de buitenschoolse beweeg- en sportcultuur.

We kennen activiteiten onder meer vanuit sportverenigingen, speelpleintjes, outdooractiviteiten. Hiermee wordt aangesloten bij de leef- en ervaringswereld van de leerlingen en ook door beweegcultuur-vernieuwendende activiteiten aan de orde te stellen.

Sowieso zijn de beweegactiviteiten in het bewegingsonderwijs gebaseerd op beweegprincipes uit de beweeg- en sportcultuur. Immers, deze zijn gerelateerd aan het onderscheid binnen activiteitsgebieden naar betekenisgebieden en beweegproblemen (zie eerste artikel). Het onderscheid wordt gemaakt op basis van een analyse van activiteiten uit de beweeg- en sportcultuur (Van der Palen, 1983). Beweegactiviteiten worden toegesneden op de mogelijkheden van leerlingen, al dan niet met differentiaties of worden speciaal ontworpen voor bewegingsonderwijs.

De beweeg- en sportcultuur komt 'onontkoombaar' met de leerlingen (én leraren) het bewegingsonderwijs binnen. Beweeggeschiedenissen en -ervaringen 'van buiten' vinden hun weg de school in: leerfrustraties bij een nieuwe beweegactiviteit, de plek in de beweeghiërarchie, de euforie bij winnen, de pret van samen sporten, de verschillende beweegmotieven, enzovoort.

In de pedagogische context van de school worden deze ervaringen bevestigd, herschikt, bewerkt. Impliciet of expliciet. Ingebed in betekenisvolle beweegsituaties.

Hiermee is de praktijk van het bewegingsonderwijs-binnen-de-schoolmuren op zichzelf een krachtige motor voor het (beter) leren deelnemen aan de beweeg- en sportcultuur.

Feitelijk maakt bewegingsonderwijs zelf ook deel uit van de beweegcultuur, op een geheel eigen wijze. Het is een veilige leer- en ontwikkelplek voor leerlingen, waar constructieve initiatieven worden gewaardeerd, iets niet meteen hoeft te lukken, verschillen worden gerespecteerd, gezamenlijkheid wordt gestimuleerd.

Bewegingsonderwijs zou 'voorbeeldig' moeten zijn voor hoe beweegsituaties vormgegeven kunnen worden, hoe mensen samen beweegactiviteiten kunnen doen. Dat vraagt om een kritische, relativerende en normatieve blik binnen het onderwijs zelf, maar ook op de buitenschoolse beweeg- en sportcultuur. Een voor verandering toegankelijke blik, die wordt gevraagd van leraren, maar ook, op een lerende manier, van leerlingen, inclusief daarbij passend handelen.

Verschijningsvormen en deelnamemotieven

In het eerste artikel kies ik een curriculum voor bewegingsonderwijs dat wordt ontworpen op basis van – de complexiteit van – beweegactiviteiten in activiteitsgebieden (spel, turnen, atletiek, enzovoort) en daarbinnen van beweegproblemen. Het ontwikkelteam van Bewegen & Sport van curriculum.nu¹ slaat de indeling op activiteitsgebieden over en ordent direct op beweeguitdagingen, gebaseerd op beweegproblemen.

Een geheel andere insteek is om programma's *primair* te ordenen op *verschijningsvormen* van beweegactiviteiten en *deelnamemotieven* van deelnemers. De veronderstelling is dat bewegingsonderwijs dan beter aansluit op maatschappelijke ontwikkelingen en leerlingen leren om beter mee te doen vanuit eigen motieven. Ze krijgen zicht op wat bij hen past, waarmee volgens Pardon (2008, p. 39) "een basis wordt gelegd voor een persoonlijke ontwikkeling van een (levenslange) sportloopbaan".

Is dit een wenselijke ordening, c.q. in hoeverre moeten leerlingen bekend worden gemaakt en/of ervaringen opdoen met verschijningsvormen en deelnamemotieven, al dan niet binnen of buiten de schoolmuren?

Pardon (2008) komt vanuit een transformatie van sportmodi zoals onderscheiden door Crum (1991) tot de verschijningsvormen wedstrijd, show, recreatie, spel, avontuur en gezondheid. Bijvoorbeeld bij wedstrijd zijn motieven en betekenissen competitie, wedijveren, het strijden tegen anderen (of jezelf), vaak met regels. Of bij avontuur: spanning, uitdaging, ontdekken, plezier, de 'kick' van het bewegen. Deze categorisering vormt voor hem de basis van de algemene doelstelling van bewegingsonderwijs en is het leidende indelingsprincipe voor het inrichten van het onderwijsprogramma. De Wit en Mutsaers (2015) 'nuanceren' de

¹ Voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Bewegen & Sport (curriculum.nu, 2019).

centraalstelling van motieven door te stellen dat het 'motorisch leren' (door hen aangeduid als: aanleren van motorische vaardigheden) de kern van het vak is.

In mijn optiek leidt de gekozen systematisering met zijn dubbele focus tot een 'doel-concurrentie', die in ieder geval maakt dat beweegdoelen de besteedbare aandacht (tijd) moeten delen met andersoortige doelen. Het uitgaan van verschijningsvormen maakt ook dat er in een aantal gevallen andere beweegactiviteiten zullen worden gekozen dan bij een methode die start bij een indeling in activiteitsgebieden.

Een en ander wordt duidelijk uit een uitwerking van basketbal binnen zes verschijningsvormen (Van Lith, 2015a; 2015b). Hierbij wordt overigens niet helder of deze verschijningsvormen allemaal aan de orde worden gesteld en zo ja, of dat zo is voor alle leerlingen. Voorbeelden van wat leerlingen hier ontwikkelen, zijn:

- binnen de verschijningsvorm *show*, met als een mogelijke activiteit het uitproberen van creatieve passes in een zelf verzonden figuur en als docentrol die van regisseur: voor een publiek kunnen optreden, de beweging op het éne moment tijdens de 'uitvoering' kunnen laten zien, thema(kleding) en uitstraling aan een show kunnen conformeren;
- binnen *avontuur*, met bijvoorbeeld een leerlijn trampoline dunken als activiteit (dunkten met allerlei varianten) en als docentrol instructeur: op zoek kunnen gaan en ontwijken van spanning en uitdaging, kunnen omgaan en kunnen inspelen op de natuur.

Het basketbalvoorbeeld laat zien dat de keuze voor verschijningsvormen/motieven als eerste ordeningsprincipe leidt tot een andere bewegingsonderwijspraktijk dan een ordening die primair uitgaat van beweegactiviteiten die toenemen in complexiteit. De laatstgenoemde ordeningskeuze realiseert een consistente volgordelijkheid in het ontwikkelen van beweegvaardigheid, waarbij oplossingsmogelijkheden

voor beweegproblemen systematisch worden verbreed en verdiept. Bij een primaire ordening op verschijningsvormen/deelnamemotieven lijkt dit veel minder haalbaar.

Natuurlijk spelen beweeg-/deelnamemotieven en beweegperspectieven van leerlingen (zie ook het eerste artikel) altijd een rol in leerprocessen. Ze zijn overigens vooral persoonlijk, wel beïnvloedbaar, maar - vanuit onderwijs - niet maakbaar, zijn in meervoud aanwezig en trekken zich van een verschil in verschijningsvorm niet altijd alles aan. Leerlingen leren al doende wat het betekent om vanuit bepaalde motieven/perspectieven mee te doen, zowel vanuit de eigen positie als die van (een) ander(en). Dat is geplaatst binnen het overkoepelende oogmerk: beter leren bewegen. Motieven kunnen en moeten, daar waar relevant in het onderwijsleerproces (bijvoorbeeld bij 'een botsing van motieven'), op een betekenisvolle wijze, direct gekoppeld aan het bewegen, ter sprake worden gebracht.

Aanvullend op het onderwijs dat wordt ingericht vanuit de complexiteit van beweegactiviteiten kan onderwijs worden aangeboden waarin specifiek en expliciet verschijningsvormen en (eigen) beweegmotieven/-perspectieven worden verkend. Een plek hiervoor kan worden gecreëerd in het programma van de bovenbouw en/of er kan aandacht aan worden besteed bij oriëntatie op contexten buiten de school. De omvang hiervan zou beperkt moeten zijn.

Oriëntatie op contexten buiten de school?

De school biedt een eigen, veilige en kwaliteitsrijke beweegleeromgeving. Is het opdoen van beweegervaringen in andere omgevingen dan die van de school zelf, toch een must voor goed bewegingsonderwijs?

Natuurlijk is er een transfer van wat binnen de schoolmuren wordt geleerd naar meedoen aan beweegactiviteiten buiten de school, al was dit maar vanwege de beweegprincipes die worden geleerd. Die transfer is echter niet altijd in alle opzichten vanzelfsprekend. Elke omgeving heeft immers zijn eigen bedoelingen, dynamiek en waarden. Het daadwerkelijk participeren aan beweegactiviteiten buiten de schoolomgeving geeft leerlingen ervaringen en inzichten die aanvullend zijn op wat in de eigen gymzaal wordt geleerd.

Volgens Brouwer (2017, p.6) kunnen programma's voor sportoriëntatie en- keuze een voorbeeld zijn van het aanbieden van realistische buitenschoolse beweegcontexten. De activiteiten vinden vaak plaats op de locatie van de gekozen sport. Leerlingen ervaren wat zo'n context hen biedt, doen er kennis over op en gaan na of deze hen motiveert om de betreffende beweegactiviteit meerdere keren of zelfs langdurig te gaan doen. Een buiten-de-school-context kan nooit helemaal 'de ware' zijn. Immers, leerlingen participeren verplicht, vaak met een eigen groep(je), gestuurd vanuit de bewegingsonderwijscontext. Dit onderstreept het belang van reflecteren op leerervaringen, zodat deze in een reëel perspectief kunnen worden geplaatst en leerlingen adequate conclusies kunnen trekken. De oriëntatie buiten de school zou in eerste instantie doe-ervaringen moeten bieden; het aan den lijve ondervinden. Leerlingen merken dan bewust of onbewust welke beweegprincipes meespelen, welke regels en normen worden gehanteerd en hoe die 'werken'. Dit sluit aan bij wat Pot (2014)

Foto Anita Riemersma

opmerkt over schoolsport, namelijk dat die pas effect heeft op de ontwikkeling van de beweeg- en sportidentiteit, als er zowel aandacht is voor - wat hij aanduidt als - de 'technische aspecten' van de sport, als voor de 'sociale en culturele aspecten'. Ook bij oriëntatie op beweegcontexten zou *beter leren bewegen* bij voorkeur een significante rol moeten spelen. Het is dan belangrijk na te gaan of de context deze mogelijkheid biedt en zo ja, met welke didactische en pedagogische kwaliteit. Laat ik hier tot slot, ook in het licht van het nastreven van transfer, het belang van het aansluiten bij de buitenschoolse beweegwereld van de leerlingen of zelfs het opzoeken daarvan, relativiseren. We hoeven deze wereld in ieder geval niet gekopieerd het bewegingsonderwijs binnen te loodsen en moeten activiteiten steeds kritisch toetsen aan eigen ethische en pedagogische opvattingen (Crum & Stegeman, 1986, pp. 137-138), maar ook aan didactische uitgangspunten. Laten we als vakwereld vooral staan voor een bewegingsonderwijspraktijk met een herkenbare eigen kleur, gevuld met voor leerlingen boeiende beweegsituaties die beweegambities kunnen prikkelen en in dát beeld de 'bestaande' buitenschoolse beweeg- en sportcultuur 'opnemen'.

Vakoverstijgende doelen; bewegingsonderwijs belangrijk voor méér dan het deelnemen aan de beweeg- en sportcultuur?

De vakdoelstelling van bewegingsonderwijs, inclusief het pedagogische perspectief, is geheel en al toegesneden op beter leren bewegen, gelieerd aan deelname aan de beweeg- en sportcultuur. De doelstelling ademt bewegen. Het is onontkoombaar een vakgebonden, ofwel intrinsieke doelstelling.

Zowel vanuit het onderwijs (school) zelf, als vanuit de maatschappij (politiek) is er veelal een verwachting en zelfs wens, dat bewegingsonderwijs leerlingen toerust voor méér dan het bewegen zelf, voor méér dan de beweeg- en sportcultuur. Het bewegingsonderwijs zou vaardigheden (kunnen) ontwikkelen die in allerlei cultuur-maatschappelijke

verbanden bruikbaar en relevant zijn. Zo'n opvatting leidt tot bewegingsonderwijsdoelen die feitelijk buiten het bewegen zelf komen te liggen. Ze zijn vakoverstijgend, extrinsiek. De grenzen van de beweeg- en sportcultuur worden overschreden. Wat wordt geleerd zou ook buiten de orde van bewegen en sport toepasbaar zijn.

Op **schoolniveau** levert bewegingsonderwijs dan (net als elk ander vak) een bijdrage aan het ontwikkelen van algemene vaardigheden, zoals goed communiceren, eigen leerprocessen kunnen reguleren, creatief denken, samenwerken. Deze vaardigheden worden ook wel 21e eeuwse vaardigheden genoemd en stellen leerlingen in staat om nu en in de toekomst in een brede zin adequaat te kunnen participeren aan een snel veranderende, communicatieve maatschappij, vanuit eigen verantwoordelijkheden en initiatieven. De aanname is dat dit soort vaardigheden (op een zeker moment) los van de context bestaan of in elke context ingezet kunnen worden.

Deze bekwaamheden zijn over het algemeen zeker ook nodig om passend deel te nemen aan beweegsituaties en hebben binnen bewegingsonderwijs een specifieke 'beweegkleur'. Je kunt zeggen dat hier vakoverstijgende doelen in het verlengde liggen van vakgebonden doelen en vice versa. In het geval van bewegingsonderwijs leveren volgens Roelofsen et al. (2017) de beide soorten doelen samen een bijdrage aan bijvoorbeeld "mentale ontwikkeling, omgaan met lukken-mislukken, persoonlijk welbevinden, zelfvertrouwen, sociaal handelen, teamvorming, gezondheid en een actieve leefstijl" (p. 2). Dat is nogal wat... Nog wel op zoek gaan naar de onderzoeken die al deze fraaie leerwinsten stevig onderbouwen, zou ik willen zeggen.

Leraren en secties bewegingsonderwijs zouden moeten beschrijven waar de relatief gedetailleerd geformuleerde, vakspecifieke doelen zijn te relateren aan meer algemeen geformuleerde vaardigheden op schoolniveau. Ofwel: de beweegcultuur inbedden in een bredere cultureel-maatschappelijke kijk. Of de wens een gedrags-transfer te

Literatuurlijst

Bax, H., Brouwer, B., Klaassen, C., Palen, H. van der, Roelofsen, S., Vervoor, A., Weeldenburg, G., & Wit, G. (2017). *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Biesta, G. (2020). De pedagogische opdracht van onderwijs: Over kwaliteit, volwassenheid en democratie. In: C. Hermans (Red.) *Waar is het onderwijs goed voor? Anders denken over onderwijs* (pp. 101-118). Eindhoven: Uitgeverij Damon.

Brouwer, B. (2017). Keuzeprogramma's: Een must of een don't do? *Lichamelijke Opvoeding*, 105(2), 6-7.

Crum, B. (1991). *Over versporting van de samenleving: Reflecties over de bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op sportbeleid*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid & Cultuur.

Crum, B., & Stegeman, H. (1986). Nadenken over bewegingsonderwijs - Een vakdidactisch referentiekader. In: H. C. G. Kemper, B. Crum, H. Stegeman, J. W. I. Tamboer, L. Grégoire, & C. de Bruijn (Red.). *Stilstaan bij bewegingsonderwijs: Theoretische achtergronden voor het werken in de basisschool* (pp. 125-145). Leiden: Martinus Nijhoff.

De Wit, G. & Mutsaerts, M. (2015). De HAN ALO legt uit. *Lichamelijke Opvoeding*, 103(9), 15-17.

Meirieu, P. (2007). *Pedagogiek: de plicht om weerstand te bieden*. Culemborg: Uitgeverij Phronese.

Pardon, E. (2008). Verschijningsvormen van sport en bewegen als basis. *De Lichamelijke Opvoeding*, 96(3), 37-39.

Pot, N. (2014). Sport socialisation and the role of the school. PhD thesis VU University Amsterdam.

Roelofsen, S., Visser, C., Van der Palen, H., Lucassen, J., Roode, D., Hoeboer, J., & Klaassen, C. (2017). Visiedocument Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) op het leergebied bewegen & sport voor het ontwikkelteam (OT) Curriculum.nu. Zeist: KVLO.

Van der Palen, H. (1983). Een analyse van de bewegingscultuur en het didactisch belang van deze analyse. *Lichamelijke Opvoeding*, 71(2), 49-58.

Van Lith (2015a). Inspelen op motieven van leerlingen (1): Verschijningsvormen in de praktijk. *Lichamelijke Opvoeding*, 103(9), 24-27.

Van Lith (2015b). Inspelen op motieven van leerlingen (2): Verschijningsvormen in de praktijk. *Lichamelijke Opvoeding*, 103(9), 28-32.

Henk van der Palen was opleidingsmanager van de Calo op Wondersheim.

Contact

henkvp@hotmail.com

Kernwoorden

doelen, bewegingsonderwijs, pedagogiek, didactiek

bewerkstelligen van de éne context naar de andere wordt gerealiseerd (bijvoorbeeld van 'rekening houden met verschillen in beweegactiviteiten/-contexten' naar dit doen in ander-soortige activiteiten/contexten, bijvoorbeeld een discussiebijeenkomst in een politiek café), is vanuit een schoolperspectief vooral ook afhankelijk van de mate waarin alle leraren de gewenste cultuur voorleven en leerlingen hierop richten en aanspreken, zowel binnen vakgebonden als niet-vakgebonden 'ontmoetingen'. Bewegingsonderwijs is op zichzelf niet een of zelfs dé gezegende beïnvloeder van gedrag-in-welke-context-dan-ook, hoezeer ook ons vak op vooral het sociale vlak nogal eens met credits wordt overladen.

Zo zien 'de maatschappij' en 'de politiek' in bewegen en sport kansen voor het realiseren van 'hogere' doelen, die ook buiten het bewegen en de beweeg- en sportcultuur effecten sorteren. Bijvoorbeeld staat in het Sportakkoord² dat "sporten en bewegen goed is voor je gezondheid, sociale contacten, welzijn,

persoonlijke ontwikkeling en bovenal leuk om te doen". Het deelnemen aan de beweeg- en sportcultuur is dus voor meer goed dan alleen genieten van bewegen ('leuk').

Ons vakgebied kan hier een legitimeringsvoordeel behalen. Als bewegen en sport zoveel teweeg kan brengen, dan zou je wel gek zijn hier op school geen plek voor in te ruimen, toch?³ Maar wat betekent het omarmen van dit legitimeringsvoordeel voor de doelen bij bewegingsonderwijs? Is één en ander dan direct relevant voor deze doelen en daarmee voor de bewegingsonderwijspraktijk? Zoals: gezondheid verbeteren, socialer worden, je als persoon ontwikkelen.

Vakgebonden en eventuele vakoverstijgende doelen kunnen toch in elkaars verlengde liggen? Zeker, maar...laten we niet ons zomaar deze vakoverstijgende doelen-met-vakinhoudelijke-consequenties 'van buitenaf' opdringen. Het is hier af en toe oppassen geblazen. Zo leek het er bijvoorbeeld bij #onsonderwijs2032⁴ even op dat het bestaansrecht en bedoeling van bewegingsonderwijs was gelegen in een 'algemene' bijdrage aan persoonsvorming en gezondheid.

Vakoverstijgende doelen mogen vakgebonden doelen nooit in de schaduw stellen, hoezeer ook bewegingsonderwijs mogelijk kan en zal bijdragen aan het realiseren ervan. Sterker nog, de intrinsieke vakdoelstelling en de vakgebonden operationalisering daarvan moeten leidend blijven, wil het vak niet het risico lopen zich uit te moeten leveren aan 'hogere' doelen. Die laatste zouden dan namelijk wel eens sturend kunnen worden bij de inrichting van de praktijk, met als gevolg activiteitenkeuzes op basis van het vergroten van zelfvertrouwen, op teamvorming, op het verbeteren van gezondheid, op het uitbreiden van cognitieve vermogens. En niet op beter bewegen, niet op het ingevoegd raken in de beweeg- en sportcultuur. Voor dat je het weet roept vervolgens iemand – en mogelijk terecht – dat dit laatste via drama en muziek veel beter gerealiseerd kan worden....

Wordt vervolgd.

Foto Hans Dijkhoff

² Met het Nationaal Sportakkoord, *Sport verenigt Nederland*, willen de sport, de gemeenten en de rijksoverheid samen met de provincies, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties de kracht van sport in Nederland nog beter benutten.

³ Voor mij is de toonaangevende rechtvaardiging voor bewegingsonderwijs het belang van het inleiden in het complexe en boeiende bestaansveld bewegen.

⁴ <https://www.onsonderwijs2032.nl>

Artikelenreeks cao vakleerkrachten PO

Werkgeverschap vakleerkrachten

Dit artikel gaat over werkgeverschap in het PO. Wanneer je als vakleerkracht in een andere cao zit, betekent dat in de praktijk vaak dat het schoolbestuur waar je de gymlessen geeft niet je werkgever is maar fungeert als een inlenende partij.

TEKST OSCAR SCIPIO EN WIEBE FABER

In eerdere artikelen zijn de salariering en de arbeidsvoorwaarden voor vakleerkrachten in het Primair Onderwijs (PO) besproken. Vakleerkrachten in het PO hebben in veel gevallen een andere cao dan hun collega leerkrachten die voor de klas staan en bijbehorende werkzaamheden ook anders ingedeeld kunnen zijn. We hebben hierbij de voor- en nadelen op een rijtje gezet, om op basis van feiten de verschillen in cao te benadrukken.

Werkgever

Formeel is het uitzendbureau, het sportbedrijf of de gemeente de werkgever van een door de school ingehuurd vakleerkracht. De inlener (school) draagt nauwelijks risico's omdat de flexkracht in dienst is bij een externe partij en zaken als ziekte en arbeidsongeschiktheid hierdoor onder de externe werkgever vallen. Tenzij hierover onderling afspraken zijn gemaakt door de samenwerkende instanties.

Vooraf voor kleinere scholen/besturen speelt ook een eventuele afvloeiingsregeling mee bij het aanstellen van de vakleerkracht. Het aantal uren inzet van de vakleerkracht kan fluctueren, aangezien dit afhankelijk is van het aantal groepen op de school. Bij een krimpende school kan de vakleerkracht in vast dienstverband daardoor enorm drukken op de begroting, waardoor dat gedeelte van het werkgeverschap bij voorkeur bij een externe partij wordt weggezet.

Voor grote organisaties zoals een sportbedrijf, een uitzendbureau of een groot bestuur (ongeveer 15-20+ scholen) ligt dat financiële werkgeversrisico lager. De vakleerkracht kan zijn lessen op meerdere scholen geven en zo wordt het risico verdeeld. Een dagdeel minder bij school A, kan in de regel opgevangen worden door een groei bij school B. Mocht de vakleerkracht onverhoopt niet ingezet kunnen worden, dan worden de kosten gedragen door de gehele organisatie waardoor het werkgeversrisico sterk verminderd wordt.

Vanuit de onderwijsorganisatie gezien lijkt inlenen

dus een logische oplossing. Het onderwijs betaalt wellicht iets meer per uur voor de vakleerkracht maar heeft op deze wijze geen werkgeversrisico. Het uitzendbureau of de sportservice verzorgen het bewegingsonderwijs en kunnen ook buiten de schooltijden gebruikmaken van de vakleerkracht (in vakanties of voor naschools bewegen), terwijl de loonkosten voor de vakleerkracht relatief laag kunnen blijven. De vakleerkracht kan op deze wijze dus lesgebonden ingezet worden tijdens schooltijden en buiten schooltijden als buurtsportcoach.

Voor PO hebben werkgevers in de sport twee voorbeeldfuncties conform FUUWA PO beschreven.

- **Leraarondersteuner/medewerker buitenschoolse activiteiten.**
Buurtsportcoach onderwijs schaal 6 en schaal 7
Ondersteunend aan onderwijs, waarbij het opleidingsniveau mbo 3-4 niveau is
- **Leraar basisonderwijs/coördinator buitenschoolse activiteiten**
Buurtsportcoach onderwijs schaal 10 en schaal 11
Lesgevende functie binnen onderwijs met coördinerende taken op wijkniveau, waarbij het opleidingsniveau hbo 5+ is (ALO).

In 2012 hebben VWS, NOC/NSE, VNG, VSG, MKB, NISB en VNONCW een aantal aanbevelingen gedaan hoe om te gaan met deze functies.¹

In dit onderzoek is terug te lezen dat er op landelijk niveau verschillen ontstaan op het gebied van arbeidsomstandigheden en salariering bij combinatiefunctionarissen.

Om als werkgever dit te voorkomen heeft het rapport een aantal aanbevelingen. Het verdient de voorkeur dat organisaties van werkgevers en werknemers op het niveau van de verschillende sectoren specifieke afspraken maken over het al dan niet toepassen van de cao op dat deel van de functie en werkzaamheden die worden uitgevoerd in een andere sector. Dit in navolging van de CAO Primair Onderwijs. De werkgroep adviseert ook aan commerciële sportaanbieders om zoveel en volledig mogelijk aan te sluiten bij de CAO Sport inclusief de Functie Niveau Matrix.

¹ <https://sportindebuurt.nl/dA/6b332c231c> aanbevelingen eindrapport

Veel organisaties houden zich aan deze aanbevelingen en schalen de vakleerkracht in op de salarisschaal van de cao primair onderwijs zoals het hoort. Zo blijft het verschil met de collega leerkrachten miniem.

De CAO Primair Onderwijs

De CAO Primair Onderwijs geeft voor uitzendkrachten hierin ook houvast.

De inlenende werkgever (het onderwijs) is verplicht om vakleerkrachten als leerkracht te betalen en dient hierover afspraken te maken met een uitzendorganisatie. De in de cao benoemde arbeidsvoorwaarden gelden ook voor de ingeleende vakleerkracht.

Dat dit nog niet overal correct wordt toegepast zorgt er vaak voor dat vakleerkrachten minder lang bij een uitzendorganisatie blijven werken omdat zij met de toenemende krapte op de arbeidsmarkt eerder kiezen voor een baan onder de CAO Primair Onderwijs.

Een simpele oplossing lijkt dat de scholen/besturen de vakleerkracht opnemen in de formatie, zodat deze onder de CAO Primair Onderwijs vallen. Het werkgeversrisico blijft daarin een horde die nog genomen dient te worden.

Welke oplossingen zijn daar voorhanden?

Voorbeelden hoe het kan

Jibb+ Helmond

Er zijn voorbeelden te vinden waarbij men langzaam de conversie maakt van de sport-cao richting de CAO Primair Onderwijs. Zo ook de Gemeente Helmond waar de vakleerkrachten onder de maatschappelijke stichting Jibb+ vallen en de eerste vakleerkrachten de overstap maken richting de CAO Primair Onderwijs.

Hoe heeft Helmond dit vorm gegeven?

Wij vroegen het Nicole van der Weerden. Nicole: "In Helmond is Jibb+ de verbinder tussen verschillende partijen die met bewegen, sport en gezondheid te maken hebben. Het is een maatschappelijke stichting die zich richt op stimuleren van een gezonde leefstijl door sport, bewegen en gezonde voeding met ca. 18 fte aan werknemers in dienst, waarbij 6 fte wordt ingezet als vakleerkracht op scholen. Hierbij bedient Jibb+ 14 scholen met 11 vakleerkrachten."

Hoe is Jibb+ als sportorganisatie het onderwijs binnengekomen?

"Jibb+ is in de gemeente Helmond gestart met het geven van sportclinics tijdens school en naschoolse activiteiten en fungeerde hierbij als de verbinder tussen de school en de vereniging."

In de praktijk bleek echter dat het motorisch niveau van de leerlingen vaak onvoldoende was om aan te sluiten bij het niveau van de clinics. Jibb+ besloot daarom om bij de basis te beginnen en in 2014 werd er gestart met het geven van 18 kleuterlessen door de buurtsportcoaches van

Jibb+. De kwaliteit van de lessen is hierbij sterk verbeterd, waardoor vanuit de scholen de vraag kwam om deze lessen ook te verzorgen voor de groepen drie t/m acht. Vanaf schooljaar 2016-2017 is Jibb+ daarom gestart met een pilot op 4 vier scholen, waarbij een les per week werd gegeven door de vakleerkracht.

Was het de intentie van de gemeente om de

Combinatiefunctionarissen(CF) in te zetten op scholen?

"In eerste instantie eigenlijk niet. De gemeente heeft als visie dat de scholen zelf verantwoordelijk zijn voor bewegingsonderwijs en dat CF alleen voor de sport worden ingezet. Dit waren mbo-functies waar toevallig ALO-afgestudeerden mede op solliciteerden. Daar ontstonden mogelijkheden om de lessen binnen het onderwijs vorm te geven aangezien zij een onderwijsbevoegdheid hadden." Vanwege dat gegeven heeft Jibb+ ervoor gekozen om scholen verder te helpen wat betreft het werkgeversrisico in de start van deze ontwikkeling. Dit was immers nog niet begroot door de scholen.

De intentie was hierbij vanaf de start dat de scholen de vakleerkrachten uiteindelijk zouden overnemen. Hierbij werd onderling een ingroeiregeling afgesproken. Van 40% subsidie door gemeente/Rijk in het eerste en tweede jaar, naar 100% financiering door de scholen vanaf het derde jaar, om vervolgens volledig in dienst te komen van het onderwijs. De vakleerkrachten zijn dan ook een plus op de buurtsportcoachregeling.

In augustus 2021 moeten alle vakleerkrachten in dienst zijn van de scholen.

Hoe verloopt de overgangsregeling richting het onderwijs?

"OBS 't Hout is de eerste school die in schooljaar '19-'20 is overgegaan en halverwege het schooljaar ook BBS de Vuurvogel. In schooljaar '20-'21 stapten nog een viertal vakleerkrachten over naar het onderwijs! Het werkgeversrisico blijft een lastige horde voor de scholen. Krimp van de school of een vakleerkracht tot pensioenleeftijd in dienst hebben zorgt voor voorzichtigheid bij de scholen."

Als de vakleerkracht qua werkgever over gaat naar de school blijft de verbinding met Jibb+ dan bestaan?

"Jazeker! De functioneringsgesprekken vallen onder Jibb+ totdat de vakleerkracht de school als werkgever heeft. Dan fungeert Jibb+ als adviesorgaan en staat zij de directie bij op inhoudelijk vlak. Als vakgroep organiseren wij om de vier/zes weken een bijeenkomst waarbij de professionalisering en kennisdeling van de vakleerkrachten op peil wordt gehouden en waar er gezamenlijke dingen worden ontwikkeld. Alle vakleerkrachten sluiten hierbij aan."

Scholen ontvangen een vast bedrag gebaseerd op het aantal FTE's op jaarbasis. Hiervoor krijgt de vakleerkracht extra uren per week zodat hij/zij op de volgende taken kan worden ingezet:

- Deelname aan vakgroepeerleg, nascholing en taakuren binnen Jibb+
- Taakuren op school/wijkniveau: in overleg met school worden deze ingezet op bijv. MRT-uren, buurtsportcoachtaken en/of schoolpleinactiviteiten.

Nicole van Weerden,
coördinator opvang
en onderwijs bij de
Gemeente Helmond

Wat is het ultieme droomplaatje voor Jibb+ (Helmond) over vijf jaar. Welke stip op de horizon heb je?

“Voor mij zou minimaal een keer per week op alle scholen in Helmond een vakleerkracht voor het bewegingsonderwijs voor de groepen 1-8 een eerste grote stap zijn. Daarnaast willen wij het IKC hierbij betrekken zodat kinderen al op jonge leeftijd kennismaken met bewegen en sport. Op de langere termijn willen we uiteraard toe groeien naar twee keer in de week bewegingsonderwijs door de vakleerkracht. Deze vakleerkrachten zijn dan in dienst van het onderwijs maar vormen toch een hechte vakgroep onder de vleugels van Jibb+.”

De vakleerkracht

Anjo van Lieshout is de eerste vakleerkracht die op Openbare Basisschool 't Hout over is gegaan naar de CAO Primair Onderwijs. Wat merkt een vakleerkracht van de overgang van sportbedrijf naar schoolbestuur.

Anjo: “Wat voor mij de grootste verandering is, is het feit dat ik me meer onderdeel voel van het schoolteam. Ik voel mezelf meer betrokken bij de school en krijg op deze wijze meer ingangen op meerdere vlakken binnen school. Het team is zich meer bewust van het belang van bewegen. De leerlingen en ouders zien mij ook als onderdeel van het team en dat geeft mij wel meer waardering.

Ik heb nu ook meer tijd voor schoolzaken. Het is laagdrempeliger geworden om mij iets te vragen. Waar ik voorheen veel randzaken had bij JIBB+. Deze (buurtsportcoach)taken veranderden al steeds meer naar bewegingsonderwijs geven, alleen werd ik daar niet helemaal naar gewaardeerd als ik het vergelijk met mijn collega groepsleerkrachten.”

Een overgang van cao heeft natuurlijk ook gevolgen. “Ik ben eigenlijk nooit bezig geweest met het salaris. En in eerste instantie merkte ik daar ook niet zoveel van, aangezien Jibb+ qua salaris nagenoeg overeenkwam met mijn onderwijsschaal en ik naar een gelijkwaardige onderwijsschaal ben overgezet. De laatste cao-verhoging van 4% merkte ik wel trouwens. Op de lange termijn is dit wel voordeliger, aangezien ik binnen de cao PO verder kan doorgroeien. De vakanties zijn ook een groot verschil. Ik heb nu geen verplichtingen meer in de vakantie, dat geeft wel een gevoel van vrijheid.”

Heb je ook nadelen ervaren aan deze transitie?

“Voorheen was ik meer fysiek aanwezig op het hoofdkantoor van Jibb+. Het sparren met de enthousiaste collega's over de te geven lessen is hierdoor afgenomen. Dat mis ik wel. Niet iedereen binnen de school heeft dezelfde passie voor bewegen als ik.”

Van sportbedrijf naar onderwijs

Het voorbeeld vanuit Helmond is een goed voorbeeld van het ontstaan van de buurtsportcoach/vakleerkracht dat landelijk kan worden gebruikt.

In eerste instantie solliciteerden veel vakleerkrachten vanwege het ontbreken van werk als vakleerkracht op de functie buurtsportcoach. Hier kwamen langzaam functies als vakleerkracht binnen de stichting beschikbaar.

De scholen zijn op zoek naar vakleerkrachten die nu als buurtsportcoach bij de gemeente, het sportservicebureau of uitzendbureau werkt. Dit verklaart ook waarom veel gemeentes of sportservicebureaus deze vakleerkrachten aanbieden als combinatiefunctionaris, waarbij de werknemer als vakleerkracht op een hoger functieniveau wordt ingezet.

Aangezien er bij veel constructies sprake is van een combinatiefunctionarisregeling, waarbij de vakleerkracht zowel buurtsportcoach als vakleerkracht is, lijkt het salaris of de functie-inschaling nog niet altijd mee te groeien.

Gelukkig zien wij dat men hier steeds meer bewust van aan het worden is en dat de buurtsportcoach werkzaam als vakleerkracht zijn weg weet te vinden richting de CAO Primair Onderwijs zoals in Helmond.

Oplossing voor het werkgeversrisico

Ondanks het mooie voorbeeld van de gemeente Helmond blijft het werkgeversrisico een nog te nemen horde, die zeker voor kleinere besturen of gemeentes lastig op te lossen is. Een mooi voorbeeld in Nederland om dit risico te delen vinden we in Lelystad. Hier hebben meerdere schoolbesturen samen een convenant opgesteld waarbij alle vakleerkrachten bewegingsonderwijs een aanstelling hebben bij stichting SchOOL. Vanuit deze stichting worden de vakleerkrachten ingezet bij meerdere besturen en dus scholen door de hele stad. Tussen de besturen is afgesproken dat het werkgeversrisico evenredig verdeeld wordt. Bij eventuele krimp worden de kosten naar rato over de verschillende besturen verdeeld. Voordeel van de samenwerking is dat door de samenwerking een schaalvergroting wordt gerealiseerd. Zij realiseren door deze samenwerking bestuursoverstijgend één grote werkgever waardoor er ondanks kleinere besturen toch meer dan 15 á 20 scholen samen vakleerkrachten in dienst hebben. In Lelystad zijn er door de samenwerking op dit moment 34 scholen met 25 leerkrachten. Bijkomend voordeel is dat de vakleerkrachten samenwerken in een vakgroep en daarbinnen samen leren en ontwikkelen. Daarnaast ontlasten ze de scholen door gezamenlijk activiteiten te organiseren voor alle samenwerkende scholen. Deze samenwerking zou in kleinere gemeenten in Nederland een uitkomst bieden voor het verkleinen van het werkgeversrisico.

De KVLO ziet dit dan ook als dé oplossing voor vakgroepen PO in Nederland in gebieden zonder grote schoolbesturen.

Oscar Scipio en Wiebe Faber zijn lid van Team Onderwijs van de KVLO

Contact:

onderwijs@kvlo.nl

Kernwoorden:

cao, werkgever, vakgroep, werkgeversrisico

Op de bank zitten?

Jeugdparticipatie in de sport: meedoen en mee mogen doen

Albert Buisman & Paul Baar
Amsterdam, SWP, 2020, 326 p., € 39,50
ISBN 978-90-8850-936-0

Buisman en Baar hebben samen met andere auteurs diverse jaren kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar jeugdparticipatie in de sport. *Meedoen en mee mogen doen* is het centrale thema van het boek *Op de bank zitten?*

Wat weten trainers daarvan en wat doen ze ermee? Hoe vinden kinderen en jongeren hun inbreng in het team en bij de club? Wat vinden bestuurders ervan? Hoe zit het met de ouders? Tal van interviews zijn afgenomen bij verenigingen en daarbij ging het om de verhalen van spelers, trainers, ouders en bestuurders. De teksten worden geregeld afgewisseld met sprekende citaten die soms positief en soms negatief zijn, maar waarin gevoelens duidelijk doorklinken.

"Ik zou niks willen veranderen, omdat ik alles goed voor elkaar heb en de resultaten steeds beter worden. (Wim, fietscross)." (p.172).

"Hey, ik ben geschorst als trainer. Moet toch niet gekker worden. Om dit C-team zijn we gemoveed de laatste wedstrijd. Ik ben er helemaal klaar mee." (p.154).

Dit onderzoeksrapport over jeugdparticipatie is geschreven vanuit een pedagogische invalshoek. De onderzoekers zien opvoeding als een interactief en wederkerig proces dat het belang van het kind dient. Het is een wens van de

onderzoekers dat alle kinderen mogen meedoen in de sport. Er waren drie centrale onderzoeksvragen.

- 1 Hoe ervaren en waarderen jongeren en trainers jeugdparticipatie in hun sport?
- 2 Hoe kunnen de uitkomsten daarvan in een pedagogisch kader begrepen worden?
- 3 Hoe kunnen uitkomsten van het onderzoek toegankelijk worden gemaakt voor discussie binnen de sport? (p. 17).

Op de bank zitten? is opgebouwd uit vier delen. Het eerste deel, naar een kader voor jeugdparticipatie in de sport, bestaat uit drie hoofdstukken. Daarin gaat het over jeugdparticipatie, pedagogische ambities en de kracht van het verhaal. Buisman en Baar kiezen voor een brede beschrijving van jeugdparticipatie waarin vier aspecten een rol spelen. Het willen, het kunnen, en in een goede relatie met het team en de leiding.

"Jeugd die invloed wil en kan uitoefenen op de eigen sportbeoefening, inspraak heeft en daartoe ook in de gelegenheid wordt gesteld door de sport". (p.11).

In dit deel worden vervolgens van vijf vernieuwingsprojecten de pedagogische ambities beschreven. Daarbij was het doel om de doelstellingen van die projecten te vergelijken met de rechten van het kind in de sport en met jeugdparticipatie gezien als het stimuleren van zelfstandigheid en autonomie. De vernieuwingsprojecten focussen veelal op plezier, leren en het vervullen van de drie basisbehoeften (autonomie, competentie en verbondenheid), hetgeen goed aansluit bij jeugdparticipatie. In het volgende hoofdstuk presenteren de onderzoekers een model om de kracht van het verhaal te analyseren. Allereerst wordt een drietal kritische vragen gesteld bij de presentatie van een verhaal. Deze zijn: ken ik het verhaal, herken ik het verhaal en wat kan ik met het verhaal? Bij de analyse wordt op zoek gegaan naar betekenisvolle uitspraken. Deze worden in een frame geplaatst, waardoor een uitspraak ook in andere situaties kan gelden. Incidentele uitspraken krijgen een meer algemeen karakter. Het frame bepaalt de richting waarin het gesprek verder gaat en sluit aan bij de belevingswereld van de betrokkene. De frames zijn vaak waardegeladen en kunnen dienen als kader voor het verdere onderzoek.

Het tweede deel heeft als thema spelers over jeugdparticipatie. Er staan uiteenlopende ervaringen van de jongeren in de verschillende hoofdstukken. De verhalen zijn authentiek en levendig beschreven.

Uit de betekenisvolle citaten blijkt dat in de clubs meestal meer aandacht is voor de betere teams en de betere spelers, voor de jongens dan voor de meisjes en ook spelers met een beperking krijgen niet de aandacht die ze verdienen.

"Ja, en wat ik vooral minder vind van Avanti '65 is de arrogantie! Ja, het is gewoon slecht als je in de C5, C6 of C7 speelt en je pas goed bent als je in de C1 speelt. Echt arrogantie. Ik

kan moeilijk zeggen de C7 is niet slecht. Dat wordt namelijk toch wel gezegd. Ik vind mezelf niet slecht hoor. (Karel 13 jaar, C7)". (p.147).

"Alle voordeel gaat altijd naar de jongens uit. Dat is wel zo, nog steeds (...), afgelopen zaterdag liep een wedstrijd een half uur uit, omdat de vorige wedstrijden ook uitliepen. Maar dan moet onze wedstrijd verkort worden omdat de jongens B1 dan wel een volledige wedstrijd kan spelen. Dus dan wordt onze wedstrijd gewoon verkort, terwijl dat niet eens mag, (Paulien, B1, vereniging 1)". (p.137).

"Ik ben begonnen in de E'tjes met voetballen en ik kan mij herinneren dat daar teamgenoten mij wel eens nadenken met lopen. En dat er weleens ouders zeiden aan de lijn van: deze jongen hoort niet thuis hier. Dat is wel heel kwetsend ... In de B'tjes had ik een trainer die tegen mij zei: ga maar weer naar het G team. Toen heb ik hem daarna uitgelegd wat het was. Want wat mijn probleem in eerste instantie was, was dat ik nooit echt in het begin uitlegde wat er aan de hand was. Ook omdat ik bang was hoe een ander daarop zou reageren." (Nathan heeft CP). (p.182).

Hierbij ook een heel positief betekenisvol citaat van Tineke.

"Hartstikke gezellig, ook wel tuttebellen af en toe. Maar we willen iets bereiken en dan gaan we ergens voor. Als we winnen dan doen we dat samen en bij verliezen is dat ook zo. We zijn gewoon een hecht team. (Tineke, C2, Vereniging 2)". (p.136).

Vanuit de analyse worden geen conclusies getrokken, maar gesprekskaders ontwikkeld met de bedoeling dat in de club verder gesproken kan worden over jeugdparticipatie op drie niveaus. Ik en mijn sport, ik en mijn team en ik en mijn club.

In deel drie gaat het over ouders en trainers over jeugdparticipatie. Hierin wordt onder andere een interessant onderzoek beschreven waarin een trainer de bedoeling nastreeft dat alle spelers van een team, ieder met zijn eigen mogelijkheden, kunnen meedoen.

Deel vier betreft een terugblik van de auteurs over jeugdparticipatie in de sport. Bij alle beschreven onderzoeken werd duidelijk dat de onderzoekers pleitbezorgers zijn van pedagogische vernieuwingen in de sport. Al met al vormen de onderzoeken een grote uitnodiging tot reflectie waarin kindwaarden en sportwaarden regelmatig op gespannen voet met elkaar staan.

Het boek *Op de bank zitten?* is echt verhalend geschreven en leest prettig weg. Zeker een aanrader voor werkers in de sport en op school. Zeker ook voor studenten die willen reflecteren op hun handelen in de toekomstige beroepspraktijk.

Hilde Bax

Correspondentie: h.h.t.bax@hva.nl

Advertenties

Kennismaken met schermen in het onderwijs wij dagen u uit !

Schermclinic (minimaal 1 uur)			
	Minimaal aantal leerl.	Prijs p.p. vanaf 30 leerl.	Basistarief
tot 30 leerlingen	10		127,50
31/40 leerlingen	31	3,75	
Tweede en derde les	10		97,50
31/40 leerlingen	31	2,75	

Ook mogelijk via de CJP
Exclusief reiskosten vanaf Apeldoorn (0,19 / km) en BTW (0% - 9%)
Prijzlijst per 01-01-2019
Wij geven ook clinics in Toneelschermen, Zwaardvechten, en Boogschieten

schermclinic@xs4all.nl

SKIKAMP ZOALS LEERLINGEN HET WILLEN

Skiland organiseert voor scholen en groepen de leukste skikampen met goed opgeleide CREW-Members.

- * Compleet en voordelig skikamp, waarbij alles draait om de leerling
- * Ruime annuleringsmogelijkheden ivm corona
- * Corona-protocol beschikbaar ter voorbereiding

Meer weten?

Kijk op skikamp.nl of mail naar info@skikamp.nl voor een vrijblijvende offerte.

SKIKAMP.NL [f skiland.skikampen](https://www.facebook.com/skiland.skikampen) [@SkilandNL](https://www.instagram.com/SkilandNL)

Kom in actie!

kwfthuismarathon.nl

In quarantaine zonder salaris?

Hoever mag de baas gaan?

We zitten met het gezin heerlijk op de camping in Kroatië. Het is mooi weer en helemaal niet druk. De winkel op de camping is gelukkig groot en ruim opgezet en we kunnen hier alles kopen om de dag door te komen. Mazzel dat ik vorig jaar al heb gereserveerd. Wij kwamen toen voor het eerst en het beviel zo goed, dat we direct voor het jaar daarna hebben vastgelegd. We waren even bang dat we vanwege de coronamaatregelen niet mochten, maar gelukkig ging Kroatië op code geel en mochten Nederlanders naar Kroatië reizen. De camping heeft het aantal tenten gehalveerd dat op het terrein mag staan en daarom kunnen we nu de hele dag lezen, zwemmen, lekker eten en 's avonds borrelen voor de tent.

Gisteren kregen we een eerste dip toen we hoorden dat de Nederlandse overheid de code voor Kroatië veranderde van geel naar oranje. Dat betekent dus dat afgeraden wordt om nog naar Kroatië te gaan. Maar we zitten er al en op de camping houdt iedereen minimaal twee meter afstand en in de praktijk is het bijna altijd nog meer. In het familiebesluit komen we er nog niet uit of we direct terugrijden naar Nederland of dat we blijven en nog minder naar ons dichtstbijzijnde dorpje gaan om daar koffie te drinken of boodschappen te doen. De camping en het strand zijn voldoende om echt te genieten van de vakantie.

Maar nu. Vanmorgen zie ik een mail op mijn telefoon van mijn directeur. Hij schrijft dat iedereen die op vakantie gaat naar een land met code oranje of rood en daardoor aan het eind van de vakantie het land niet uit kan, of in Nederland in quarantaine moet, de daardoor niet gewerkte dagen niet betaald krijgt. Ik ben stomverbaasd. Wat gebeurt hier? Mag mijn directeur zomaar het salaris inhouden als hij vindt dat ik te veel risico neem? Heb ik dan nu al te veel risico genomen? Ik moet onmiddellijk denken aan de adjunct die een ontzettende hekel heeft aan sport en twee jaar geleden mopperde op mijn collega die met een gebroken been thuiskwam van een skiweek. Als deze adjunct op een dag directeur wordt, mogen we waarschijnlijk niet meer skiën, wielrennen of bergbeklimmen. In de sectie biologie zit een collega die macrobiotisch eet. Ik hoop niet dat zij directeur wordt, want dan krijg je bij ziekte geen salaris als je in de twee maanden daarvoor minimaal drie keer patat met mayonaise of ongezonde snacks hebt gegeten. Of dagelijks zes koppen koffie met drie suikerklontjes. Kortom, waar ligt de grens?

Ik vraag me af of mijn directeur deze mail heeft gecheckt bij de jurist van het bestuur. Ik denk het niet. Dan had de jurist zeker gezegd dat de aankondiging op zijn minst preciezer had moeten zijn. Iets als 'indien minimaal een dag voor het vertrek bekend wordt' en 'iedere vakantie die aanvangt na het verschijnen van dit bericht' en 'spoedig terugkeren nadat het reisadvies is gewijzigd, wat inhoudt dat voor vliegvakanties

deze termijn....en voor autovakanties deze termijn... als redelijk wordt beschouwd'. Hier zal geen jurist naar gekeken hebben. Hij neemt een passage over van de site van de Rijksoverheid. Hij maakt ons bang en hoopt zo collega's van hun vakantieplannen af te houden. Hij zal de salarisinhouding wel proberen als ik onverhoopt enkele dagen niet kan werken in het nieuwe schooljaar. Daar krijgt hij dan een zware kluif aan. Ik ben gelukkig lid van een vakbond met een goed stel juristen. Had hij maar eerst zijn mededeling moeten laten beoordelen door een jurist. Misschien moet ik dat ook doen met deze column. Nu eerst maar even badmintonnen met een van de kinderen. ■

Mery Graal

Toelichting jurist KVLO:

Ga je naar een land met een groen of geel reisadvies dan is duidelijk (algemeen aangenomen) dat je daarmee op zichzelf geen extra risico neemt dat mogelijk zou kunnen leiden tot een loonstop. Echter wanneer je afreist naar een land met een oranje of zelfs rood reisadvies en je kan als gevolg daarvan (tijdelijk) geen arbeid verrichten dan loop je risico je recht op loondoorbetaling te verliezen. Dat zou ook kunnen gelden voor de situatie waarin je er voor kiest in een land of gebied te blijven nadat het reisadvies van het land/gebied waarin je bent van groen/geel naar oranje/rood is gegaan. Wat voor de rechter doorslaggevend zal zijn en onder welke voorwaarden een werkgever inderdaad over kan gaan tot het inhouden van het loon is nog niet duidelijk (over deze specifieke situatie is nog geen rechtspraak). Maar zeker als de pandemie langer gaat duren is de kans groot dat hier uitspraken over komen. In dit artikel gaan wij hier verder op in:

Mery Graal

is een vrouw van onbestemde leeftijd en geeft les op een school ergens in Nederland.

Van PO naar VO:

Wat verandert er in het beweeggedrag van leerlingen en waar vindt de verandering plaats?

Naarmate leerlingen ouder worden, lijkt de fysieke activiteit van leerlingen af te nemen. Dit terwijl het aantal gereguleerde uren lichamelijke opvoeding toeneemt in het voortgezet onderwijs (VO) ten opzichte van het primair onderwijs (PO). De veranderde omgeving waaraan VO-leerlingen worden blootgesteld lijkt een belangrijke factor in de verklaring van de teruggang. Hoe dit precies zit, is tot op heden echter weinig over bekend. Inzicht krijgen in hoe en waar deze teruggang lijkt plaats te vinden, helpt daarom om het probleem gericht(er) te kunnen aanpakken en om LO'ers beter in staat te stellen hierin een belangrijke bijdrage aan te leveren.

TEKST TEUN REMMERS¹, DAVE VAN KANN² EN STEVEN VOS^{1,2}

Ongeveer de helft van de Nederlandse leerlingen in de basisschoolleeftijd haalt de richtlijn om dagelijks ten minste 60 minuten matig-tot-zware fysieke activiteit te verrichten. Tijdens de adolescentie voldoet nog slechts één op drie leerlingen aan deze richtlijn (CBS, 2020). De trend dat leerlingen in het VO minder fysiek actief zijn dan leerlingen op basisscholen is al lange tijd bekend. Waardoor dit mechanisme ontstaat, welke rol de omgeving daarin speelt en welke mogelijkheden er zijn om er gericht een positieve invloed op te kunnen uitoefenen, is veel minder duidelijk. Een recente meta-analyse van Farooq en collega's (2018) liet op basis van objectieve beweegdata (gemeten via een accelerometer) van meer dan 20.000 kinderen in de leeftijd 3-18 jaar zien dat de hoeveelheid matig-tot-zware fysieke activiteit jaarlijks stijgt tot ongeveer 9 jaar. Vanaf deze leeftijd vindt er jaarlijks een lichte daling plaats, echter wordt uitschieter naar beneden waargenomen rond 13 jaar. Deze piek naar beneden lijkt te verklaren door de transitie van het PO naar het VO die omstreeks deze leeftijd plaatsvindt. Meerdere internationale studies waarin deze transitieperiode werd onderzocht, zagen een daling in matig-tot-zware fysieke activiteit optreden (Corder et al., 2015; Marks et al., 2015). De daling valt deels te verklaren door 'concurrerende factoren' waar leerlingen tijd aan spenderen. Hierbij kan gedacht worden aan de omvang van

huiswerk, maar ook bijbaantjes. Daar tegenover staat echter dat het aantal uren lichamelijke opvoeding per week in de eerste jaren van het VO hoger is dan in het PO. Bovendien neemt de reisafstand thuis-school toe, die leerlingen in Nederland in overgrote mate actief (lopend of fietsend) overbruggen, wat dagelijks extra beweegtijd oplevert. Na de transitie van PO naar VO worden leerlingen blootgesteld aan een totaal andere omgeving dan zij daarvoor waren gewend. In de basisschoolleeftijd bleken het schoolplein (Van Kann et al., 2016), sportverenigingen (Klinker et al., 2014) en speel-/beweegvoorzieningen in de buurt (Remmers et al., 2016) belangrijke omgevingsfactoren voor beweging. Wat er concreet verandert wanneer leerlingen naar het VO gaan, is tot op heden niet uitgebreid bestudeerd. Onze studie helpt om hier meer inzicht in te geven door leerlingen voor en na de overgang van PO naar VO te volgen met een GPS-meters en tegelijkertijd hun beweeggedrag objectief te monitoren door middel van een accelerometer. De centrale onderzoeksvraag hierin is: Hoe verandert het beweeggedrag van leerlingen tijdens de transitieperiode van PO naar VO en welke rol speelt de fysieke omgeving hierin?

Methode

Data gebruikt in deze studie zijn afkomstig van het PHASE-project (PHysical Activity in

Bronnen

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2020). Beweegrichtlijnen voor kinderen www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/bewegen/cijfers-context/huidige-situatie#node-beweegrichtlijnen-kinderen

Corder K., Sharp S.J., Atkin, A.J., Griffin, S.J., Jones, A.P., Ekelund, U., & van Sluijs, E.M. (2015). Change in objectively measured physical activity during the transition to adolescence. *British Journal of Sports Medicine*, 49(11), 730-736.

Farooq, A., Martin, A., Janssen, X., Wilson, M.G., Gibson, A.-M., Hughes, A., & Reilly, J.J. (2019). Longitudinal changes in moderate-to-vigorous intensity physical activity in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Obesity Reviews*, 1-15. doi: 10.1111/obr.12953.

Klinker, C., Schipperijn, J., Kerr, J., Ersbøll, A.K., & Troelsen, J. (2014). Context-specific outdoor time and physical activity among school-children across gender and age: using accelerometers and GPS to advance methods. *Frontiers in Public Health*, 2(20), 1-15.

Marks, J., Barnett, L.M., Strugnell, C., & Allender, S. (2015). Changing from primary to secondary school highlights opportunities for school environment interventions aiming to increase physical activity and reduce sedentary behaviour: a longitudinal cohort study. *International Journal of Physical Activity and Behavioral Nutrition*, 12(1):59.

Remmers, T. Van Kann, D., Thijs, C., de Vries, S. & Kremers, S. Playability of the neighborhood environment and after school physical activity among 8-11 year-olds. (2016). *International Journal of Physical Activity and Behavioral Nutrition*, 13:82.

Figuur 1: Overzicht van deelnemende PO en VO scholen in 's-Hertogenbosch

public Space Environments). In de periode april-juni 2015 hebben 341 basisschoolleerlingen in groep 8, verdeeld over 20 basisscholen in 's-Hertogenbosch, deelgenomen aan de metingen van dit project. In de periode april-juni 2016 hebben 246 van deze leerlingen (72%), verdeeld over 10 VO scholen, nogmaals deelgenomen aan deze metingen (zie Figuur 1). De metingen bestonden uit het dragen van een accelerometer (ActiGraph GT3X+) en een GPS-meter (QStarz BT-1000XT) gedurende 7 aaneengesloten dagen, het invullen van een vragenlijst en een beweegdagboek (Remmers et al., 2020). Voor 175 leerlingen, die niet verhuisd waren in de tussenliggende periode, was er op beide meetmomenten valide data beschikbaar op alle meetinstrumenten.

De matig-tot-zware fysieke activiteit van leerlingen is onderverdeeld in weekend en weekdagen. De weekdagen zijn aanvullend verder onderverdeeld naar 'voor school' (wakker worden tot dat school begint), 'tijdens school' (gebaseerd op schoolroosters) en 'na school' (einde schooldag tot bedtijd). Door middel van een geografische informatie systeem (GIS; ArcGis 6.10.4) zijn de meest gebruikte fysieke omgevingsfactoren in beeld gebracht (thuis, school, sportlocatie en 'overig'; zie Figuur 2). Binnen elk van deze locaties is gekeken naar de verblijfsduur en de intensiteit van het beweeggedrag dat daar heeft plaatsgevonden. Daarnaast is ook het transportgedrag van de leerlingen (zowel van en naar school alsook in de vrije tijd) in beeld gebracht. Voor een gedetailleerde beschrijving van alle stappen met betrekking tot databewerking en data-analyse

verwijzen we graag naar de internationale publicatie omtrent dit onderzoek (Remmers et al., 2020).

Resultaten

De 175 deelnemende leerlingen waren ongeveer gelijk verdeeld qua geslacht; 89 jongens en 86 meisjes. De gemiddelde leeftijd van deze leerlingen tijdens de meting in het PO bedroeg 12.1 jaar (SD=0.4). De hoeveelheid matig-tot-zware fysieke activiteit bedroeg op een reguliere schooldag gemiddeld 43.9 minuten (SD=32.3), waarvan 63% na schooltijd werd behaald. In het weekend lag de gemiddelde hoeveelheid matig-tot-zware fysieke activiteit per dag hoger; 55.1 minuten (SD=48.6). Deze leerlingen zaten één jaar later in de brugklas en toen bleken ze zowel tijdens een schooldag als tijdens een weekenddag nog maar 34 minuten per dag matig-tot-zwaar fysiek actief. Hierbij is rekening gehouden met mogelijke verstoringen invloeden, zoals weersomstandigheden, school en geslacht.

De daling die werd gevonden tijdens schooldagen vond vooral plaats op formele sportlocaties en op 'overige locaties'. De overige plekken kunnen met name worden beschouwd als formele en informele speelvoorzieningen, zoals speelveldjes en 'op straat'. Wanneer leerlingen op sportlocaties aanwezig zijn, waren ze minimaal net zo actief als toen ze in groep 8 zaten, maar het aantal kinderen dat een sportlocatie bezocht evenals de frequentie dat ze die locaties bezochten ging achteruit. Naast de teruggang werd een kleine toename in matig-tot-zware fysieke activiteit gevonden tijdens transport naar school en terug. Dit is grotendeels te

Figuur 2: Voorbeeld van combinatie van GPS-data en accelerometer data

duiden door een toegenomen afstand tussen thuis en school. In het PO bedroeg deze afstand gemiddeld ruim 600 meteren in het VO ruim 3 kilometer.

Conclusie en relevantie

Leerlingen in groep 8 van de basisschool zijn gemiddeld genomen onvoldoende fysiek actief. Dit geldt in het bijzonder voor schooldagen. Wanneer deze leerlingen naar het VO gaan, vindt er vervolgens een substantiële afname van de dagelijkse hoeveelheid matig-tot-zware fysieke activiteit plaats, zowel gedurende op schooldagen als in het weekend. Deze nieuwe inzichten in de rol van de omgeving in de teruggang van de beweeggedrag van leerlingen in het VO biedt kansen om gericht activiteiten en initiatieven te ontwikkelen om deze teruggang te beperken. Hierbij lijkt er zowel een rol weggelegd voor het PO waarin het van belang is om enerzijds de hoeveelheid matig-tot-zware fysieke activiteit (aanzienlijk) te stimuleren en anderzijds het moment dat de eerste daling plaatsvindt zo laat mogelijk te laten plaatsvinden. Door het verbeterde inzicht over de locaties waar de achteruitgang vooral plaatsvinden, kunnen in het PO ook meer gerichte preventieve acties worden doorgevoerd om de uitval in sportdeelname te voorkomen.

De bevindingen uit deze studie benadrukken de belangrijke rol die de bredere omgeving rondom scholen speelt in relatie tot de uitdagingen die er liggen wat betreft beweegstimulering bij leerlingen. In het VO lijken er volop kansen aanwezig om het activiteitsniveau van leerlingen op school (schoolplein, gymzaal, reguliere

lessen) op peil te houden, maar ligt er een grotere uitdaging om naschoolse beweegmogelijkheden voor deze leerlingen te optimaliseren. Ook is er een sterke noodzaak om de uitval van sportdeelname terug te dringen. De docenten lichamelijk opvoeding, buurtsportcoaches en sportverenigingen zouden hierin een sleutelrol kunnen vervullen door nog specifiekere dan nu leerlingen enthousiast te houden/maken over sportdeelname, waarbij een passend aanbod tijdens lessen, naschoolse activiteiten en bij verenigingen cruciaal is. Een LO professional wordt hierin uitgedaagd om de bredere context op en rondom school mee te nemen. De fysieke kenmerken van de schoolomgeving, waaronder dus ook de sportlocaties, vormen het fundament waarop stimulerend aanbod goed in de praktijk kan worden gebracht. Omdat iedere (school)omgeving uniek is, willen we benadrukken dat goed onderbouwd maatwerk noodzakelijk is om de waargenomen dalende trend van beweging bij VO leerlingen effectief te doorbreken. Er bestaat in dit kader dus helaas geen one-size-fits-all initiatief. Wat wél generiek is, is de benaderingswijze van dit soort complexe vraagstukken, waarbij de interactie tussen de fysieke randvoorwaarden in de schoolomgeving en de invulling van stimulerend aanbod centraal staat. Dit vraagt om goed ontwikkelde kennis en kunde van de professional over methodieken en aanpakken in de gymzaal, de invloed van de schoolomgeving en de wisselwerking tussen beide. Naast kennis en kunde zijn sterk ontwikkelde analytische vaardigheden van de LO professional hierin belangrijk. Dit vraagt dan ook om verdere professionalisering van de leraar LO.

Remmers, T., Van Kann, D.H.H., Kremers, S.P.J., Ettema, D.F., de Vries, S.I., Vos, S.B., & Thijs, C. (2020). Investigating Longitudinal Context-Specific Physical Activity Patterns in Transition from Primary to Secondary School using Accelerometers, GPS, and GIS. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17:66.

Van Kann, D.H.H., de Vries, S.I., Schipperijn, J. de Vries, N.K., Jansen, M.W.J. & Kremers, S.P.J. (2016). Schoolyard characteristics and physical activity: Combining GPS and accelerometry. *Journal of School Health*, 86(12), 913-921.

Over de auteurs

¹ Fontys Sporthogeschool, Lectoraat Move to Be, Eindhoven

² Technische Universiteit Eindhoven, Faculteit Industrial Design, Eindhoven

Dr. Teun Remmers is werkzaam als ALO-docent en onderzoeker in het lectoraat 'Move to Be' bij Fontys Sporthogeschool. Tevens is hij docent aan de Master Sport- en Bewegingsonderwijs.

Dr. Dave Van Kann is werkzaam als ALO-docent en onderzoeker in het lectoraat 'Move to Be' bij Fontys Sporthogeschool. Tevens is hij opleidingscoördinator en docent aan de Master Sport- en Bewegingsonderwijs.

Prof. Dr. Steven Vos is werkzaam als lector 'Move to Be' bij Fontys Sporthogeschool en is professor aan de faculteit Industrial Design van de Technische Universiteit Eindhoven.

Contact:

d.vankann@fontys.nl

Kernwoorden:

basisonderwijs, voortgezet onderwijs, beweeggedrag, omgeving, sportdeelname, transitie

Aankondiging enquête scholingsbehoefte leden KVLO

Komende jaren willen we de scholing net een beetje anders gaan doen. Mede door de coronamaatregelen, maar ook omdat verandering op zijn tijd gewoon goed is. De belangrijkste doelen zijn en blijven: aansluiten bij de (professionaliserings)behoefte van de vakleerkrachten en docenten LO, onderwijs ondersteunen en verbeteren, toegankelijk en actueel aanbod en ruimte creëren voor ontmoeten.

2+1+2!

In de algemene ledenpeiling van november 2019 kwam er al een aantal belangrijke zaken naar boven die leden graag terug zouden zien in het scholingsaanbod. Met de nieuwe opzet kunnen we aan deze vraag voldoen: doordat scholing deels online plaats gaat vinden worden cursussen nog sneller, actueler en 'dichter bij huis' aangeboden. Daarbij zal er ook veel ruimte blijven voor praktijk-workshops.

Voor de concrete invulling van het scholingsaanbod de komende jaren gaan we graag in op jullie wensen, ideeën en behoeften. Daarom versturen we half september een vragenlijst die dieper ingaat op de manier waarop scholing vorm kan krijgen: welke onderwerpen zie je graag terug, wil je graag fysieke bijeenkomsten of liever online (of een combinatie) en wat mag het kosten?

2+1+2-model

Als uitgangspunt voor het scholingsaanbod nemen we het '2+1+2-model': 2 uur bewegingsonderwijs, 1 uur extra specialistisch bewegen en 2 uur breed bewegen en sporten, met als doel kinderen een leven lang met plezier laten bewegen.

Binnen dit model en de scholing zal de vakleerkracht en docent LO centraal staan. Maar ook de verbinding met de andere (sport) professionals kan niet ontbreken. Verbinding (en dus naar behoefte ook scholing) met de buurtsportcoach, de combinatiefunctionaris, de groepsleerkracht, de gemeente en de wijk en sportverenigingen.

De eerste 2 uur in het model staan voor de vaste uren bewegingsonderwijs voor alle kinderen tussen 4 en 18 jaar oud. In het PO zijn dit 2

lesuren, in het VO (wettelijk uitgangspunt inspectie, 2019) is dit ongeveer 2.5 uur, soms meer. Maar ook de vaste basis geldt voor voorschoolse organisaties en mbo tot 18 jaar. Binnen de eerste 2 uren wordt het bewegen als *doel* gezien. Het doel is hier specifiek 'goed en beter leren bewegen'.

De +1 staat voor een uur meer en/of specialistisch bewegen. Hieronder vallen activiteiten als bewegend leren, motorische remedial teaching, talentklassen, pauzesport of de dynamische schooldag. Activiteiten waarin bewegen als *middel* en/of als maatwerk wordt gebruikt voor de ontwikkeling van kinderen van 2 tot 18 jaar oud.

De +2 staat voor meer bewegen en sporten. Hierin gaat het om breed bewegen, bij sportverenigingen, naschoolse programma's, pleinsporten of buurtactiviteiten. Hierin wordt verbinding gezocht tussen vakleerkrachten/ docenten LO, buurtsportcoaches, combinatiefunctionarissen, sportverenigingen, sportbonden en alle beweegpartners die kinderen van 2 tot 18 jaar stimuleren meer te bewegen.

Half september verschijnt de enquête waarin jij kunt aangeven aan welke scholing jij behoefte hebt. Houd daarom de website, nieuwsbrief en diverse sociale media in de gaten. Alvast heel erg bedankt voor het meedenken!

Reageren op
vakbladartikelen?
Twitter @KVLOnL

contact

scholing@kvlo.nl

Ontvang een deel van je contributie terug!

Voor KVLO-leden die werkzaam zijn in het hbo, mbo, VO (ook bij OMO), PO dan wel bij WVOI of de Kenniscentra, is het op basis van de cao's mogelijk om een deel van de contributie terug te krijgen. Dit is een fiscale regeling waarbij je werkgever de contributie via jouw brutoloon verreken met de eindejaarsuitkering. Je betaalt hierdoor minder belasting over de eindejaarsuitkering en deze zal daardoor netto hoger uitvallen. Afhankelijk van je belastingtarief loopt je voordeel al snel op tot ruim 90 euro per jaar! Om in aanmerking te komen voor het voordeel heb je een bewijs nodig van de contributie die je hebt betaald als lid van de KVLO in het lopende jaar. Het hiervoor benodigde betaalbewijs wordt eind september via e-mail aan je verzonden. Heb je een nieuw e-mailadres of is het nog niet bij ons bekend? Door in te loggen op 'mijnkvlo' kun je dit aanpassen of mail je gegevens naar leden@kvlo.nl. Heb je nog niet betaald dan dien je dit in ieder geval voor 17 september a.s. te doen.

Stappenplan bij twijfel werking ventilatie sportaccommodatie

1. Bij twijfel over slechte/onvoldoende ventilatie neem je contact op met de directie. Vraag de directie om een specifiek onderzoek naar de ventilatie waarvan de resultaten kenbaar worden gemaakt in een ventilatierapport. De directie kan voor advies en informatie of het ventilatiesysteem voldoet aan de eisen van het Bouwbesluit contact opnemen met de PO-Raad en VO-raad (zie nieuwsbulletin van OCW) en/of met info@ruimte-ok.nl
2. Breng de MR op de hoogte van de zorgen over ventilatie. Wijs o.a. op het advies van het RIVM c.q. het Kabinet, het Bouwbesluit en de plicht van de school als werkgever om te zorgen voor goede arbeidsomstandigheden (generiek: artikel 3 van de arbeidsomstandighedenwet en specifiek voor ventilatie: artikel 6.2 van het Arbobesluit).
4. Vergelijk de uitkomsten van het rapport met de adviezen van het RIVM c.q. het Kabinet.
5. Vraag bij onvoldoende ventilatie aan de directie om een plan van aanpak voor de verbetering van de ventilatie en jouw arbeidsomstandigheden. De directie/school heeft als werkgever de plicht om te zorgen voor een veilige en gezonde werkomgeving voor zijn werknemers (o.a. artikel 3 arbeidsomstandighedenwet) en voor een gezond leer- en sportklimaat voor de leerlingen. Indien de school niet de eigenaar is van de sportaccommodatie kan de directie voor de verbetering van de ventilatie contact opnemen met de eigenaar (meestal de gemeente). Ook indien de school niet de eigenaar is van de gymaccommodatie heeft de school een zorgplicht naar haar werknemers en leerlingen voor een gezond werk- en leerklimaat.
6. Heb je door de slechte ventilatie medische klachten dan kan je gedurende het doorlopen van de bovenstaande stappen ook een (preventief) gesprek aanvragen met de bedrijfsarts/arbodienst. Je kan ook de bedrijfsarts dan verzoeken de directie te adviseren de staat van de ventilatie te laten onderzoeken en waar nodig te verbeteren.

Dit schema hoort bij de info van de onderwijspagina.

Aanvullend geboorteverlof!

"Wist je dat je vanaf 1 juli 2020 recht hebt op aanvullend geboorteverlof wanneer je partner bevalt? Wordt of is je kind na 1 juli 2020 geboren dan heb je in beginsel recht op aanvullend geboorteverlof. Dit

verlof heeft een omvang van vijf keer de arbeidsduur per week en dient opgenomen te worden in de periode van 6 maanden volgend op de datum van geboorte. De hoogte van het salaris gedurende het verlof verschilt per onderwijssector (bijvoorbeeld 100% binnen het PO en 70% van niet meer dan het maximum dagloon

binnen het VO). Voor de vrouw die bevalt geldt het zwangerschaps- en bevallingsverlof al.

Meer informatie over dit nieuwe verlof is hier te vinden. Heb je hierover vragen of behoefte aan advies neem dan contact op met de juridische afdeling: juristen@kvlo.nl"

In memoriam Jan Kan vanuit Curacao

Wat Kan kon, kon Kan alleen.

Wat bezielt mij – op meer dan 9000 km vanaf Haren – om enerzijds héél bedroefd te zijn, met veel pijn in mijn hart en anderzijds met ontzettend veel waardering stil te staan bij hetgeen meneer Kan voor mij heeft betekend.

- Allereerst, ondanks een cijfer 1 voor het onderdeel zwemmen bij het toelatingsexamen van de ALO, werd ik door toedoen van de heer Kan voorwaardelijk toegelaten. Zijn argument 'hij heeft bewegingsvaardigheden, alleen kan hij (nog) niet zwemmen. Het is de taak van de ALO om hem die vaardigheden aan te leren'. Ik moet eerlijkheidshalve bekennen dat ik aan het eind van het 2e jaar, nadat ik alle moed bij elkaar geschaapt had, aan de zwemdocent vroeg: 'Meneer, u geeft mij al twee jaar les, maar ik heb tot nu toe nog nooit een aanwijzing van u mogen ontvangen'. Zijn antwoord sprak boekdelen: 'Ranjit, leer eerst zwemmen, dan pas kan ik je een aanwijzing geven voor verbetering'.
- En, in 1972 ging ik als toeschouwer naar de Olympische Spelen en mocht, allereerst door toedoen van conrector Jan Kan en medewerking van desbetreffende docenten, al mijn tentamens in de vakantie van te voren maken. Wat een enorme en geweldige opluchting. Heel bijzonder!
- Verder heb ik mij in 1972 ingeschreven voor een tweejarige cursus

Ambtenaar Lichamelijke Opvoeding, Sport en Sportzaken in Zwolle. Deze cursus is bestemd voor MO'ers die werkzaam zijn als ambtenaar bij sportbureaus, en.....ik werd uiteraard afgewezen, alweer!! Maar wederom, door toedoen van conrector Kan, werd ik toegelaten, onder voorwaarde dat ik pas op vertoon van mijn diploma MO-Lichamelijke Opvoeding mijn certificaat van Sportambtenaar zal ontvangen, tenminste, als ik ook voldoe aan de exameneisen. Dat alles is ook werkelijkheid geworden, dankzij alweer meneer Kan! Ik ben speciaal naar de viering van het 100-jarig bestaan van de ALO Groningen gegaan om o.a. meneer Jan Kan te ontmoeten. Helaas vertrok hij meteen na de docentenreünie en bleven de contacten beperkt tot telefoongesprekken.

Meneer Kan, masha masha danki pa tur kos, drumi dushi (Meneer Kan, hartelijk bedankt voor alles en slaap zacht). Aan de familieleden, in het bijzonder Jacqueline en Kees, veel sterkte met het tijdelijk verlies van een zeer dierbaar persoon.

Ranjit (Rein) Persaud, mede namens oud-ALO'ers Tico Anthonia en Etienne Siliee
Willemstad – Curaçao – 2020

→ FITHEIDSTESTEN VOOR DE JEUGD

In dit boek wordt een overzicht gegeven van diverse veldtesten en testbatterijen voor het meten van antropometrie, kracht, uithoudingsvermogen, snelheid en vaardigheid bij gezonde kinderen van 4 tot en met 18 jaar.

Er worden vier antropometrische metingen besproken, negen krachttesten, één test voor het meten van lenigheid, vier testen voor het meten van uithoudingsvermogen, één test voor het meten van snelheid, twee testen voor het meten van vaardigheid

en drie testbatterijen. Per test wordt ingegaan op de grondmotorische eigenschap die getest wordt, de leeftijdsgroep, de afnameduur, de wijze van afname, de betrouwbaarheid en de validiteit van de testgegevens en de beschikbaarheid van Europese of Nederlandse referentiewaarden.

Dit boek betreft een herziene uitgave van de TNO-publicatie *Fitheidstesten voor de jeugd* uit 2007 van Susan Vrijkotte, Sanne de Vries en Tinus Jongert.

€24,⁹⁵ incl. btw

ISBN: 978-90-72335-61-6

Te bestellen via www.janluitingfonds.nl

janluitingfonds
LEZEN OVER BEWEGEN

→ In samenwerking met Arko Sports Media

→ DE GYMLERAAR

Vragen en antwoorden over de juridische positie van de leraar lichamelijke opvoeding.

Leraar lichamelijke opvoeding is een prachtig én complex beroep. Als gymleraar wil je leerlingen vooral veel, goed en met plezier laten bewegen. Het stelt hoge eisen aan het professionele niveau van de leraar. In juridisch opzicht vooral op het gebied van veiligheid en verantwoordelijkheid.

Deze uitgave wil je inzicht geven in je juridische positie als werknemer in het onderwijs in het algemeen en vooral over de bijzondere aspecten daarvan als leraar lichamelijke opvoeding. Welke bevoegdheid heb je nodig, wat zijn je rechten en plichten als werknemer, hoe geef je veilig en verantwoord les en hoe gedraag je je als leraar LO zijn onderwerpen die aan bod komen.

€16,⁹⁰ incl. btw

ISBN: 978-90-72335-70-8

Te bestellen via www.janluitingfonds.nl

janluitingfonds
LEZEN OVER BEWEGEN

→ In samenwerking met Arko Sports Media